

XI. évfolyam, 119. szám

2011. szeptember

Irodalmi Jelen

Művészetek Völgye 2011

Böszörményi Zoltán: Majorana
imája

Mányoki Endre: Hármas út

Jónás Tamás versei

Rajzfilmek, jelképek, kultúra egy
életen át – Interjú Jankovics Mar-
cellal

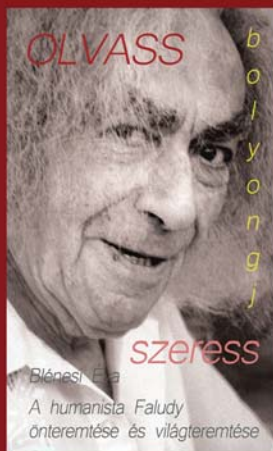
Sziveri János: Zalán T. futása –
Kiadatlan vers
a Sziveri-hagyatékból

Holt költők társasága –
A magyar avantgárd apostolai –
Palasovszky Ödön

Hudy Árpád: A modernitás
remetéje.
Nicolás Gómez Dávila

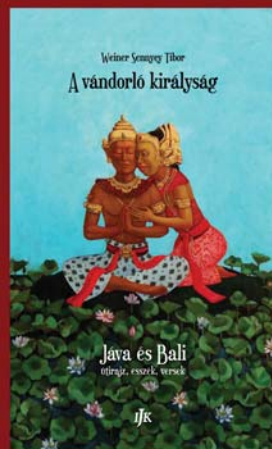

Irodalmi Jelen Könyvek 2011

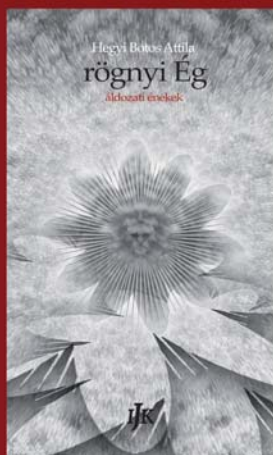
Blénesi Éva:
Olvass, bolyongj, szeress

Weiner Sennyey Tibor:
A vándorló királyság

Az Irodalmi Jelen
egypercesnovella-pályázatának
díjazott és legsikeresebb írásai:
Nytított ajtók

Onagy Zoltán:
Zsámboki szerető

Hegyi Botos Attila:
rögnyi Ég

Hargitai Ildikó:
Likkból lőtt leány

www.irodalmijelen.hu

<http://shop.irodalmijelen.hu>

Böszörményi Zoltán

Majorana imája

Naponta imádkozom hozzád, Uram,
erőt és egészséget adj énnekem,
nem hatalmat, pénzt, mámort, csak éneket,
hintsem a szót rokonlakta végeken.

Bűnöm ezernyi, és fürtökben nőnek.
Sok rossztól kicsordul, patakzik vérem.
De ne bocsáss meg! Ez miféle üzlet,
ha kegyelmed is új bűnökre késztet?

Büntetsz. Hatalmadat nem ezért félem.
Gyávákkal nem osztok hajlékot, rétet.
Hódítani szeretnék – fényességet.

Küldd rám a bajt és ezer szenvedésed.
A testemet, lelkemet próbára tedd,
És égess! Mint egy fáklya, újra égjek.

MÁNYOKI ENDRE

HÁRMAS ÚT

A kéve kalandja

Mauyori osztott, szorozott. De nem jött ki semmi. Ötlet se, nemhogy eredmény. Pedig a feladat csuklórutinnak látszott: Kilenc kéve hány kalangya?

Mostan deriváljak, vagy emeljem a tétet? – morfondírozott az atomredaktor, de ez se volt jó – nem stimmölnek a minőségek, mondván. Felötlött benne egy régi dilemma: Idén melyik napra esik a húsvéthétfő? Nem is az ő kérdése volt, hanem egy kollégáé, s a jelentés nélküli mondatra célzott általa. Na de! – ha a szerkezet helyes, akkor lehetetlen, hogy ne legyen jelentése. Szöggént forgott a gyanú Mauyori fejében, s oly soká szurkálta, hogy ráébredt a valóra – az állításnak a rückverce sem igaz.

De azzal se ment semmire.

Lássuk hát: megyek a spájzba, üres. De mert nincsen spájz üres, talál fogást a jó szakács. Eddig az egyenes. Innentől görbül. Megyek a spájzba, roskadnak a polcok. Kaja meg nem lesz sohasem. Nem ám! – görbül a sík. Mert vagy valamiért megyen a valaki, vagy csak úgy betéved. S ha így, már nemcsak a sík görbül, hanem maga a tér is. S kering benne az atomredaktor.

Keringni rossz tehát? Kóvályogni kábultan, mintha azt se tudná az atom, hogy ő atom s kóvályog kábultan? A kérdés azért segít, mert kipányvázza a végtelenben, s azt se kell nagyon fürkészní, hova. El is van vele csöppecskét Mauyori valahonnan Özépeletából, ami tudás ugyan, de azzal itt nem menni semmire. Pont tudással volt tele a spájz.

A káosz nem a rend hiánya! – csapott a magasság felé valaki a múltból –, hanem olyan rend, melynek törvényei előttünk még ismeretlenek. Nesze neked, tele spájz. Éhen fogsz döglenni. S mondta volna: komám. Mondhatta volna azt is: Nézd! Kipányvázva a végtelenben, egyetlen árva kérdéssel, ami hasadozik mértani függvény formájában, már ha abban lehetne hasadozni. Szavak. Szavakból áll a végtelen. Szavakból van a káosz. S a végtelen se más: szó, és a káosz is csak az.

Ezen már nincs mit deriválni. *Derivelátum* est – s a deliberatum után ítélet: szavak. S az ítélet után? – tűz és csont és sercegés. Édeskés szagok,

jajongás után pattanó hólyagok a bőrön, és zsír, olvadó zsír aprócska patakokban. A csontsovány testből is kiolvad. A lángok szeretik a zsírt. A lángok imádják a testeket. S aki nem ég, bámulja önfeledten az élő húson tomboló tüzet. „Boszorkány!” – ordítja, s jó, mert hosszú a szó, ki lehet tartani a végét forrón, gurgulázva. Belefárad a tüdő. Hosszú szavakba könnyen belefárad. Talál helyette rövidebbet. Mártír. Sóhaj elől, sikoly a végén. Fölcsaphat egész az Istenig.

Szavak. Hosszúak, kurták, égne és énekelnek.

Amde a zsír akkor is zsír, ha nincs a szó – töpreng az özépeletai, kikötözve a semmihez. Akkor hát a sercegés is sercegés? S mi az, hogy apró? Közről kráter, fortyog a magma benne, az a csöpp zsír az aszott boszorkány mártírtestén. Cserélgeti a szavakat Mauyori, egykor volt redaktor. Eloldozza a pányvát, s ellöki magát valahonnan. Azt képzei, megszabadult a szavaktól. Úszik, lebeg a végtelenben, s a kérdés is már hátul, valahol. De nem lehet lebegni, s úszni sem, mert eszébe jut: *lebeg és úszik*, s nyomban utána a *végtelen*.

A megnevezett semmi maga a valóság – ez egy másik ujj, s felé bök. Itt a bökés, amihez persze ujj kell, s ha kell, hát megnevezi: *ujj*. S már van is ujj és van bökés, és van valóság, s ha van, hát áll a mondat is, ami megnevez. Van végtelen és van semmi, s káosz is van, ami rend, csak nem ismerős. Csakhogy mi lett a zsírral? Ami anélkül is van, hogy a kimondott ujj rámutatna s megnevezné. Mi van a zsírral, a bőrrel és a tűzzel? – morfondírozik Mauyori, a távoli Özépeleta lakója, aki épp’ szökésben, úzásban, lebegésben... Nem tud válaszolni, mert ez a kérdés is a háta mögött száguld. Vagy áll. A miben is?

Ha nincsen zsír, mert nem a szó a zsír, akkor a sercegést sem tudom megnevezni, és a bűzt sem, ami édeskésen terjeng, és a báméskodót sem, aki azt mondja: mártír. Ha megnevezem, nincs. Ha van, nem lehet megnevezni. Mert akkor az apró nem apró, hanem hatalmas. A patakocská lávaömlés, holott láváról, kérem, szó se volt ez idáig.

Mauyori élvezi a rendet, amit magának teremt. A káoszt, amit azért alkotott, hogy vázat építsen belé szavakból, és a szavakkal körülvelt semmiből. Élvezkedik az atomredaktor. Ide bök, oda mutat, ahogy szeszélye diktálja s kedve tartja. Azt mondja: zsír, s már érzi is, hogy serceg. Már füst is feketéllik, émelyítő szagok tolnak boszorkányt bámuló figurák orrlíkába, akik azt mondják: mártír. S ha volt deliberatum, és ha létezik ítélet, lesz hozzá sovány test is, köthetni cölöphöz, égjen! Üvöltsön és aléljon, míg élő húsán tombolnak a lángok.

Micsoda spájz! S mekkora éhség benne.

Száguld a megnevezett semmiben Mauyori, s azt hiszi, van, mert magát is elnevezte. Kérdések – mi végre? Tudni! – az igen. Tudni, hogy ha a semmit körberakja szavakkal, akkor a semmi nem semmi többé, és a végtelen se végtelen. Akkor ott, a körbevett terekben

bizonyosan van, mert nem lehet, hogy ne legyen – valami. A zsírnak ott kell lennie. S hogy lávaömlés vagy patak, kráter vagy pórus, csak akkor lesz kérdés, ha önfeledten kóválygó korpuszát éppen ide pányvázza ki.

Mauyori oszt és szoroz. Deriváljon-e vagy emelje a tétet? – egyre megy. Hiszen bejárta a végtelent, noha el se mozdult sehonnán. Egett és üvöltött, kiáltott mártírt és boszorkányt, orrába édes, fekete füst tolult, volt bíró, aki ítél, és cölöphöz kötözött áldozat, volt pórus és kráter, volt pányva és száguldás. És volt zsír, ami nem szó, és sercegés, ami csak akkor van, ha kimondja: serceg.

Mauyori nem mond ki semmit. Mauyori nem tudja, hogy röpült. Nem emlékszik, volt-e kérdése, voltak-e szavai, amikkel semmi kis tereket rakosgatott körbe. Mauyori a feladványát fürkészi: kilenc kéve hány kalangya? Nyújtózkodik, s feláll. Csuklórutin, mondja hangosan, s hozzát teszi: komám. Veszi a dilemmát és megoldja: sehány kéve, sehány kalangya. Azt se tudom, mi az, hogy kéve. Pláne, hogy kalangya. Nevet. A kéve kalandja. Jó cím. A spájzba dobja a többi lom közé.

Kör, vonal

Egy szép vonal. Egyenes, tiszta ív. Képzavar. Vagy ellentmondás.

Mauyori Euobe, az atomredaktor most ezen töpreng. Hogy ellentmondás-e a görbe egyenes. Itt is akar maradni. Nem térni le, nem térni el. Nem tévelyegni, nem csapongani. Nem csapódni semmibe, végtelenbe, szavakba és szagokba. Maradni itt, az íven, ami egyenes. Annak kell lennie.

Az egyenesnek két végpontja van, mondja, a rész és az egész. Axióma. A vonal, az egyenes, a résztől fut át az egészhez. Hibátlan. Mehetek aludni, s menne. De nem lehet. Mert a két pont a vonal végén megmozdul. Előbb a rész.

Mauyori nézi, ahogy elmoccan a helyéről, s kicsit húzza magával a vonalat. Figyel a doktor. Lesi a pontot, s úgy látja, tágul. S ahogy tágul, egyre testesebb lesz. Növekedik a rész, húzik és súlyosbodik – görbíti az egyenes vonalat.

És látja, hogy a másik is összerándul. Egész – és mégis alig látni. Közelebb hajol Euobe, úgy vizsgálja a törpülő teljességet. Fogy, fogy, de mintha sűrűsödne. Tömörödne és nehezedne. Lehetetlen, csóválja meg fejét a tudós, ellentmond minden tapasztalásnak. Ami sűrűsödik, nem súlyosbodik, s teszi hozzá: egyszersmind.

Ámde hiába törvény és szabály, a vonal lassú görbülése jelzi: megnőtt a terhe, vonszolja lefelé. Nehéz a pont és hánykolódik. Rugdos. Szabadulni akar a helyéről. El is szakad, s már lódul lefelé.

A rész eközben himbálózni kezd. Taszigálja magát, mint gyerek a hintán, föl-le. Abba se bírja hagyni. Akár a kis egész; az is belevadult lengésbe, röpülésbe. A vonal már csak középen egyenes, ott, ahol a papírhoz van hozzáragadva. A két végén légi balettet járnak a pontok.

Légi balett? Dehogy, mondja halkán, meg ne zavarja őket, Mauyori, az atomredaktor. Inkább tornászmutatvány. Trapézok. Egyik szélén a táguló, a másikon a tömörödő ponttal. Száguldás el, s egyre közelebb egymáshoz.

Tapsol az öreg fürkész: összeértek! Még koccannak, még megütik egymást, s lódulnak vissza. De mintha csak a lendület kedvéért... Nem tud a látvánnyal betelni Mauyori Özépeletából. Tenyerébe temeti az arcát, úgy nevet ki az ujjai közül. S mintha csak a verítéke csorogna, megtörli a szem alatti ráncot, mikor a két pont, végtére, egyenes körben összeolvad.

Purgatórium

Doktor Mauyori Euobe, özépeletai atomredaktor egyedül volt a Purgatóriumban. Középen! – üvöltötte. Így próbálta purgálni magát, nem sok sikerrel. Az ordibálás jólesett, de itt most szenvedni kéne. Tisztulni, mint a vese. Vagy a tekintet. Vagy az égbolt. De sehol semmi.

Unatkozom – mondta, de csak hogy halljon valamit. – Van itt ember? Kiáltozott, akár a gátőr a hamis Tanúban, de sehol egy hóhér. Összehúzta magát a hideg fényben. Odalent legalább meleg volt. Micsoda pancser az a Dante! Még hogy üstök, fortyogás, kengőz – mire? A test odaát maradt...

A Pokol nem fáj. Csak zsúfolt – fonta a szót Mauyori. Akár az élet. Hegyén-hátán a világ. A bankár oszt-szoroz, s végtére kivon, a bíró ítél, az ügyvéd elnapol, a bakó sírverset farag; anyák lisztfehér arcát, apák foszló ingmellét marná a könny, ha volna könny, ha volna ingmell... Oh, mennyi szépség idebent! – a redaktornak élmélygett a gyomra.

Szűk volt a Pokol. Alig egy testnyi. Abba bizony nem fér el a szépség. Csak a hazugság. Kitölti a repedéseket. Átjár mindent, mint huzat a házat. Ezért kellett eljönni onnan. Menekülni. Hány éven át? – nem tudta, hogy kijáratot keres. Nem tudta, hogy rést a repedésen. Szűk a

pokol, s a szűksége hatalmas. Elfér a lélek benne, ha összehúzza magát. A redaktornak jólesett fájni a nagykabátban: lélek.

Szar itt középén – mondta, mikor kibújt a hacukából. De vissza nincsen út, azt az átjárót bezárta. Hazudik most is, itt is. Özépeleta kapuja pont úgy tűnt el a háta mögött, mint vasfű alatt a pengeseb. Vasfű alatt a pengeseb – szép. Nagy kár, hogy nem igaz. A seb beheged, a fájdalom marad. Pokol vagy élet? – himbálózott a fényben Mauyori, az atomredaktor.

Es itt mitől jobb? Vajon. Üres a Purgatórium. Senki sincsen, akinek az ő fájdalma kéne. Senki, akinek kéne valami. Tőle, aki fázik és magányos. Aki eljött, és nem jutott sehova. Egy létra kellene. Vagy tovább kiabálni. Keresni egy zugot a nincsből, s ücsörögni benne jó sokáig. Amíg ki nem találja, mi lehet odafent. Árnyképek. Emberek és dolgok. Vízükör, csillagok, Hold. És hát a Nap. Ja, persze. S nyilván angyalkák fuvoláznak. Grrrrrrrr. Nagyon komoly.

Mauyori most azt mondja: sarok. S rögvést helyesbít: zug. Menedék. Vacok. Ficak. Szeglet. Búvóhely. Rejtek. Mentsvár. Bivak! S elbivakol ott, ahol kimondta. Leteríti a nagykabátot.

Félkönyékre ereszkedett a sosem volt doktor, s belesüppedt a lelke bélésebe. Özépeleta, mondta, itt van. Mert itt vagyok én. Az Ember, akinek Kabátja van.

Hümér! – ez már bizony rikoltás volt a legjavából. Felcsapott talán a mennyország kapujáig. Anyám, te vagy árva fiadnak utolsó csillaga – Troppaueré lett az első mondat. Kézbe vette, s lerakta maga mellé. A másikat már kicsivel odébb vitte. A Szahara magányában mereng. Beleszúrta a fénybe. A pő, ha engemély kimár... Frigyes, Frigyes, hát téged hová ültesselek? Naná, hogy Désiré közelébe! Eccer élük, eccer élünk, egy parasztot lecsereélünk... És jött a többi. A bóbíták, a lepkék, Margarita a seprűnyélen, cetek és csillagászok, szuronyok, kések, velőcsontok. A jókedvű kurva lakkcipőjét sokáig hozta-vitte, míg végül zsebre vágta.

S nincs megállás. Verssorok szaladnak szerteszét, csak győzze őket utolérni. Mondatok kergetőznek, rímek ugrálnak, pukkadoznak, igék képzőket csereberélnek, főnevek jelzőket vagdosnak egymás fejéhez, apró betűk a hátukon hatalmas színes képeket cipelnek. Nem kell már ide a segítség. Mauyori leült az árnyékára, s nézte, ahogy a tér benépesül. Élnek, nélkülem. Se csalódott nem volt, se fáradt. Üres se volt. Középén volt. Pont középén.

Veranda. Mauyori bőrén, mint csapzott lovak nyakán a fény, végigfutott a remegés. Középén nincs veranda, mondta. Itt nincs terasz, nincs kerti szék, kinn feledt asztalkendő, reggel és szilvalekvár. Középén nyugalom van. De béke nincs.

Hol mézcsöpp ül a csésze peremén – ez a mondat próbált meg folytatódni. Lajtorja. Mauyori lassan nyújtotta a szót, mintha rajta akarna mászni fölfelé. A csésze peremére? Hol minden nap hosszú, Fanni reggelit terít, árnyékot ír a délután, éjjel vadak zöld szeme cikkan? Bólintott az atomredaktor. Csak az ezüst hajnalok rövidülnek.

SÓS DÓRA

ELNÉMULT SZIRÉNÁK

Háttal áll, mosogat
Szirénák tolakodnak közénk
Felerősödik a vijjogás
Feszengünk a zajban
A baleset rémét
emberek hadonásznak
a betört szélvédők mögött
angyalkák alszanak
a kormányra dőlve
A gyengülő szirénahang elviszi magával.

Hátrahagy bennünket egymásnak
Az edények összekoccannak
A poharak feldőlnek
Értelmetlenné válunk
Amikor még mi – én és te – voltunk
barna íriszből
hágcsón mászott át a fejembe
át a szivárványhártyán
át a látóidegen
egyenesen bele az agyba
olyan volt a bőre
mint a Möbius-szalag
végtelenített simogatások
Közhelyek voltunk, boldog közhelyek.

Önző módon nem beszél
Csak nyomkodja a szivacsot
Így kaparja le a közösséget

Csak a profilját látom
Lehunyt pilláit
„Megkérdezhetném, hogy megcsaltál-e”
Összerezzenek
keresem a megfelelő szavakat
a konyhakő fűgáiban
zuhanok a horizontális
és vertikális vonalakon

Hátrahanyatlott a párnán
Tudtam, hogy ennél már
Nem leszünk őszintébbek
Éreztem a kezén a mosogatószer szagát
Sírva ment el
csapkodott a kezeivel
és ahogy vonaglott
a bordáit disszonánsan
rángatta a zokogás.
Ez volt a legundorítóbb
És a legizgatóbb szakításom.

Utóhang

Vallomást vártam
Ehelyett: aszimmetrikus hallgatás
A kék kockában némán sikló repülő
Üresen potyogó, tojáshéj szavak
Magamban mérem az időt
Gyorsul, lassul, nincs tétje
Nincs külső nézőpont –
Csak bennem létezünk
Tehát nem létezünk.

Baki Júlia

A mutaványosok búcsúja

Reggel kilépnek papírneleg gyászruhájukból, kicsit susognak és dideregnek, megmerevednek az ujjak között, és lassan elkenik testükön a tintafoltokat. Légzőgyakorlatokat végeznek, felhúzott vállal kidomborítják mellkasukat, hasukat behorpasztják, kinyújtják szárait és a megfelelő kompozícióba rendeződnek. Az álmok csipás szemmel próbálják keresni magukat tükröző felszínükön, de csak körvonallal nélküli visszhangnak tűnnek, amiket egyszerűen ki lehet öblíteni hideg vízzel. A kiejtés lehetetlen: az ablak befelé néz. Láthat egy kicsi, kerek asztalt, amin összeomlanak a szavak (mint egy kártyavár), ahogy visszaütődnek az üvegről. Egymás felé tologatjuk csonkjainkat. Egyformán, mint ahogy a pohárban loccsanó víz próbálta utánózni az esőverést. Ritmusos szimmetriával. 9 percek követik egymást, páratlanul: csak kiegészítésként vagyok jelen. Mint a csökkenés pozitív irányultságának utolsó előtti lépése. A viszonyítás innen eredt. A szférák a szomszéd széken szorongtak, combjuk minduntalan összeért, szinte egymásba csúszott. (Az asztalra fektetem a színtéket, a pohár mellé, vízszintesen. A pontosság fontos. Látszatok épülnek belőle.) Rögzíteni próbálom, de a színeket lehetetlen rekonstruálni. Talán nem is akarom. A fény a lényeg, ahogy a csukló ívét követi, a vénák felsejlését, egészen a szemek tompán törő ütéseig, simogatásáig. Exponálok. Ennyi ma a ragyogás. A tekintetek elfordulnak, egymáshoz szorított térdekkel cserélgetem a pózokat, ahogy a ruha anyaga engedi és vigyázok, nehogy hozzáérjek. Pótcselekvések ragadnak a szám szélére. Egy mozdulattal letörlöm.

A pohárhoz nyúl. Az ablakot nyit az asztalon, átér rajta egészen a cseppek zuhanyáig. Átáznak a sűgőkártyák – olvashatatlaná válnak a szavak. Ivott, a poharat visszatette a lapon látszó nedves körre, ugyanúgy. Felállt. Koppanás, csusszanás – a szék betolva, majd lábnyommá kopnak a léptek. A beállítás nem módosul, tengely feszül a vágyak és az elérés közé. Átmeneti rezdülés, amíg a küszöböt átlépi. A pohár alján tócsányi víz. Most lépett bele, innen is hallom, hogy káromkodik.

– A természetes fényt
mindenképp zárd ki!

Kicsúsznak a kezéből a kulcsok, ahogy lerázza magáról a vakus megvilágítást.

– Óvatosan!

– Egy pillanat, elhúzom a függönyt.

Az itt áthelyeződése mutatja az abszolút távolságot. Sötétkamerában eljátszott, színpadiasan széles mozdulatokkal tágítja a távlatot. A szférák szeméremréseit.

– Belemárthatnád az előre elkészített folyadékba.

– Fogd meg, de vigyázva, csak a szélét érintsd, mégis szorítsd úgy, hogy ne tudjon elcsúszni! Ha leejted, tönkreteszed.

Egymás mellett száradnak majd a kimerevített pillanatok, ahogy a szíjvárványhártyát elfedi a kitágult pupilla.

Átlépés (a küszöbön felemelem a kulcscsomót), hozom a képeket, az asztalra teszem, majd eljátszom: asztalszélre szorult tengely. A szférák hunyorognak. Összeérést színlelnék.

Kívonandó lettem, mint a megduplázott magánhangzók a szó belsejében. Én bent maradok. Nem menekülök, nem. A hiány most a tudat megnyilvánulása. Látnom kell magam körül, mint a csodák leleplezését. A kíváncsiság néha nem engedi látni a trükköket, ahogy szívet növesztenek a létfontosságú szervek és a nikkelt kártyalapok.

Leverem a poharat: ahogy csattan, esőt ver az ablakra. Az arcán csorog végig.

– Rá ne lépj a cserepekre!

JÚLIUS

Nincsenek rá betűk az ábécében. Elvesztek valahol a nyitott ajkak és egymásba csúszó hangok szólamaiban. Meg se kell szólalnod, az ágy apró reccsenéseiből hallok, hogy nem kívánsz már. A nyitott kerti ablak előtt küszködtem a kimondásával, lassan, mint aki most tanulja a nyelvet, hogyan csúsznak át egyik szájból a másikba a szavak. Néha elhittem, hogy ha nem is gördítem le őket, csak megtartom a nyelvem hegyén egyensúlyozva, mintha gyöngyöt, újraformálódnak, és a telefon fonémái majd átrendeződnek az arcoddá. Persze az újabb és újabb vonások csak visítottak, vagy úgy pattantak el, mint a húrok, a túlfeszített lélegzettől. Vagy mint az erek. Minden felpattintott héj alatt a szem bogara. Vagy egyszerűen a hűvös boncasztalon kitalálni a száj formájáról, mit mondott utoljára, kinek suttogott a telefonba, és a körmei alá tapadt illatok melyik városból származnak. Gyorsan illannak el, kevés nyomot hagynak. Csak kedve támad felvágni az embernek a köldöktől a mellkasig, így most,

érezve az éjszakai eső ragjait. Bármiképp formálom, újabb határo-
 zókkal, pontosítások-kal, a végén mindig felkiáltás lesz belőle. Rá-
 ismerés, hogy a szavak fonémáiból nem értek, csak a kagylóba sóhajtott
 izgalmból, ahogy a tenger morajlik, megőrzi az egész test és to-
 vábbadja. Egyszerűen rám néztél. Nem volt benne semmi kétség.
 Szótári alakjában használd a szerelmet. Nem gondolod, hogy nekem
 talán a függőnyt jelenti, ami mögé mindent képzelek, amit te a szerelem
 mögé. Néha rásímítom valahány könnyemet. Kellene egy esernyő. A
 boltban mondtam is, hogy nálam csak a piros jöhet szóba, mert az még
 az égboltot is elbírná. Ha netalán. Bejárhattam volna az egész város
 összes boltját, de akkor az utolsóra már csak a hazugság jut. Hogy nem
 akarok megázni, és mindegy milyen színű vagy formájú. Nehezemre
 esett volna még ezt is kimondani. Most meg az erkélyen állok a csupasz
 esőben, és találgatom a ragjaidat. Ha az enyém lennél, akkor a neved
 helyett használnám az m betűt. És otthonosan elbújnék az egyik boltív
 alatt, hogy meg ne ázzak. Nem várok tovább rád, vagy a soha ki nem
 található szavakra, amik még készen sincsenek, és új betűkombiná-
 ciókat kellene alkotnom, hogy ismét hasonlítson lényegéhez. De ha
 már csak a szavak is csak a számok sorrendjében cserélődnek fel újra
 és újra, akkor te megálltál a tízes számrendszer felénél. Tovább nem
 merészkedsz, vagy én, utánam jönni a konyhába meg felesleges. Inkább
 majd megbaszol mást, velem túl sok a gond. Telefoncörgés. Különálló
 hangokból kereslek elő, de nem megy gyorsabban, elejtettem valamit,
 nem találom meg, mire lerakod a kagylót. Félúton maradtál a tenger
 és az arcod között, a kocsí lerobbant, a legközelebbi benzinkút vagy
 telefonfülke kilométerekre innen van. És lemerülnek mozdulatok, a
 betűket külön kell megízlelni, hogy érezni lehessen a súlyát. Egy
 tonnányi homok minden merülésnél. A telefonfülkét próbálják
 felhúzni a tengerfenékről, az tehetetlenül kapaszkodik az aljzatba, ha
 máshogy nincs kiút, hát levegőt se vesz többé. A fürdőkád alján találtam
 egy kagylót. Felnyitottam és gyöngyházfényű homokot találtam benne.
 Fájt minden lökés. Fájt áthasítani a levegőt az újabb hangokért, amik
 csak meggyötörnek, vagy a nyelvem hegyére taszítanak. Az ábécé betűit
 felcseréltem közben, és nem találom a helyes sorrendet. A felkiáltójel
 a végére maradt. Mint általában. Minél többször játszom ugyanezt,
 annál nehezebben találok vissza a kerti ablakhoz, és ha mégis mindig
 mást látok. Most téged, amint felkelsz az ágyról. És tétova lépést teszel.
 Felém. Aztán magad felé, gyorsan szinte észrevehetetlenül eresztet le
 a karod, és fordulsz el. Beleszólsz a telefonba, látom az arcodon a
 gyorsan villanó betűket, akár egy neonreklám gyorsan múló fénye.
 Lehajolsz, felemeled a fülbevalómat és intesz: megtaláltad. És mosoly
 látszik az arcodon kívül, a szavakon kívül, ami senkinek se szól, csak
 egyedül az apró gyöngynek, amit az
 ujjaid között tartasz. Kagyló a kagy-

lóhoz szorul, nincsen értelme zajt csapnom, mégis felrúgom a pohár vizet, amit az ágy mellé készítettem. A tócsában érzem az üvegcszilánkokat. Valaki betörte a telefonfülke üvegét, még az éjszaka, talán rúgta, tengervíztől ittasan, mert egy fél pár cipő ott maradt. A méretére már nem emlékszem, de talán illene a talpadhoz. Nem sok különbséget látok tegnap óta magamon. Csak szárazabbak az ajkaim. Nyaralást terveztem, mert egy rövid hónapig lehetek önmagam és utána a nevem felett elrohan az idő, és megkoptatja a szeptember és a december, meg az ócska szerelmes rímek, amiket kitalálsz rá. Kirakatban lenne a helyük, jó vevőcsalogatók, ha valaki kellemesebb vágyakra áhítózik. Egy ásításban elfér az összes szó, és kerekre tágítja a pofacsontot, az oxigénhiány gyorsabban bénít. Nyitva felejtettem az ajtót, mint a hal a száját, ha egyszer partra vetődött. Így fuldoklok most én alattad, senki nem készített fel rá, hogy ezúttal tenger leszek. Hogy a só majd szárazra szívja az ajkaimat, és mélyebben van bennem, mint bármi, de mégse ér el. Amikor ökölled nekieshetsz, és minden törik, mégis csak a talpadban maradt üvegcserep emlékeztet arra, hogy akartál valamit. Hogy rendszeresen el akartad takarni magad a ragokkal és a fonémákkal, a sokféle szóalakot hasonlítottad önmagadhoz. Leginkább magamat törném össze, mielőtt kitölt az úr, és belém telepszene a csillagok. A boltban csak efféléket kapni, azt mondják, az esernyő váza nem bírja el, ha ráönteném az egész tengert, amit eljátszottam a kedvedért. Összeroppanna alatta, az ilyen vékony fém-szálaknak kicsi a teherbírása. Nem baj gondolom, úgysem kell az egész eget az eső mögé képzelni. Bár egy cseppet sem kaphatok a légkörből, talán bennem is kering egy, és az ásványi sók lecsapódnak a májban és a tüdőben kristályosodnak ki, átszűrva az apró hólyagokat. Vérzel, mondod. Nem keresed a szavakat, pedig belőlem merítesz egy újabb pohárnyit. Meleg üvegcserepek sértik fel a számat, a félig átharapott pohár az asztalon marad. És az én áthúzott meztelenségem. A fél cipőt még felhúszom, mielőtt elmegyek.

Bárdos Bence

Gyerekek

Süt a nap. Körülbelül harmincegy, harmickettő fok van. A langyos víz látványa, ahogy átfordul a gumin, és a fűre fröccsen. Ott maradnak a cseppek a fűszálakon, a talaj szürkés színe nedves barnává válik. Ha mezítláb arra haladsz, érzed, hogy vizes.

A másik kisiút Bálintnak hívják. Tudja, mert az anyukája többször mondta a nevét. Most az anyukája benn van az ő anyukájával. A teraszfüggöny el van húzva, de így is tudni lehet, hogy az anyukák ott ülnek a nappaliban a két fotelben a kávézóasztalnál és kávéat isznak, amit az anyukája mindig szokott, amikor vendégek érkeznek. Mindig tudja, hogy mikor érkeznek vendégek; már fentről is hallani lehet azt, ahogy az anyukája meg a vendégek hangosan nevetnek, aztán meg a lépteket, ahogy feljönnek a lépcsőn. Mindig benéznek az ő szobájába, meg az összes többibe is, az anyukája pedig mondja a vendégeknek, hogy ez meg a gyerekszoba, és hogy köszönj szépen. Aztán átmennek a fürdőszobába, és ez a csempe közös választás volt, csak úgy megtetszettek a virágok, aztán már nem hagyhattuk ott. Ha az anyukája elhúzná a függönyt, pont láthatnák egymást.

A másik kisiú öregebb, de nem sokkal. Láta már őt. Néha a városban, amikor dolgokat intéznek, talán télen, amikor a vastag sál meg a sapka volt rajta, és elmentek ennivalót venni. Egy csomó bevásárlókocsi száguldozik összevissza, ha kilépne az anyukája mellől, rögtön elütné az egyik, nagyon kell vigyázni. Két bevásárlókocsi áll meg egymás mellett, a beülős részéből látja, ugyanott ül a másik is. Az anyukák beszélgetnek. Ők ketten csak néznek egymásra, barátságatlanul, félénken, vagy valahogy, nem mondanak semmit, és azt várják, hogy a két kocsi újra felvegye az összes többi ritmusát, és eltűnjenek onnan. A másik kisiú ránéz a másik kocsiból, és nem mosolyog.

Persze, hogy nem hideg a víz. Rázza a fejét. A másik kisiú, Bálint belép a medencébe. A vízszint a bokája felettig ér. Persze, hogy nem hideg. Vagy órákkal ezelőtt volt, amikor slaggal belelocsolták, és süt a nap, szóval hamar megmelegszik. A felszínén egy-két kisebb valami úszkál, talán gallydarab, vagy bogarak. Lehet, hogy a medence alja nem volt annyira tiszta, amikor beleengedték a vizet, és most feljött a kosz a tetejére

Én is tudok úszni, mondja. Mert mi még voltunk nemrég a Balatonon. Először csak karúszóval úszott, de az utolsó napon az

anyukája levette róla, és úgy sem süllyedt el, hanem rúgta a vizet, és így fennmaradt. Nem bonyolult.

En meg száz percig is kibírom. Nem hazudok. Kérdezd meg az anyukámat. Bármeddig kibírom. Egyszer az anyukám azt is hitte, hogy megfulladtam, pedig csak becsaptam.

Jó.

A nagy diófa árnyéka majdnem teljesen beborítja a medencét. A diófára régen fel volt akasztva az a hinta, amiről leesett, amikor még kicsi volt. Ilyen zöld hinta volt, talán gumiból készült, és csak az alja volt meg, nem volt korlát elöl meg hátul, mint a nagyoknál. Kezdetben még az anyukája lökte, de aztán elég jól ráértzett, és maga hintázott. Egyszer, amikor az anyukája telefonált, és átszaladt a kerten a terasz-ajtóhoz, ő el akarta érní a lábával az egyik lelógó ágat. A hintával bár-milyen magasra felrepülhetett. Volt az az érzés a gyomrában, amikor nagyon magasról visszalendült a földre. Az nagyon fura volt, de egyben jó is.

A medence nincs nagyon felfújva, csak kicsit. Nem annyira feszes. Ha megmarkolja az oldalát, kiáramlik a víz. Nyikorog a gumi.

Egy kéz megfogja hátul a fejét. Próbálja levenni a kezét, de nem tudja.

Azt a hintát akkor kapta az apukájától, amikor az apukája meg az anyukája összeveszték. Erre emlékszik. A szobájában játszott, amikor bejött az apukája. Felemelte, aztán azt mondta, hogy várja egy ajándék a kertben.

Egy másik alkalommal kinyílik az ajtó, és benéz az anyukája, meg a vendég néni. Az anyukája azt mondja, ez meg itt a gyerekszoba. Őt megkéri, hogy köszönjön szépen. Azt mondja: szia. Akkor benéz a másik kisfiú az ajtón. Őt nem Bálintnak hívják. Már nem emlékszik a nevére. Játsszatok szépen, mondják. A másik kisfiú odajön hozzá. Batman eléggé béna, mondja a másik. Superman jobb. Nem igaz, mondja ő. De, de igen. Superman tud repülni, Batman meg nem. Megmutatja. Ki akarja venni a kezéből. Nem engedi. Nem, nem. Ez az én figurám. Hagyjál békén.

A Batman-figura karja eltörik. Sírní kezd.

Hadonászik, fröcsköli a vizet. Buborékokat fúj ki a száján meg az orrán. Mint a kádban. Amikor megmossák a haját, így kell bevizezní. Lebukik a víz alá, úgy, hogy felfelé nézzen, és a víz alatt nyitva van a szeme. Ahogy fodrozódik felette a víz, minden homályosnak és görbén látszik. Ugyanazok a buborékok.

A kéz még mindig fogja a fejét.

El akarja érní a lábával azt az ágat. Még nagyobbbat lendít a hintán. Egyre magasabbra repül. Talán csak centik kérdése lehet az az ág. Egyszer el is éri a lábával, már olyan magasán van. Elengedi a kötelet, és hátrazuhan. Ráesik a hátára.

Az anyukája mesélte később. Amikor leesel valahonnan, nem sírsz rögtön. Először a meglepetéstől a lélegzeted is eláll. Először nem is érzed, hogy fáj, csak egyszerűen nem tudsz levegőt venni. Pár másodperc, és utána kezdesz sírní.

Buborékok.

Azt mesélte, hogy ő sokkal később kezdett sírni, mint mások. Csak amikor az anyukája odarohant a teraszról, hogy felvegye. Nem számolta ki, de talán egy perc is lehetett, amíg észrevette, hogy a földön fekszik. Egészen addig nem tudott lélegezni.

Már nincs ott a hinta. Az anyukája mindig figyel rá. Sebtapaszt kapott oda, ahol lehorzsolta a bőrét, és elmentek fagyizni. Két gombócot ehetett, ami egyébként nagyon sok. Nem is tudta megenni.

Szereti az anyukáját.

Csapkod. A víz a medencéből kifröcsög a före. Vized nyel.

Kiabálni akar. Hagyjál békén. Engedj el. De nem tud. A víz alatt nincsenek hangok.

Egyszer talán majd ő is apuka lesz. Sokkal magasabb lesz, és talán szakállat fog növesztetni. Egy lánnyal fog együtt élni, akivel házasság lesznek, és lesz egy kisfiuk, akivel majd sokat játszanak. De ő nem fog majd elmenni, ahogy az ő apukája. És majd soha nem fog összeveszni a feleségével. Ebben a házban fognak lakni, nyaranta lemennek egy-két hétre a Balatonra, tévét néznek és játszanak majd. Néha majd ők is vendégeket fogadnak, csak hogy megmutathassák, milyen szép az otthonuk. A vendégeknek is lesz egy gyerekük, akivel az ő fiuk együtt fog majd játszani. Amíg ők bemennek kávézni, és leülnek a nappaliban a fotelokba, ők majd kint játszanak egy apró felfújható úszómedencében a játékaikkal, kergetőznek, vagy fröcskölik egymást.

Amikor majd benn ülnek és kávéznak, a felesége majd felkiált, amikor kinéz az ablakon. Ő pedig tudni fogja, mit kell tenni. Kinyitja az ajtót, és odarohan a medencéhez. A vendégkisfiút felkapja, és odébb rakja, aztán ölebe kapja a fiát. Azt mondja majd a vendégkisfiúnak: ő most majdnem megfulladt. Szégyelld magad, hogy ilyet tettél. Szerencse, hogy idejében megláttam, és ideértem. Az öleiben viszi be a házba a kisfiát, aki sír majd, de csak mert meg van ijedve. Megtöröli egy törülközővel, azután megvigasztalja. Délután elmennek fagyizni, aztán, mikor hazaérnek, mesét olvas majd neki. És a mese után megvárja, amíg a fia elalszik, aztán odafekszik mellé, a földre, az ágya mellé, és már nagyon fáradt lesz, és csak aludni akar majd. Ahogy leteszi majd a padlószőnyegre a fejét, le is hunyja a szemét, és most, hogy minden sötét lett, elengedi magát, és nem akar többé ébren maradni. Süllyed, csak süllyed lefelé, és aztán elalszik.

Idén 34. alkalommal rendezték meg Sárváron a Kárpát-medencei Középiskolás Irodalmi Pályázatot és Tábor 2011. április 11–22. között. Bárdos Bence írása egyike a díjazottaknak.

Jónás Tamás

MINDENNAPI VERSGYAKORLATOK

A pompát keresem, a régi újat.
A gondtalan gondos gondolkodást.
S mint fájdalmas hangja a hangolt húrnak,
nem bírok rajtad kívül senki mást.
A véletlenben rád találok újra.
Szabálytalan útjaim célja vagy.
S mint harcos, aki győzelmeit unja,
már mással leszek tőled boldogabb.
Új szem csillog szememben, távolabbi.
Új melleken időzik tenyerem.
És nem akarok halni már, s haladni.
Már nem végzetes szó a szerelem.
Egyszerű, mint kút, kötél, fa, illem.
Már köd van bennem. S nem mozdulok innen.

ROKONTALAN

Csak egy dologtól lankad félelmem: a széptől.
Kényelmetlen lélek tapossa testemet.
Zuhanok a holdhoz, holnaphoz. A légkör
ritkul, mint szerelmes szívben a rettenet.
Az ég felettem rózsa. A föld alattam kis kert.
Lehull lassan minden szírom, s elrohad.
Hazudik, ha rólam beszél, aki ismert.
Nem találom arcomon a rokonaimat.

BELEBÚJNI A TAVALYI NADRÁGBA

A rejtett összefüggésektől ódzkodom.
A nyíltan vállalt dadogást fogom.
Lehet-e könyvet eldugni a polcokon?
Hasznos-e álmodónak a pofon?
Apám, ha hallgat, annak súlya van csak.
Rossz kattánás: mert ez sem lényeges.
A téma, forma, tartalom arany csat.
De mit díszít? Hány szemnek érdekes?
Az ágy szélén ülök. Süket a lámpa.
Fogalmakba ragasztom kételyem.
A szívem örökké nyitott, penészes csárda.
A fájdalommal luxus vagy kék selyem.

A GYŐZTES NÉPNEK

Ahogy a kezed fog. Szemed, ahogy nevet.
Öregség beléd mar, vagy csak a képzelet.
Ahogy a testté forrt léleknek mélyében
találtam egy követ fekete kendőben,
azzal a bánattal jutottam el hozzád.
Megállok. Maradok. Új világ. Új ország.
Kívánlak? Nem tudom. Inkább csak szagollak,
ujjakkal tépem le leragadt szárnytollad.
A föld a sok kis követ nem nézi, nem tudja.
De ha hull, vakon is, alva is elkapja.
Lángoló arcomat seb. Füstöl a tenyered.
Örökké. Nyár van. De hullongó levelek.

KÖLTÉSZET TANONCOKNAK

A jó barátok karmai kinőttek.
 Szakadnak esők, ruhák és családok.
 Rossz lelkiismerettel férfiak a nőknek
 adják az ólomkatonás országot.
 Az élet beszél, fájdalom a nyelve.
 Csak sóhajokat hallhat, aki néma.
 A zümmögő halál kényelme, rendje
 a Semmit dobja nyereménynek néha.
 A lelkesedés pumpája hiába
 szuszog, az öröm labdája kipukkant.
 A rossz melót mégis tovább csinálja
 a teremtó. Köhög. Síkságon kurjant.
 Vigasság volt. Emberek a morzsák.
 Félreértett kis vers a valóság.

Paul Klee Embrace: Insula Dulcamara (1938)

NEM TEMPLOMI IMA

Van a tenyeremben, bőr alatt, tükör.
A másik tenyeremben homályos üveg.
Az arcom önmagának előre köszön,
s pislog szemek nélkül a kikapart üreg.
Vivát, Magyarország! Horizont a szívben:
látszik, pedig nincsen. Látványos nihil.
Rám nevet a kurva, tudja, soha nincsen
díszes ruhák alatt családi idill.
Rózsák vannak. Hangjuk elnyomja az illat.
Tüskés szél csókolja lábszárát, fejét.
Két széle van minden folyónak és hídnak.
Álló hitem tekintet félve szerteszét.
Hova lett a célja, mi ez a bódulat?
Nyálcsorgató kutyák vizeletszagát
issza élvezettel a szolga tódulat.
S konyakot nyakalnak a kiszolgált anyák.
Kupakos csalódás feszíti üvegét,
panasz hangol széllé rajongásokat.
Okos zászlót lenget, végleg hülye két
pénzérmét: az Istent, s hallomásokat.
Könyörülj meg, Jézus, mindenem, mi talmi.
Óvd a bűnösöket újaktól, Napisten.
Két szemöldök között kéne áthidalni
mindent, aminek még jelentése sincsen.
Mózes, vidd tengerbe elgyengült hadad!
Napóleon, óvd meg koszlott szárnyaid!
Percrel percre lesz a fertőzött vadabb.
Lehet Kánaán? S ha lehet, mért ne itt?
De hogy saját kínról is szóljon az ének:
vegyél vissza mindent, cseng, de fél a rím:
tudja ördög, miért, csak azt látják szépnek.
Áldd meg, jó királyom, ellenségeim!

Rajzfilmek, jelképek, kultúra egy életen át

Interjú Jankovics Marcellel

Jankovics Marcell (Kossuth-díjas grafikus, rajzfilmrendező, forgatókönyvíró, kultúrtörténész, kultúrpolitikus) a Pannónia Filmstúdióban került kapcsolatba a rajzfilmes világgal, 1965-ben lett rendező. Előbb a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban, majd a Képzőművészeti Főiskolán tanított animációt. 1994-ben lett a Pannóniafilm ügyvezető igazgatója, majd a Magyar Iparművészeti Egyetem magántanára. 1998 és 2002 között a Nemzeti Kulturális Alap, illetve jelenleg az NKA Bizottságának elnöke.

Rajzfilmjeiben feldolgozta a magyar mese- és mondavilág kincseit (Ének a csodaszarvasról, Mondák a magyar történelemből, Fehérlófia, Magyar népmesék), illetve olyan feledhetetlen rajzfilmek alkotója, mint a János vitéz, a Kacor király, a Lúdas Matyi vagy a Gusztáv-sorozat.

Sisyphus című művét 1974-ben Oscar-díjra jelölték, a Küzdők című alkotásával 1977-ben elnyerte a cannes-i fesztivál legjobb rövidfilmnek járó Arany Pálma-díját.

1987-ben fogott bele eddigi legnagyobb vállalkozásába, Az ember tragédiája rajzfilmváltozatába, amely idén elkészült és bemutatója ősszel várható.

Jelképkutatással és művészettörténettel is foglalkozik, több kötete jelent meg a témában, melyek a szimbólumok hátterével, történetével foglalkoznak (A Nap könyve, Jelkép-kalendárium).

A hetvenéves alkotó retrospektív kiállítása az idei Kecskeméti Animációs Fesztiválon nyílt meg.

„Nem szerettem a Marcell nevet”

– A kecskeméti kiállításon láthattuk Kossuth Lajos 90 éves kori fotóját, amelyet az Ön nagyapjának, dr. Jankovics Marcellnek dedikált. Mesélne pár szót erről a nagypapáról, és arról, miként került a család kapcsolatba Kossuth Lajossal?

– Nagypapám anyai részről Meszlényi. Nagyon korán meghalt az édesapja, Meszlényi Jenő nevelte, aki Kossuthnak volt a sógora. (Kossuth Zsuzsa hozzámént Meszlényi Rudolffhoz, aki a testvére volt Jenőnek, Kossuth pedig Jenő húgát, Meszlényi Terézt vette feleségül.) Közeli rokonság, atyafiság volt

tehát a nagyapám és a Kossuthok között. Jenő bácsi esküvői tanúja Görgey Artúr volt, együtt voltak kacagányos testőrök Ferdinándnál. Az édesanyja Pozsonyba vitte nagyapámat még kisfiú korában, ahol óhatatlanul „beoltották” Kossuthra. Tizenhat évesen már Olaszországban töltött nyarakat – perfekt olasz lett, olaszul írt verseket. Később a 19. század egyik legnagyobb magyar hegymászója lett, Zsigmondi Vilmos és Eötvös Loránd mellett. Főleg a Dolomitokban mászott, hiszen az olasz kapcsolat adott volt. 1904 és 1905 között Füleki területnek volt 48-as párti képviselője. Kossuth Ferenc, az akkori 48-as Párt elnöke volt az apám keresztapja. Ügyvéd volt, s bár a felvidéki arisztokrácia kitolt vele, mert nem fizette ki, nem volt szegény ember, futotta idejéből, hogy írjon. Könyvei közül én négyet tartok fontosnak. A *Hűsz esztendő Pozsonyban* az egyetlen olyan mű, amelyik Trianon felvidéki következményeit dokumentálja, saját személyes élmények alapján. '19-ben bevonultak a csehek, nagyapám hűsz év múlva, '39-ben repatriált, amikor már világosan látta, hogy nem kerül vissza Pozsony. A másik három kötete hegymászókönyv, a *Sásfészek*, az *Úttalan utakon* és az *Alpesek*. De megjelentek versei, novellái és regényei is. Születtek új kiadások is, a Méry Ratio Kiadó vezetőjét, Méry Gábort úgy ismertem meg, hogy megkeresett, beleegyezem-e a *Hűsz esztendő Pozsonyban* kiadásához. Az *Alpesek*et pedig a Fekete Sas Kiadó adta ki. Sikerült kicsit a nagyapám emlékéért feléleszteni azzal is, hogy emléktáblát állíttattam a Pauler utca 19. számú ház falára. Elvitathatatlan érdemei vannak a két háború közötti felvidéki magyar kultúra istápolásában – ha idős emberekkel összefutok a Felvidéken, ők még jól tudják.

– *Őn pedig folytatja a munkát...*

– Igen, de ez Méry Gábor és a kiadója nélkül nem menne. Ő beszélt rá, hogy írjak szöveget A löcsei Szent Jakab-templom szárnyasoltárai című albumához. Hogy sorozat legyen belőle, arra meg én beszéltem rá. Őt felvidéki templom már megjelent. Most készülünk a hatodikra.

– *Kiállításán olvasható egy idézet, amely szerint gyerekként unta a családi történeteket, utálta a nevét és a Kossuth-kultusz helyet juszta is Görgeyt és Széchenyit választotta példaképnek. Hogyan viszonyul ma mindehhez?*

– Ez igazi gyerekes lázadás volt. De most is nagyon nehezen tűröm a hierarchiát. Ebben a szerepkörben, amiben most vagyok, ez borzalmas teherterhel. „Meg vagyok sértve”, ha kvázi államtitkári rangban nem fogad egy miniszter, nem válaszolnak levelemre, kihagynak döntésekből, nem egyeztetnek. Ez így volt '98 és 2002 között is, de nekem az úgy most is fontosabb, lenyelem a békát, ha dühöngve is. Kicsi koromban ugyanez volt. A Marcell nevet azért nem szerettem, mert csúfoltak az iskolában miatta. Ki is törtem egy vasárnapi családi összejövetelen, utána oda kellett mennem a nagyapához kézcsoókkal bocsánatot kérni. Kossuthot állandóan „kaptam a nyakamba”, úgyhogy nekem azért is Széchenyi kellett. Ma már büszke vagyok, persze, a nagyapai örökségre, és igyekszem kompenzálni. Elmondok egy kedves anekdotát. Vendégek jöttek hozzám egy alkalommal, ültünk a könyvespolcom alatt, s azt meséltem éppen, hogy a nagyapámat nem becsültem kellőképp gyerekkoromban, de felnőtt fejjel megpróbálom bepótolni. Abban a pillanatban a fejemre esett a könyvespolc

tetejéről az ő levélmérlege – egy ma már használhatatlan réz mérleg –, és magától bekapcsolt a számítógép. Nem állítom, persze, hogy a nagypapám figyelni az eseményeket, de ez egy tanulságos eset volt... Az ember gyerekkorában, sajnos, nem figyel, a történetek egyik fülén be, a másikon ki, aztán mikor meghalnak az ősei, ezek a történetek elvesznek. És ez nagyon nagy dráma. Azért így is két kötetet tesznek ki az emlékirataim, és csak tizen-nyolc éves koromig. Biztos, hogy sok mindent nem is tudok jól. A Marcellekről, például, alig tudtam valamit – anyai ágon vannak Marcell vezetéknévű felvidéki őseim –, de abban a pillanatban, ahogy megjelentek az emlékirataim, feltűntek, hogy itt vagyunk. Csak hát az anyai ág anyai ága egy családban többnyire figyelmen kívül esik. Én például László lettem volna, ha anyámnak ebben egyáltalán lett volna szava. Mostanra a Marcell már benne van az első száz legnépszerűbb névben – talán ebben az én népszerűségem is közrejátszott...

„Isten lelógatta a lábát és én megragadtam”

– Számos területen tevékenykedik: grafikus, rendező, forgatókönyvíró, művelődéstörténész, kultúrpolitikus... Hogyan következtek ezek az életében?

– Első volt a rajzolás. A családban két nem túl sikeres képzőművész is volt, ezért döntöttem úgy, hogy én inkább építészkarra felvételizek, de érdekelt a régészet is. Olyan egyetemre nem akartam menni, ahol kevés a hely. Minket kitelepítettek, apám börtönviselt volt, klasszikusan rossz család voltunk abban az időben, semmi esélyem nem lett volna bekerülni kevés férőhelyes intézménybe. A Pannóniai Bencés Gimnáziumból, ahová jártam, két-három-négy évig kellett próbálkozni a bejutással. De nekem megmondták, hogy ne is próbálkozzam addig, amíg az apámat nem rehabilitálják. Ezzel viszont a rendszerváltásig kellett várni. Így végül is nem végeztem egyetemet, ezért lettem később csak egyetemi magántanár „rendes” helyett.

Érettségi után segéd munkásként dolgoztam, amikor egy csodálatos véletlen folytán egyik kollégám, aki – szintén háttérbe szorított egzisztencia – amatőr bábos volt és kapcsolatban állt a Pannónia Filmstúdióval, szólt, hogy van felvétel. Biztatott, hogy próbáljam meg – vagy életem végéig vasat akarok pakolni egyik halomból a másikba? Elmentem, felvételiztem, felvettek. Eszembe sem jutott, hogy rajzfilmes legyek, de Isten lelógatta a lábát és én megragadtam. A felvételin egy rajzfilmfigurát kellett lemásolni. Ma már jelnek tekintem, hogy még valamikor ’55-ben vagy ’57-ben az Élet és Tudomány egyik számából kitéptem és eltettem két oldalt, amely a magyar rajzfilmről szólt. És rendszeresen vásároltam a Vaillant című francia gyermekújságot, a L’Humanité gyermekmellékletét, képregényekkel, disney-ánus rajzocskákkal, amelyeket le tudtam másolni, és ez a gyakorlat a felvételin nagy előny volt. Volt hozzá affinitásom, bár nem volt kialakult stílusom. (Egyébként ma is úgy rajzolok portrét, mint 19 éves koromban.)

A fordulat a János vitéznél következett be: akkor ébredtem rá, hogy engem az érdekel, amiről még nem tudok semmit. Hosszú lenne kibogozni, pontosan

hogy történt, de a lényeg, hogy megjelent nálunk Pap Gábor művészettörténész, aki kölcsönvett a feleségemtől még lánykorában egy könyvet, és visszahozta. Megkérdezte, én vagyok-e, aki a *János vitéz*t csinálta, és hogy nem akarok-e a Művészet című lapba írni? (Ő volt akkor a főszerkesztő-helyettes). Ekkor írtam a „Mire tanítanak a mítoszok” című cikket. Ez úgy ’73-’74-ben volt. Ma is vállalom a szöveget, pedig akkor nem volt még mögöttem fedezet. Így indult az életemben ez a vonal, a János vitéz pedig szülte a Magyar

népmeséket. Ezek mind egymáshoz kapcsolódó témák, soha nem rugaszkodtam nagyon messze. Olyan jelképek foglalkoztatnak, amelyeket a filmjeimben is használtam. Hoppál Mihály, az ismert néprajzkutató, miután látta a *János vitéz*t, megkérdezte, honnan tudom, hogy a férfinak a szív, a nőnek a tulipán a szimbóluma. (A szív valójában egy fordított herezacskó, így is hívják ezt a motívumot, hogy „tökös”). Nem tudtam, csak gondoltam. Hoppál a témából szakdolgozatot írt, én művészként egyszerűen „ráéreztem”.

– *Aztán jött egy újabb fordulat...*

– A Kossuth-díjam után egyszerűen nem akartak velem törődni a rajzfilm területén. Kecskemétre kellett járnom dolgozni, mert a saját stúdiómban nem volt munkám. Ugyanakkor ez felszabadított, egyszersmind rákényszerített arra, hogy foglalkozzam mással is. Elkezdtem előadásokat tartani, főleg jelképekről. Ez a téma máig izgat. Ha egy jó értelmezés az eszembe jut, libabőrös leszek tőle. Aztán jött a televíziózás. Egyszer egy rajzfilmes témával kapcsolatban behívtak, akkor derült ki, hogy viszonylag nyomdakészen tudok fogalmazni. Csonka Erzsébet megkeresett, először csinált velem egy próbaműsort, utána évekig dolgoztunk együtt. Műsorvezető lettem, de én diktáltam magnóba a műsorok forgatókönyveit is. Sajnos, mostanra az ismeretterjesztő televíziózás meghalt Magyarországon. Ezért akartam tévéelnök lenni. Amikor felcsillant a műholdas tévézés lehetősége, elkezdtem utánajárni a dolognak, és csatlakoztam még az alapítás előtti MOVI-kezdeményezéshez. Aztán meghívtak kurátornak az alakuló Duna TV-hez. Ez idő tájt válságban voltam, sem a Tragédia nem ment, sem más – megpályáztam hát a Duna TV elnökségét. Nagy szerencsére nem nyertem meg, mert hivatalnok lettem volna idő előtt. Az NKA-ba később úgy kerültem, hogy felhívtak Pröhle Gergely, az NKÖM új közigazgatási államtitkára: vállalnám-e. Fogalmam sem volt még akkor, hogy működik ez a terület, de akkor fejeztem be egy tanulmányt A kultúra genetikája címmel – ez is egy jel volt, hogy a gyakorlatban is próbáljam ki, ami elméletben foglalkoztatott. (Pröhle Gergely Pröhle Henrik fuvolatanár barátomnak a fia, nagyszülei pedig az én apámnak voltak jó barátai – a Pröhlék régi pozsonyi család.) Tehát valahogy minden

tevékenységem egymásból fakadt, soha nem vállaltam olyan feladatot, ami „kilóg a sorból”. Most párhuzamosan foglalkozom Madách Tragédiájával, meg a jelen kulturális helyzettel, ami kész tragédia. De az én tragédiám, sajnos, Madáchénál is depressziósabb...

„Az életem Kepler-szerű”

– Az ember tragédiájára végül is hogyan esett a választása, és mi változott a koncepcióban az elmúlt több mint húsz év során, mióta dolgozik rajta?

– A Napút folyóirat ötlete, hogy mindig a sorban következő hetvenévesekkel csinál egy számot, amibe az érintettek írhatnak magukról hetven sort. Én azt írtam le ebben, hogy mi az, amit nem sikerült megvalósítanom. Aztán rendeztek egy beszélgetést a lapszámról, ott mondtam el írásom értelmét. Ha megvalósult volna mindaz, ami nem, akkor nem valósult volna meg mindaz, ami megvalósult. Az ember nem tud két életet élni. Nekem eredetileg a Biblia megfilmesítése volt az ambícióm, ebből végül nem lett semmi, pedig nagyon sok munkám van benne. Megvan az egész irodalmi forgatókönyv és a 13 x 30 perces sorozat képes forgatókönyvének a fele, meg a figuratervek is. Elkészült egy epizód és egy előzetes. Rengeteg energia volt bennem, nem akartam kis feladatot, csak nagyot. Ráadásul a kisfilmek idehaza senkit nem érdekeltek, muszáj volt valami komolyabban gondolkodni. Amikor megcsináltam a *Küzdőket*, természetesen nem vittek ki Cannes-ba, hanem egy mafilmes ment ki átvenni a díjamat – ráadásul Monica Vittitől! Nagy fájdalom volt ez nekem, imádtam a nőt... – Amikor a hírekben lejött, hogy megvan az Arany Pálma, egyből megtaláltak telefonon az apósomnál, a titkosszolgálat segíthetett megtudni, éppen hol vagyok. 1977-ben ilyen világ volt. Amikor megkaptam a Kossuth-díjat, „le lettem tudva”, perifériára szorítottak. Úgy döntöttem, olyan fába vágom a fejszém, ami a figyelem szempontjából megkerülhetetlen. Így jött a *Tragédia* ötlete... '89-ig egy fillért sem kaptam rá. Próbálkoztam a Canal Sept-nél, a francia kulturális tévénél, meg a BBC-nél, azt mondták, ha kész a film, érdeklí őket. Csak most tudtam meg magamról én is, hogy ilyen vagyok: hogy huszonhárom évig képes voltam nem belebolondulni ebbe, úgy, hogy mindössze ennyi „lelkesedés” vette körül a dolgot.

– Van ilyen léptékű vállalkozásokra példa az irodalomban is, például Prousté...

– Az animációban is van példa, Richard Williamsé. Naszreddin Hodzsza-történettel kezdte, aztán lett belőle a *Bagdadi varga*. Huszonvalahány évig csinálta, addigra tudta rá összekaparni a pénzt. Az én esetemben szerencsére a feleségem megértő volt: ami pénzt kerestem, annak egy része ment bele a Tragédiába. A végső dialóghossz 105 perc lett, a film pedig 155 perc. Ki kellett húzni azokat a mondatokat, amelyek nem párbeszéd-jellegűek, hanem monológok. A filmet, szerintem a színdarabot is, a párbeszéd teszi élővé. A szállóigévé lett nagy, közismert mondatok, persze, benne vannak. Az új

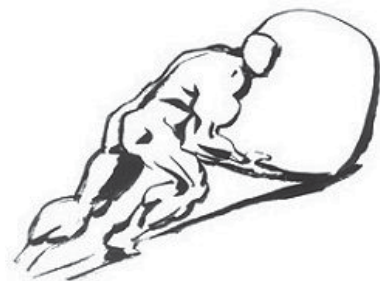
hangfelvétel elkészült, most már végre jól hallható minden. Engem is meglep, milyen jól húztam meg a szöveget annak idején: nincs benne üresjárat, nincs hiányérzet, ugyanakkor hagy helyet a cselekménynek és a továbbgondolásra. Kepler, például, minden különösebb előzmény nélkül ezt mondja a tanítványnak (amit Madách így bele is írt a drámába): „Látom, hogy érdemes vagy”. Elég, hogy ennyit mond, mert a szeméből látja. Kepler valójában az én öregebbkori kiadásom, a tanítvány pedig a kiskamasz „változatom”. Az életem is kicsit Kepler-szerű. Én is bolondulok a csillagokért, nincs olyan írásom, amiben ne lenne szó róluk. És, sajnos, tűnnek el az én életemből is, mert az embernek sikerült szmogot varázsolni önmaga és a világegyetem közé. Belül is, és fizikailag is. El fogunk pusztulni... „Nyomorú faj, gyáva nemzedék!”

– *A pesszimista kicsengést választja tehát?*

– Más értelemben pesszimista, mint az eredeti műé, mert az utolsó két mondat nem az, mint a drámában. Két mondatot tettem a végére. Tény és való, hogy nem mondta az Úristen: „Ember, küzdj és bízva bízzál”. Ezt állítólag Arany varrta a darab végére. Viszont Lucifer mondja korábban, hogy „Küzdést kívánok, diszharmóniát, mely új erőt és új világot ad”. Isten szavára ez jut eszébe Ádámnak, meg amit az Úrben mondott: „A cél halál, az élet küzdelem és az ember célja a küzdés maga”. Nekem az életem bizonyíték arra, hogy ezt valóban így gondolom. A felszínen nagyon derűs életem van: szerencsés, viszonylag egészséges, korához képest fiatalnak tűnő, sikeres ember vagyok, majdnem boldognak is mondanám magam – de ezért nagyon meg kellett dolgoznom. És ez a nagy elégtételelem is.

„Anyám azt mondta: kisfiam, az életben nem fogsz ilyen jó filmet csinálni!”

– *Külföldi fogadtatása 1975-ben rögtön egy Oscar-díj jelöléssel indult. Mondhatjuk, hogy pozitívabban alakult a külföldi értékelése, mint a hazai?*

– A hazai megítéléssel sem vagyok elégedetlen, a díjakra sem panaszkodhatom. De biztos, hogy jobban éreztem volna magam, ha azon az eseményen Oscar-jelöltként ott ülök Los Angelesben, ahol például Szabó István ott volt, jóllehet jelölve sem volt még filmje. Rófusz Ferit sem vitték ki, és a hazai karrierje arra ment rá, hogy nem fogta be a száját. Én befogtam, mert csak a fontosabb ügyek miatt nyitottam ki. Nem csak Cannes-ban, Los Angelesben sem voltam. Egyetlen díjam vettem át személyesen,

Zágrábban. De azt is csak azért, mert benne voltam abban a nemzetközi szervezetben, az Asifában, amelyik fesztiválokon ülésezett – nem azért hívtak tehát meg, mert a filmem ott volt, hanem mert elnökségi tag voltam. Jóformán

csak így meg zsúritagként voltam filmfesztiválon. A *Sisyphus* tényleg jó film. Anyám azt mondta: „Kisfiam, az életben nem fogsz ilyen jót csinálni.“ Igaza volt. Két és fél percben lehet százszázalékosnak lenni. Két és fél órában, ami *Az ember tragédiája* hossza, már vannak gyenge pontok, amelyeket képtelenség mind kijavítani. Minél többen csinálnak egy filmet, annál nagyobb a hibalehetőség. Pozitív élmény viszont, hogy a számítógépes utómunkálatoknál látok olyan filmkockákat kimerevítve, amelyeket folyamatában nem szerettem, de így egész jó a rajz. A *Sisyphus* annak idején hetvenezer forintba került, de ezerszeresen behozta a ráfordítást. 2008-ban nagy elismerés volt, hogy a General Motors megvette 93 millióért a jogát fél évre. Ebből akkora összeg ment a Pannóniának, amiből ki tudták volna fizetni a cég adósságát, de másra költötték. A maradékot tudtam beletenni *Az ember tragédiájába*. Büszke vagyok rá, hogy a Sisyphus tulajdonképpen megmentette a Pannóniát és még a *Tragédián* is lökött egyet. A legnagyobb elismerésem a tavalyelőtti Leonardo Da Vinci-díj – először képviseltem magyarként egy ilyen kis „piszlicsáré“ műfajt, mint a rajzfilm. Csináltattam egy Bocskait, abban vettem át a díjat, a Liège-i Egyetem rektora meg hermelinpalástban volt – jól néztünk ki együtt... Összességében nincs hiányérzetem – bár mindenkinnek ennyi öröme lenne a munkájában hetvenévesen.

„A művészetnek nem a tudaton keresztül kell beépülnie az emberbe”

– *Ismét Öntől idézek. „Művelődéstörténészként mást sem teszek, mint hogy lefordítom a mítoszokat (...) és megkísérlem a szétszedett károkozás nélkül összerakni. (...) Mindkét tevékenységemért kritizálnak még a körön belül is. “Miért érik ezek a kritikák „körön belül”?*

– Inkább úgy mondanám, körön belül elengednek a fülük mellett. Én nem vagyok akadémiai tekintély, tehát nem érdemes rám hivatkozni. Nem is mernek. Az enyém akadémiai kívüli gondolkör. A tudományos életben a korábbi tekintélyek vállán kapaszkodik fel az ember – a Tragédia fáraó-történetében benne van, ez hogyan működik. Én olyan váll vagyok, ami nem meggyőző. Jóformán csak én hivatkozom saját magamra. Örööm azokat a szerzőket, akik rám hivatkoznak, elvéve akad ilyen. Körön belül művésznek tekintenek, ami nem lenne baj, csakhogy az a tudományos terület, amellyel én foglalkozom, tudósi aggyal meg sem közelíthető. Egy jelképet megérteni ennél összetettebb feladat. Tisztelem Voigt Vilmost, aki tudománytörténész-ként majdnem mindent tud a tudományról, szinte baráti viszonyban vagyok vele, de más a szemlélete. Hankiss Elemér még fődraturgként írt egy nagy tanulmányt a gegről, strukturalistaként, szemantikai alapon, képletekkel. Mondtam neki: Elemér, inkább mondj egy jó viccet. A filmek, amelyeket nekem fel kell építenem, ezekből a gyökerekből táplálkoznak. Az álomszerűség nálam nem véletlen, szerkezeténél fogva kell, hogy mintája legyen egy műalkotásnak. Bergman azt mondja, ő erre ritkán volt képes. Ez így van, Bergman erre alkalmatlan volt, más volt az agyberendezése. Dokumentaristaként ritkán

igényelte a költészetet. Számomra Tarkovszkij Rubljovja kilométerekkel előz meg minden mást: ott születik meg a film.

A művészetnek nem a tudaton keresztül kell beépülnie az emberbe, hanem már akkor, mikor még szinte tudata sincs. Amikor kicsi gyerekeknek csinálók filmet, és jó reakciókat tapasztalok részükről, jobbkat, mint felnőttektől, az azért van, mert el tudom csípni azt a réteget, amely a befogadásnak még nem az intellektuális szintje. A gyerekek nem tudják, miért kell nekik egy mese, miért szeretik. Azért kell, mert az a mese választ ad nekik lényegi kérdésekre – de nem tudják még megfogalmazni a kérdéseket sem.

A „körön kívüliek” között pedig nagyon sok délibábos van – én nem tekintem magam annak. Nem gondolom, például, hogy a finnugor kapcsolatokat fel kell rúgni, sem a sumért – mindegyikben van igazság. Vagy itt az asztrológia... Nem tudomány, de „van benne valami”. Senki sem kockáztatja meg a tudományos világban, hogy megfejtse a titkát. Holott a tudósokra várna a feladat, hogy megfejtsék. A tudomány tévedésekből épül fel. Sorra fedezünk fel olyan dolgokat, amelyeket korábbi korokban már használtak, ha nem is tudatosan. Amiről a műveimben írok, az nem más, mint újrafelfedezése annak, amit ősünk már tudtak, vagy legalábbis öntudatlanul alkalmaztak.

– *Mennyire értik meg nemzetközi szinten a Tragédiát?*

– Annak idején a két említett külföldi tévéállomás azzal utasított el, hogy „nagyon magyar”. Miközben semmi magyar nincs benne. Az oroszok most fedezik fel maguknak a darabot, és ha egy mű aktuális, át kell jönnie az üzenetének. Mi, magyarok, nehezen tudjuk átadni az értékeinket úgy, hogy világklasszis legyen, ahhoz ki kell menni Amerikába. Madáché korszakos mű, csak eredeti változatában színpadon befogadhatatlan, őt óra.

– *Mikor lesz a film bemutatója?*

– Nem én döntöm el, de őszre javasoltam. Jövő héten csináljuk meg az utolsó fényelést, hogy meglegyen az a high definition változat, amelyet számítógépről lehet majd moziban is vetíteni. Nem filmszalagra készült, az túl drága lett volna. Bár megvan filmszalagon a tévésorozat-változat, ami vetíthető lenne éppen, csak vannak rajta jogdíjas zenék. Az eltelt huszonhárom évben felemelték ötvenről hetven évre a jogdíj elévülését, ebbe beleesik, például, Prokofjev, Honegger, Sosztakovics, akiket ki kellett vennem. Mozart, Bruckner, Rimszkij-Korszakov természetesen maradtak, ezen kívül többek között afrikai és görög népzene is megszólalnak a filmben, illetve a zenét összeállító Sárosi László saját művei is.

„Vannak problémák, amelyek igazi nagy »harci feladatot« jelentenek”

– *Az NKA elnökeként hogyan prognosztizálja: kialakulhat-e az egyensúly a támogatói és a felhasználói oldal, azaz az állam és az intézmények, művészek, tudósok között?*

– Az jelzi, hogy mekkora baj van, hogy már júniusban tízezer körül van a beérkezett pályázatok száma – vagyis más források annyira elapadtak, hogy

mindenki az NKA-hoz fordul. Ehhez képest zárolt keretünk van. Vannak olyan problémák, amelyek igazi nagy „harci feladatot” jelentenek számomra, mert az NKA működését akadályozzák. Csak egy példa: létezik egy kormányrendelet, hogy ha a pályázó eredeti költségvetéséhez képest a tényleges költségvetés alacsonyabb, akkor a különbözet arányában vissza kell adnia a pénzből. Ez rendben lenne, ha csak az NKA pénzéről lenne szó. Csakhogy az NKA az összköltség kisebbik hányadát állja, a többbit a pályázónak kell innen-onnan összegereblyéznie. A mai helyzetben a költségvetés megtervezhetetlen. Ez nem éppen pályázatbarát kormányrendelet, de eddig nem tudtuk elérni, hogy visszavonják. Annyit már sikerült kivívni, hogy a másfél millió forintos támogatási értéknél alacsonyabb pályázatok fölmentést kapnak. De az összes folyóirat-támogatás, a nagyobb rendezvények, színházi-, fesztiváli- és filmes támogatások efölött vannak.

– *Változik-e az NKA-ban a támogatások rendszere, ezen belül a 2009-ben bevezett kétszintes folyóirattámogatási rendszer (amely a 12 kiemelt irodalmi folyóiratnak 3 éves támogatást biztosított), illetve növekszik-e a támogatások szempontjából az online folyóiratok jelentősége?*

– Változik. A folyóiratok a jövő évtől a tematikájuknak megfelelően több kollégiumnál is pályázhatnak. Korlátoznánk a támogatást a lapszámok szerint. A korábbi gyakorlatnak megfelelően minimum 4, maximum 12 megjelenést támogatnánk évente. Kivétel az Élet és Tudomány. A kétszintes laptámogatás addig marad, amíg ki nem fut a jelenlegi döntés érvénye. Utána megfontoljuk. Szeretném elérni, hogy a papíralapú kiadás példányszámát a kiadók drasztikusan csökkentsék (500 példány). Ez jelentős megtakarítást eredményezne. Terveim szerint a kivételek a gyereklapok lennének csupán, és az újságosok által is terjesztett folyóiratok. Az online kiadás a jövő, maximálisan támogatjuk.

– *Mik az eddigi tapasztalatai a tavasszal végül elindult Márai-programról?*

– Nem vagyok teljesen elégedett, a program eleve nem az NKA-koncepció mentén alakult, hanem a minisztérium fogalmazta meg az alapelveket. Kezdetben is voltak kifogásaink, és ha nem is ugyanazokban a pontokban, de most is vannak. Szeretnénk eljuttatni a minisztériumhoz és a két kollégiumhoz ezt az észrevételcsomagot, és remélem, hogy a következő fordulóban tudunk javítani. Nem hiszem, hogy az NKA bizottságának ne lehetne meg a szava ebben a tekintetben. Részint a döntésekkel kapcsolatos arányokat kifogásoltuk: kevés a gyerekkönyv és a reáltudományos mű, az egyensúly nagyon elbillen a kortárs irodalom irányába. Így aztán aránytalan a kiadók megoszlása is: a Magvető huszonhárom kiadvánnyal túlnyomó többséget élvez, a többiek tíz alatt vannak, 138 kiadó pedig egyáltalán nem kapott lehetőséget. Arányosabb elosztásra lenne szükség. 500 címből összesen 22 természettudományos. Érthető: a kollégiumban ül egy villamosmérnök, az összes többi kollégiumi tag filozófus meg irodalomtörténész. Ez is nagyon egyoldalú szemléletet eredményez. Végleges véleményt azonban csak azután érdemes megfogalmazni, ha megtudjuk, az 500 címből hogyan rendelnek a könyvtárak. Ha egyáltalán lesz idei második forduló, azt a jövő évi pénzből

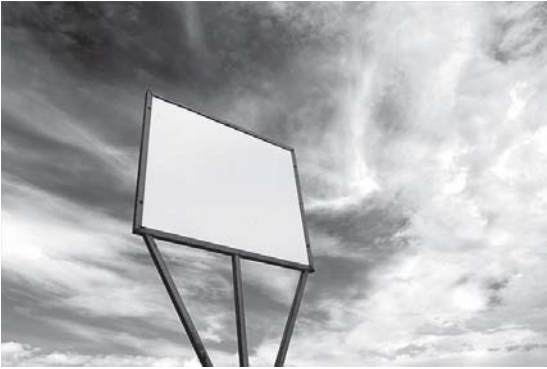
tudjuk csak megvalósítani. Többségünk biztos nem lesz, a zárolás végleges, nem kapjuk vissza a zárolt 1,6 milliárdot.

– *Ha háta mögött hagyhatna mindent, ami kultúrpolitika, elkészülve immár Az ember tragédiájával is, mivel foglalkozna a legszívesebben?*

– Most nyakig benne vagyok a *Mese, film és álom* című könyvemben, másba nem vágok bele. Várom Méry Gábor telefonját, hogy mikor megyünk Kisszebenbe – a kisszebeni templom lenne a következő, amelyet bemutatnánk egy kötetben. Van egy-két rövidfilmtervem is, aztán még öt vagy hat könyvtervem, de mindegyikre biztos nem lesz már időm. A nemzeti jelképeket feldolgozó kötethez már megírtam a rám eső részt... A Holdról, a bibliai jelképekről szeretnék még írni. És kicsit több eső kéne, hogy legyen jó sok gomba, mert gombászni nagyon szeretek.

Csanda Mária, Laik Eszter

Fotók:
sites.google.com/site/jankovicmarcell
Laik Eszter (Jankovics Marcell kecskeméti kiállításának anyagából)

Zalán Tibor

Hideg

Éjjel
ülve alud
tam el fotelom
ban Sötét
és hideg szobára ria
dok Asztalom
on a vén art deco
óra – régi
születésnapj aján
dék – hirtelen
megáll
Később nyikorgást hal
lok és ablakom
ra súlyosan
nehéz gyásszal rá
fordul a
Göncölszekér
És
mióta
és mint
ha és még és
már mindig – vár
Egy ideje
számolnom kell az
zal hogy
megállás nélkül
gyötör az emléke
zés szétszálaz
és nem rak
össze
újra

– úgymint
 az elfelejtettség és
 a felejtetlenség miszté-
 riumának új keletű
 állandósága
 bennem
 Mintegy
 új Kelet
 kifelé záruló
 életemben
 Mindegy
 Hogy ezt így
 kifejezni tudtam
 meg is köny-
 nyebbült bennem aki
 jó ideje
 megszólíthatatlan
 volt
 Szólíthatatlan
 mert
 szólíthatatlan
 létét kitermelte
 a gyáva
 ság A gyáva
 ságom Ebben
 a helyzetben

már csak a halál
 emlékezete
 nyugtathatna meg
 egyedül
 Széles karcsapá-
 sokkal vergődöm
 sötét vizekben
 a
 parttalan felé
 Szám sóval megte-
 lik míg
 mormolom
 : egyedül
 a halál emlé-
 kezte Már csak
 az Még
 Vagy az se
 Vagy
 Nem vagy
 Az

Völgyszűkület

Művészetek Völgye
2011.
július 22. – július 31.
Valley of Arts

A Völgy összeszűkült. Összeszűkült, hogy életben maradjon, mert a szervezők feltehetően ismerik a frappáns közhelyet: a kevesebb néha több. Monostorapáti, Öcs és Pula ebben az évben a rendezvények helyett kizárólag szálláshelyeket kínál az ideérkezőknek. A Művészetek Völgye három helyszíne 2011-ben: Kapolcs, Taliándörögd és Vigándpetend. A szervezők programfüzetben is olvasható bevezetője a szellem erejében kételkedő kulturális kormányzatot és az eszetlen gazdagokat nevezi meg az utolsó pillanatban megkurtított programok felelőseként. Így a rendezvény impresszuma első lépésként rögtön abba enged bepillantani, ami elől a kisember éppen a Völgybe menekül: a pénzügyekkel átszótt politikai játszmák világába. A kevesebb néha még kevesebb – fordul át a közhely egy újabba.

A Völgy összeszűkült, és visszatalált saját gyökereihez is, hiszen a Kapolcs és Vigándpetend között lévő Csórompuszta (beszélő név!), az egykori őshelyszín a Hellowood Fesztivál fainstallációinak kiállítóterévé vált (hamarosan láthatják videoösszeállításunkban). Itt avatták fel a rendezvény állandó jelképére emlékeztető facsigát. Emellett felidézi azokat a hagyományokat, amikor a Völgy még alkotótábor volt.

A Völgy ma már nem alkotótábor, hanem fesztivál. Miért is? Mert kultuszhelyé, tömegrendezvénné vált, Magyarország pedig fesztiválország? Mert a kultúra, a művészet mégiscsak érték, olyan érték, amely nyáron profitot képes termelni? Vajon az utcazenészek, a programok között nem szereplő művészek ismét csak megtúrt vagy nem kíváncsi maradványai lesznek az egykori ősvölgynek? Július 22-e és 31-e között kiderül.

Kiderül Kapolcson a Palya-udvar és a Kaláka Versudvar rendezvényei között bolyongva. Előbbi a reggeli táncot követően Palya Bea vendégeivel folytatott beszélgetéseibe enged bepillantást, majd a déli dzsemelés (Déli Palya-udvar) után ismét egy kis talkshow (Hangosbeszélő) következik napi rendszerességgel. Itt ad szólókoncertet Snétberger Ferenc gitárművész is. A szavak az este közeledtével ismét mozdulatokká válnak, ahogy a költészet is versfitnesszé a Kaláka Vers-

Taliándörögöd pedig világfalu kíván lenni, ahol az észak-amerikai őslakók ünnepein kívül a protestantizmus gyökereivel is megismerkedhetünk, sőt Szőke András rendhagyó tárlatvezetése után a szentmisére is beülhetünk. Mert a lelki élet hivatalos program a Völgyben, ezt bizonyítja a rendszeres esti képmeditáció is.

és miközben Taliándörögdön ennek értelmezéséről tartanak disputát, Vigándpetenden, a Kézművesek Völgyében mindenki magának készítheti a szobrokat a Tókertben. A kétkezi munka után pedig a templomban meghallgathatja Liszt Ferenc vagy Monteverdi műveit.

Völgyirodalom

2011.

Aszombati napon irodalmi életünk ikonjai is ellátogattak a Völgybe, így találkozhattunk Esterházy Péterrel, Jász Attilával és Kányádi Sándorral. Az irodalmat zenei oldalról Dész László, valamint Rutkai Bori és a Specko Jedno támogatta.

Esterházy fele Dész

(Kapolcs, Palya-udvar, 2011. július 23.)

Elég meghívni két húzónevet, aki a magyar könnyűzenét és a kortárs magyar irodalmat képviseli, rendelkezik legalább egy Kossuth-díjjal, és máris megtelik a Palya-udvar érdeklődőkkel. A völgylakók pedig szórakozásra várnak, és Esterházy Péter annyira szórakoztató volt, hogy rájöhattünk a titkára is: alapvetően a szóviccekből él. Ezeket variálja, bővíti mondatokká, majd kisregénnyé formálja, és felteszi a kérdést a közönségnek: ki adna egy tockost az anyjának? A közönség arcán mosoly, hiszen így viccel egy Kossuth-díjas, szívvel és segédigékkel, de legfőképpen az anyával. Vigyázz, mutter, mert elvisz a HÉV! Ilyenekkel. Ehhez persze elengedhetetlen a rezzenéstelen arc, a fapofa, mert akkor ülnek a viccek, mint HÉV-en az anyák. Ha kifulladt a szöveg, következett Dész László, Esterházy másik fele a Palya-udvarban, és belehasított a klarinéttel az éjszakába. Improvizált, tudniillik egy Kossuth-díjas zeneszerzőtől minden hang csoda, akár egy Esterházyt olvasó anyuka a HÉV-en. A Palya-udvar pedig ámult, csak néhány ember látta be, hogy szép ez a hakni, mint ahogy Esterházy is egyre karakteresebb ősz hajával. Egy-egy félreértett Che Guevara-pólon is őt fedezhettük fel. Közben pedig hallhattuk a klarinét dallamok után: „a pinámat nem adom, kisbaszom“. Zavart nevetés, mert egy híres író máshogy mondja ki a szót, a legféltebbet, ami körül a világ forog. A világ pedig látszólag Esterházy és Dész körül forgott a Művészetek Völgyének első szombatján, és mivel az újságíró is szóviccekből él, sokat tanulhatott a hallottakból.

Borikert

(Kapolcs, A. Könyvudvar, 2011. július 23.)

Aki nem hallott még kutyát énekelni, annak mindenképpen meglepetést tartogatott az idei Rutkai Bori és a Specko Jedno zenekar koncertje a kapolcsi A. Könyvudvarban. Bori annyira

együtt élt a közönséggel, hogy még a színpad lábánál lévő kutyák ugatását is effektként használta, így a tavalyi pillangó helyett idén rövid ideig ez diktálta a ritmust. Átvezetésként szavalt, vagy éppen magyar nótával rukkolt elő: „Kossuth Lajos azt üzent, elfogyott a regimentje, ha még egyszer azt üzeni, akkor magát ismételi“. De Bori nem Kossuth Lajos, ezért még önmagán is ironizál, amikor a fiúegyüttesek stílusában szórja szerteszét az érzelmeit, majd bevallja, hogy írtak egy Kispál-számot. Egy ízelítőt kapunk ebből is, de nem tudjuk végig, mert a „cseresznye vére ráfröccsent a keresztnevére“.

Kányádi-matiné

(Kapolcs, Kaláka Versudvar, 2011. július 23.)

Kányádi Sándornak nem volt szüksége szóviccekre, zenei kíséretre, csak az egymásba fonódó anekdotáira, amelybe beleszövi a történelmet, a jelen politikai kérdéseit, és eljut Trianontól az egykori iskolapadba. Közben mesél a vers születéséről, és bár mögötte már Szalóki Ági és Gryllus Vilmos tolong, még befejez egy természetesen lezárhatatlan történetet. Innen vettük fel a fonalat a vele készített interjúban, melyben a költészetéről és a Kárpát-medence sorskérdéseiről mesélt.

Új Forrás-retró

(Taliándörög, 2011. július 23.)

Az Új Forrás legújabb száma a szocializmus tematikája köré épült, és a retró hangulaton kívül olyan fontos köteteket idéz meg, mint a *Magyar írók Rákosi Mátyásról* című 1952-es antológiát. Akár a *Tanú* című filmet, a folyóirat tematikus számát is a keserű feltárás és megértés uralja, akár a főszerkesztő, Jász Attila az *isten bőre* című kötetét. A lapszámbemutatóval egybekötött felolvasóestet egy koncert követte. A Vattafakka együttes ezt a hangulatot keltette életre performanszában, amikor a szocializmus ipari hulladékából összeállított hangszereket szólaltattak meg, a kivetítőn pedig a Kádár-kor hangulatképeit és statisztikai adatait láthattuk. Bár egyik rendezvény sem szerepelt a hivatalos programban, a bemutató és a koncert is bizonyította, hogy néha érdemes elszakadni a Kossuth-díjasoktól és Kapolcstól. Akár a szocializmus, pontosabban annak kritikája miatt.

(Boldog)

Völgypróba

Az utóbbi napokban teszteltük a Völgyet: tudunk-e néhány óra alatt kötetbemutatót szervezni a semmiből. Sikerült. Hobo Pilinszky-estje már kevésbé, de Ferenczi György Petőfi-je és a monostorapáti utcazene megmentette a napot.

2011

Hobontológia
(Kapolcs, Gástya-árok, 2011. július 25.)

Hobónak az esős időjárás miatt a Gástya-árok melletti hangárban tartott Pilinszky-estjén bezáródtak a közönség mögött az ajtók, az előadó a megfelelő helyre tessékelte a bejárat mellett álldogálókat, miközben a fotósokat is rendre utasította. A Hangzó Helikon sorozatban megjelent cédé (Pilinszky, írásunkat lásd itt: <http://www.irodalmijelen.hu/node/8514>) előadás-változata a díszlettel együtt sem tudta megteremteni azt a hangulatot, amelyben a dallamok után tévelygő szöveg Hobo szájában a katarzis lehetőségét megteremtő, élvezhető produkcióvá válhatott volna. A funkciótlan elidegenítések (szaválás háttal a közönségnek, reflektor a nézőtérre), Hobónak a hangmérnökkel és a technikával való konfliktusa, az időnkénti kirohanások az érzelmi ingadozás érzékeltetésére mind-mind harsánnyá és zavaróvá tették a Pilinszky-montázst. Már-már az az érzésünk támadhatott, hogy az előadó nincs tisztában a sorok lehetséges jelentésével, mint ahogy Vidnyánszky Attila zenei aláfestése azok ritmusával. Hobo sztárallűrjei pedig csak azt erősítették, hogy az idegrendszerterhelő Pilinszky-est ezernyi frusztrációja mögött eltűnt minden, amit lírának nevezhetnénk.

Petőfi rackásítása
(Kapolcs, Kaláka Versudvar, 2011. július 25.)

Ferenczi György és a Rackajam Petőfi-koncertje viszont a színpadi jelenlét, a könnyűzene és az ezzel összekapcsolódó improvizáció magasiskolájaként a költő felvidéki levelezése alapján mutatta be a verseket (videoösszeállítás: <http://www.irodalmijelen.hu/node/10784>). Az együttes a harangzúgásra rögtönzött Négyökrös szekér-rel, és az AC/DC-számmal vegyített versfeldolgozásával tovább formálta a cédén hallható számokat. Ferenczi prózai átvezetéseivel a stand-up comedy műfaja felé is elkalandozott, a közönség pedig megtudhatta, milyen az, ha az egykori felvidéki utazó ellátogat a rackák világába.

Völgypróba – rögtönzött kötetbemutató (Kapolcs, Teaház, 2011. július 26.)

Próbára tettük a Völgyet, mennyire nyitott, hova is engedik be Hargitai Ildikó pajzán meséit a *Likból lött leány* című kötetből. Kerestünk hozzá egy székel mesemondó lányt, aki kicsi sámlijával és népviseletében életre kelti a kíváncs faszú legényt. Az Irodalmi Jelen stábjának tagjai végigjárták a kiállítóhelyeket, a kocsmákat, és egy kivételével mindenhol elküldték őket. Végül a Teaház udvarán sikerült Csernik Szende segítségével népes közönséget toborozniuk, szórólapot osztogattak, és miután kitették a bejáratra a tizenhét karikat, kezdődhetett a közös pirulás. Lassacskán mindenki rájött, hogy ő is a likból való, és a pironkodás helyett a másfél óras nyúlt felolvasás után a szervezők is szembesülhettek azzal: a vendéglátósok, kiállítóhelyek többszörös elutasítása ellenére a Völgy határai igenis nyitogathatók. Akár Monostorapáti felé is, ahol a helyi Borudvarban és a Vén Platánban a szervezett programokon felül minden este amatőr formációk mutatkoznak be a Melodisztik nevű, francia revüslágereket játszó együttestől a Kelly Hósei veszprémi rockzenekarig.

2011.

(A bemutató szervezési munkálataiért köszönet Farkas Daniellának, Farkas Rékának, Szalai Anikónak és Szalai Péternek.)

Királyi irodalom (Kapolcs, Király Udvar, 2011. július 26.).

A Magyar Írószövetség szervezte irodalmi programok a beszédes nevű Király Udvarban kapnak helyet. A színpadon általában két kortárs író váltja egymást, akiket a felolvasóestek megszokott menetrendje szerint a moderátor faggat műhelytitkokról, majd néhány újabb írás is elhangzik. Közben Rózsácssy Barbara irányításával a színpadhoz közeli irodalmi homokozóban születnek rögtönzések, átiratok a jelen lévő szerzők műveiből, melyek a színpadra kerülve hozzáíródnak az életműhöz. Például Györffy Ákoséhoz és Mile Zsigmond Zsoltéhoz, akiknek este más arcát is megismerhették a királyi irodalom rajongói. A két szerző a zene területén is kipróbálta magát, amikor a Bajdázó együttes tagjaiként is bemutatkoztak.

Arról pedig, hogy miért ez volt a leghosszabb nap a Völgyben, *Weiner Sennyey Tibor írásában olvashatnak.*

A leghosszabb nap a Völgyben

2011.

Persze, rengeteg minden van, amit a kisfilmek, a fotók nem adnak vissza a Völgyből. Például: hátizsákkal a hátamon az eddigi leghosszabb napot. Megmondom néktek, hol van most lakóhelyünk. Monostorapátiban. Egy kert végében ütöttük fel kis táborunk, az első hideg és esős napokat nagy szerencsével a kisházban tölthettük. A sátrunkba bevezettük az áramot, egész éjjel írjuk át a napközben felvett kisfilmeket, pörögnek a gigabájtok, megy minden az archívumba. Az archívum, ami valójában az első magyar virtuális és digitális könyvtár, amit a leghosszabb nap reggelén alapítottunk. Mert nemcsak az van, amit láttok, hanem sokkal több. 5-10 percbe éppen csak belefér a hangulat, éppen csak el lehet jó eséllyel csípni valamit. Ráadásul mi mégcsak nem is profi filmesek vagyunk, hanem írók, szerkesztők. Úgyhogy bocsánat, ha bénázunk. Minden felvételtől tanulunk, s bevallom, eleinte erőst idegenkedtem ettől a filmezéstől, elvégre irodalmi lap volnánk. Aztán rájöttem, hogy fénnyel is lehet írni, hogy ez is egyfajta dokumentálás, hogy a mondatok szerkesztése itt a vágás, a költészet a kép és a zene. Rájöttem, hogy a kamera a kezünkben varázspálca, hogy bárhová odapofátlankodhatunk, s elcsíphetjük a koncertek és előadások legizgalmasabb részét. Rájöttem, hogy a kamera lett a tollam és a kép a papirosom. És ez valahol a Völgy elején kezdődött, Snétberger Ferencnél, meg a sok levélnél, amit az után a kis videó után kaptunk. Jó volt látni Taliándörögdön, Snétberger triókoncertjén, hogy vasárnap este, hidegben, esőben is mennyire sokan jönnek el hallgatni őt. Jó volt látni a tanítványait, de ne szaladjunk annyira előre. A leghosszabb napon a Völgybe: tehát be Tapolcára, 2 terabájtos könyvtárunkat megalapítottuk két Zoltánunkkal (Böszörményivel és Boldoggal), majd sátrat vettünk utóbbinak, mert elromlott a cipzár, besüvít a rideg hajnal. Aztán vissza, még éppen elérjük az Írószövetség programját a Király udvarban, ahol Györffy Ákos és Mile Zsigmond Zsolt olvasott fel és beszélgetett Erős Kingával. Ahol aztán másnap beszélgettem Szentmártoni Jánossal a Magyar Írószövetség irigylésre nem éppen méltó helyzetéről. Visszatérve: csörög a telefon, gyerekkori barátom hív, és máris ott ül ő is velünk. Négy éve nem láttam, most észrevette, hogy lent vagyunk és beugrott. Programozó és életművész, nagyon örültem neki. Azóta megnősült, családot tervez, csupaszív életet. Ez a Völgy nemcsak a Művészeteké, hanem a találkozásoké is. Kéri, hogy ajánljak neki programot. Mondom, ma más sincs jóformán, csak program. Monteverdi, Snétberger-gyerekek, majd mesterük szólókoncertje. En ezt a három gyöngyszemet fűztem fel időm szakadós cérnaszálára.

Ismeritek Monteverdit? Monteverdi olyan csomópont a zene történetében, mint Petrarca az irodalomében. Az 1500-as évek vége felé a fiatal viola de gamba játékos Vincenzo herceg udvarába kerül, hamar kiemelkedik tudásával zenésztársai közül, néhány év alatt már nemcsak egyszerű zenész, hanem komponál és szervez. Zene a herceg udvarában nélküle szinte nincs is, vagy ami van, nem számmottevő. Pedig Vincenzo igen bőkezűen támogatja a kortárs művészetet, nem csupán a zenét, hanem a festészetet és az irodalmat is. Ő maga is komponál és ír. Nem is rosszul. Magához veszi a fiatal és ekkor még nem teljesen paranoiás Tassót. És ez a nagy pillanat az európai kultúra történetében! Hála Vincenzo hercegnek Tasso és Monteverdi megismerkednek, különös, hogy ez a két teljesen más mentalitású nagy művész barátságot köt, és Monteverdi madrigál-kötetében Tasso verseket zenésít meg. Nem meséltem végig barátomnak sem a teljes és lenyűgöző életet, s most sem teszem, a lényeg, hogy ezekből a madrigál-köteteből nőtt ki az opera, éppen Monteverdi kezében. Ha komolyzenéről beszélünk, magasrendű és igazi zenéről, ami felemel és letaglóz, akkor az Monteverdivel kezdődik. Legalábbis Európában. Madrigál-köteteiből pedig az egyik legerősebb a Harcos és szerelmes madrigálok. Ráadásul, ahogy a librettót néztem, a vigándpetendi templomban lesznek

2011.

részletek az Ariannából és másból is. Öreg barátom, programozó-matematikusként, mosolyogva kérdezi, hogy mit jelent az, hogy Harcos és szerelmes madrigálok? Mondom, férfias virtust és érzékenységet. Mire ő: akkor ez ilyen kardozós-baszós mozi lesz, azt most annyira nem vállalná az asszonnyal, viszont a Snétbergeren találkozhatunk. Őszintén nevettem és útrakeltem. Belépve a templomba megtapasztalhattam a zene gyógyító erejét.

Nem sokkal később a Snétberger-gyerekek kis koncertjén a magyar cigányzene újjászületését, hogy aztán a Snétberger-szólókoncerten örömmel lássam, hogy a Palya-udvar telis-teli van.

Sétálva Kapolcsról hazafelé a sötét országút közepén egy csigával találkoztam. Eppen mászott át, engem meg csak nem vettem fel, hiába stoppoltam. Megfogtam a csigát, kiraktam egy szép mohás részre, elbeszélgettem vele. Elbúcsúztunk, aztán hasonló tempóban hazasétáltam. Engem sem, őt sem ütötték el, viszont ragyogó sugarakkal felkelt reggel a Nap és szertefoszlottak az elmúlt napok sötét fellegei.

Weiner Sennyey Tibor

A Kaláka Versudvarban Kányádi Sándort kérdeztük az irodalom népszerűsítéséről, a megzenésített versekről és a magyar költészet mai állapotáról.

Kerítésen átnyúló ágak

Interjú Kányádi Sándorral

– *Ez az első alkalom, hogy a Művészetek Völgyében jár?*
– Már többször is hívtak, de csak a kezdet kezdetén jártam itt valamikor. Idén viszont úgy adódott, hogy Pesten volt dolgom a Kalákánál és a Cartaphilusnál, így eljöhettem.

– *Miért fontos az, hogy itt legyen a Kaláka, itt legyen a költészet? És fontosnak tartja-e magát a Művészetek Völgyét?*

– Fontos, persze. Ugyanolyan fontosnak tartom, mint minden más ilyen megmozdulást, például az író–olvasó találkozókat, amikre pár évvel ezelőtt még folyamatosan jártam. Azt pedig, hogy a *Kaláka* itt legyen, nem én találtam ki, de meg kell ragadni minden lehetőséget. És nemcsak a költészet van itt, hanem a zene is, például a jazz. Van itt minden, hiszen ez egy kulturális nagyeseemény, és, hála Istennek, sokan vannak itt a rossz idő ellenére is.

– *A Kaláka megzenésítette már néhány versét. Hallotta már Ön ezeket?*

– Több lemezünk van közösen, úgyhogy persze. Nagyon jól csinálják. És hát egyszer úgyis eljön egy olyan kor, amikor az emberek már nem olvasnak, csak hallgatnak, mint ahogy Balassi korában volt, amikor a vers visszahelyeződött homéroszi jogaiba, énekelték is, és mondták is. Ez lesz a sorsa a verseknek, nem fogják olvasni őket.

– Ez lesz a megoldás arra, hogy a költészet visszatáljon az emberekhez?

– Az emberiség mindig megtalálja a maga megoldását. Valószínű, hogy így lesz, mert nincs már idő a mai fölgyorsult világban a versolvasásra. Magas művészet pedig mindig volt, Homérosz és Balassi korában is, kottával énekelték a verseket ott is. Ellenszegülni, dacolni nem lehet a technikával. Képzeljék el, mi lett volna akkor, amikor Gutenberg feltalálta a könyvnyomtatást, az emberek pedig azt mondták volna, hogy nem, mi továbbra is kódexeket másolunk, és kézzel írunk. A vers lényegében Gutenberggel könyvbe száműzetett, most pedig felszabadul, és hogy hogy lesz tovább, nem tudom. Talán SMS-versek lesznek, ahogy van már francia–magyar SMS-szótár is. Az sem véletlen, hogy a haikuk kísértete járja be a Földet, amikkel 17 szótagban el lehet mondani mindent, akkor minek kellene hosszú vers?

– A fiatal költők közül kikre érdemes odafigyelni?

– Rengeteg az olyan magyar költő, aki máris világviszonylatban ír. Az idő, az kirotálja majd.

– Ön szerint van külön erdélyi és magyarországi költészet?

– Én ezt soha az életben nem hallottam. 1967-ben Bécsben a romániai magyar költészetéről, mint a magyar költészet romániai ágáról tartottam egy beszédet. Akkor is azt mondtam, hogy a kettő egy gyökérzet, egyazon törzs, nem tehetnek róla, hogy vannak kerítések, az egyik áthajlik rajta, és máshonnan kapja a táplálékot. Szóval a nyelv, az a táplálék. Ugyhogy nincs. Magyarország határa odáig terjed, ahol a legtávolabbi öntudatos magyar ember él. Beleváló ember ez a magyar. A többi meg így néz, hogy vajon ennek a kicsi hazának a Duna-medencében, egyáltalán az itt élő kis népeknek a sorsa hogy alakul.

2011.

(Boldog)

A kultúrpolitikától a mecenetúra felé

Beszélgetés
Szentmártoni Jánossal,
a Magyar Írószövetség
elnökével

– *A Művészetek Völgyében először képviselteti magát a Magyar Írószövetség. Fontos jelen lenni egy ilyen fesztiválon?*

– Mindenféleképpen fontos, hiszen meg kell találnunk a közönségünket, és föl kell hívnunk a szélesebb közönség figyelmét is az irodalom, a kortárs irodalom fontosságára, értékeire. Amikor engem novemberben elnökké választottak, programomnak, az Írószövetség új programjának fontos pillére volt, hogy nyissunk a „világ” felé. Egyrészt, hogy a székházba is olyan programokat szervezzünk (például a Múzeumok Éjszakája, amelyet idén először megrendeztünk székhelyünkön), amelyek nagyobb közönséget vonzanak. Másrészt elhatároztuk, hogy kilépünk a falak közül, és elmegyünk olyan fesztiválokra, ahol közvetlenül meg tudjuk szólítani az embereket. Márta Istvánban is partnerre leltem, így kerültünk ide, a Király Udvarba, ahol a Bookself antikváriummal közösen visszük a programokat.

– *Mivel próbáljátok felhívni a figyelmet a kortárs irodalomra és saját tevékenységeitekre?*

– Igyekeztünk nagyon színes programokat szervezni, hogy ne csak irodalom legyen benne, hanem zene, borkóstoló, táncház is. Különböző elemekből építettük fel, de természetesen az irodalom van a hangsúly. Nálunk is fellépett Kányádi Sándor. Akkor, például, tele volt az udvar, két órán keresztül fenntartotta az érdeklődést, utána másfél órát dedikált. De járt nálunk Huzella Péter, aki szintén remek hangulatot teremtett, és akkor még elég esős napok voltak. Játszott nálunk a Misztrál zenekar, volt török zene, népzene, Csenger Levente volt az egyik nap íróvendége, de az 1848-as hagyományokról is szervezünk beszélgetést Somogyi Győzővel és Kovács Istvánnal. Kobzos Kis Tamás is játszott a közönségnek, úgyhogy egészen vasárnapig itt voltunk. Tíznapos programot állítottunk össze.

– Az is érdemel pár szót, hogy kortárs fiatal költőket is meghívtatok, akik aztán a zenekaraikkal lépnek fel.

– Az is az elképzelésem része, hogy olyan írókat is szerepeltessenek, akik nemcsak az irodalomban jeleskednek, hanem egyéb műfajokban is. Így például a Bajdázó zenekar volt egyik vendégünk, amelynek két költő tagja is van, Györffy Ákos és Mile Zsigmond Zsolt. Nagyon örültem, hogy ők is eljöttek erre a bulira, de itt volt Berta Zsolt is, aki a Jancsiszög regénynek az írója, amit filmre akarnak vinni. Ő egy blues gitáros művész.

– Munka volt ez számotokra, vagy inkább szórakoztató? Szeretitek a Völgyet?

– Szeretjük, szórakoztató lett volna, csak most nem vendégként vagy fellépőként voltunk itt, hanem szervezőként. Elég spártai volt a tempó, meg a körülmények, de hát igyekeztünk jól érezni magunkat, a koncentráció mellett barátságokat kötni, és esténként kicsit kirúgni a hámból.

– Az Írószövetségnek ilyen nagyon jó a helyzete, hogy eljárhattok fesztiválózni? Ironikusan kérdeztem.

– Jó a kérdés. Abszolút nem jó a helyzete, én lépcsőről lépésre próbáltam megvalósítani azt a programot, amelyet az új elnökséggel összeállítottunk. Így például új honlapja van az Írószövetségnek, megterveztük az arculatát, viszonylag intenzíven jelen vagyunk a sajtóban. Nagyon fontos, hogy elérjünk a közönséghez. Amit viszont vártam, amit a kultúrpolitika megígért, nagyon nem jött be, nagyon nem valósult meg.

– Mit ígért meg a kultúrpolitika?

– Többek között nagyobb támogatást. Tavaly hatmillió forint volt az éves működési támogatása az Írószövetségnek, és ez rettenetesen kevés ahhoz képest, hogy egy nagyon szűken számított éves költségvetést állítottam össze, amelyik hetvenmillió forintról szól. És akkor még mindig nem nyújtózkodhatunk messzire, fönny kell tartanunk a Bajza utcai nagy székházat, amely felújításra szorul; nagyon minimálisak a bérek, nem tudok sok fizetést adni. Ez a kapolcsi program sem tudott volna létrejönni, hogyha az NKA Szépirodalmi Kollégiuma nem támogatja, hiszen egyéb pénzünk nincs, csak amiket pályázatokon elnyerünk. Nincs szabad tőkénk, amiből gazdálkodhatnánk. Az idén kilencmillió lesz a működési támogatásunk, de erről még szerződést sem láttam, pedig eltelt fél év. Úgyhogy nagyon kínkeserves a helyzetünk. Ettől függetlenül nem adom föl, igyekszem folytatni a tárgyalásokat a kultúrpolitikával és a fővárossal. Hiszen Tarlós István főpolgármester úr is megígérte szóban többször a támogatását a különkeretéből, de erről sem láttam még szerződéstervezetet sem. Mindenesetre, ha vége van a kapolcsi fesztiválnak, akkor megpróbá-

2011.

lok egy még nehezebb úton elindulni, egy mecénatúrai kört kiépíteni az Írószövetség köré, amelyre ebben a félévben nem volt energiám. Nem volt energiánk Erős Kingával, aki a titkára a szervezetnek.

– *Az elmúlt időszakban azért nagyon sok kultúrpolitikai por kavardott fel, hogy finoman és kissé képzavarral fogalmazzak. Rengeteg vita volt amiatt, hogy leginkább a kultúrától és a művészettől vonják meg a támogatásokat. Hogyan látod ezt úgy is, mint költő, szerkesztő?*

– Tíz évig voltam a Magyar Napló szerkesztője, de amikor elnökké választottak, úgy döntöttem, mindent lezárok magam mögött, hogy csak az Írószövetségre tudjak koncentrálni. Mivel nem vagyok szerkesztő, és nem is vagyok kurátor a különböző alapítványokban, csak az Írószövetségben dolgozom.

– *Visszatérve a kérdésemre: hogyan látod a magyarországi helyzetet? Miként képzelik el a döntéshozók a magyar kultúra szerepét a magyar életben?*

– Az a baj, hogy ez egy nagyon szomorú történet. Ez nemcsak aktuális probléma, hanem egy húszéves történet. Amióta figyelem a kultúra állapotát Magyarországon, mindig akkor fontos az értelmiség meg a kultúra önmagában, vagy mint hivatkozási alap, mankó, lobogó, amíg készülődünk a hatalomra, a kormányzásra. Addig, amíg szembesül az éppen aktuális új kormány a problémákkal. Amikor elkezdenek dolgozni, akkor mindig a huszadik sorba kerül a kultúra és azon belül az irodalom leginkább. Mert az irodalom, valljuk be, nagyon nehezen artikulálható. Pedig, gondoljunk bele, hogy az írók nélkül nem lenne szükség színházakra, filmekre, hiszen a forgatókönyveket meg a színdarabokat is írók készítik, tehát nagyon sok mindennek alapja az irodalom! Gondoljunk még az újságírásra is, vagy akár a művészettörténetesekre, akik a képzőművészetet népszerűsítik! Mindennek az alapja az írott szó, az írott kultúra, és ennek ellenére a kultúrán belül is a leghátsó sorba kerül. Régen egy írónak rangja, tekintélye volt a társadalomban, a kultúrpolitika vagy félt tőle, vagy támaszkodott rá. Ez az elmúlt húsz évben megszűnt létezni. Erről az írók is tehetnek, természetesen, mert ahelyett, hogy kiépítették volna az érdekvédelmet a mindenkori hatalommal szemben, egymással kezdték el marakodni, a különböző politikai holdudvarokban próbálták a maguk karrierjét építeni. Amivel önmagában nincs sok baj, vagyis nem probléma, hogy több írószervezet, több műhely van, amelyek nem értenek egyet bizonyos esztétikai vagy ideológiai kérdésekben, az viszont nagy gond, hogy ezek a szakmának az érdekképviselét nem látták el. Ebből a szempontból nem történt összefogás. De az is baj a politikusok részéről, hogy nem tudnak érdemben úgy segíteni, ahogyan

2011.

szerettek volna eredetileg. Talán azért, mert megfélekeznek róla, és valóban úgy gondolják, hogy a gazdaság, a szociális tűzoltások, az egészségügy sokkal sürgetőbb problémák. Ezzel önmagában szintén egyetértek, mert ha összeroppan egy gazdaság, akkor nagy tragédia van. De azt a legtöbb európai országban belátták, hogy a tűzoltások mellett el kell ültetni a hosszú távú befektetések magvait is. A hosszú távú befektetés egy nép történetében nem más, mint a kultúra meg az oktatás. Ez a két stratégiai ágazat az, amelyen keresztül fönntud maradni egy nemzet.

(Weiner)

2011.

Látszólag a semmiből, valójában négyévi előkészület után idén nyáron felépült és elkezdte működését a Snétberger Zenei Tehetség Központ, ahol hátrányos helyzetű roma gyerekekkel foglalkoznak jazz- és komolyzenészek. Snétberger Ferencet, a világhírű gitárművészt, a tábor létrehozóját és megálmodóját kérdeztük a helyszínen, Felsőörsön.

Nagyon szeretném, ha mások is követnék a példánkat

Interjú Snétberger Ferencel

– Öntől származik a Zenei Tehetség Központ ötlete?

– Igen. Tizenöt éve Berlinben már indítottam egy ilyen iskolát, habár az nem volt ilyen nagyszabású projekt, mert ott csak gitárosokkal foglalkoztunk. Az ötlet tehát nagyon régre nyúlik vissza, gyakorlatilag végigkísért a pályámon. Nagyon sok tehetséges fiatallal találkoztam a pályafutásom alatt, akik gyakran nem tudták, mit is kezdenének magukkal. Sokan egyszerűen nem tudtak megélni a zenélésből, így nem tudtak a pályán maradni, hiszen még segítyt sem kaptak volna. Szerintem a zenélés az egyik legnehezebb, legrögösebb pálya, bár kétségkívül nagyon szép is. Persze, más dolgok sem voltak meg bennük, amelyek nélkülözhetetlenek a zenei pályán való elinduláshoz, például a kitartás.

– Önben mindig megvolt a kitartás, vagy Ön is kapott segítséget?

– Nekem nem nagyon segítettek, ezért is gondoltam arra, hogy segítek a tehetséges, de hátrányos helyzetű gyerekeknek, adjak nekik valamit, amit máshol nem kaphatnak meg. Én is szegény családból jöttem. Salgótarjánban hét testvéremmel egy apró lakásban nevelkedtünk, ahol tizen éltünk. Édesapám két helyen is dolgozott, este egy bárban játszott, délelőtt pedig valami mást dolgozott. Egyetlen gitárunk volt csak, amit apám hozott haza a muzsikálás után, s mindig veszekedtünk a testvéreimmel, hogy kinek jusson. Annak idején gyakorlatilag apám

volt a példaképem. A Tehetség Központ gyerekei pedig nagyra értékelik a munkánk, tudják, hogy ez nekik, értük van, azt is tudják, hogy én is onnan jövök, ahonnan ők.

– *A hathetes nyári táborból három hét már eltelt. Lát-e valami változást a gyerekeken?*

– Persze, nagyon sokat, habár nem számítottam rá, hogy ilyen lesz a tábor. Amikor a gyerekek meghallgatása folyt, háromszázötven gyerekből hatvanötöt kellett kiválasztanom. Kevés időm volt, egy-egy gyermekre körülbelül három perc jutott. A gyerekek, persze, izgultak, amit én figyelembe is vettem, végül a táborban még sok minden derült ki a kiválasztott gyerekekről.

Az egyik legpozitívabb dolog, hogy az érkezés után a szülők egy része még itt maradt a gyerekekkel, de miután elbúcsúztak, a gyerekek rögtön kis társaságokat alakítottak ki, workshopok, barátságok születtek, előkapták a hangszereiket és azon nyomban elkezdtek komolyan játszani, s ez ment reggel kilenctől este tizenegyig. Ilyet én még nem láttam, s már akkor tudtam, hogy minden nagyon jól fog alakulni, hiszen sehol máshol nincs precedens ilyesmire, itt a gyerekek tanulnak, és semmi más nem is érdekli őket.

– *Kik támogatják, segítik ezt a kezdeményezést?*

– Minden nagyon jól jött össze. Sikerült támogatást szerezni, amivel létrejöhett a Központ. Az ehhez szükséges támogatás 85%-át a norvég állam állta, a maradékot pedig a magyar állam. Remélem, sok ismerős és vendég jön majd ide. A látogatók nagy részének nagyon tetszik a létesítmény, sokan mondják azt, hogy „végre valami lett, valami történt“. Nagyon szeretném, ha mások is követnék a példánkat. Jó lenne, de tudom, hogy nagyon nehéz, hiszen nekünk is közel négy évbe, és rengeteg munkába került. Sok ember bizalmát kellett megnyernünk, akik nélkül nem tudom, egyáltalán megvalósulhatott-e volna az ötletünk. És, persze, ott van a stáb is, amellyel dolgozom, például Mészáros Zoltán, akinek szívügye lett a Tehetség Központ, s aki végül is megvalósította az álmom.

És hát, persze, a többiek is fontosak, akikkel együtt dolgozunk. Nélkülük ez mind nem valósulhatott volna meg.

A lényeg pedig az, hogy minél többet játszanak együtt a gyerekek, minél többet lépjenek fel egymás előtt, s megmutassák, mit tudnak. Sok tanárunk indít hangversenyeket, hívnak zenekarokat, külföldi workshopokat. A hathetes nyári tábor végén, augusztus 28-án lesz egy évzáróféleség, amikor bemutathatják azokat a darabokat, amiket tanultak, vagy amihez kedvük van. Ez nem egy vizsga, hanem egyszerűen csak játszanak. Egyébként három domináns irány van az iskolánkban, a *jazz*, a *world music* és a *klasszikus zene*. És ami a legfontosabb talán, az improvizáció, hogy a klasszikus zenészek is megtanuljanak improvizálni.

2011

– *Úgy hallottam, próbálják megtanítani a gyerekeket, hogy menedzselni is tudják magukat, illetve akár egy mobillal is rögzíteni tudjanak egy klipet, majd feltegyék a Youtube-ra.*

– Ezek a gyerekek érdekes módon már tudják mindezt, bár előbb a hangszeret kell megfogni, csak utána jöhet a Youtube. De nagyon ügyesek és tehetségesek, az biztos. Az is a céljaim egyike, hogy segítsék az olyan fiataloknak, akiknek nincs önbizalmuk. Gyakori, hogy ne legyen, egyrészt a romaságuk miatt, másrészt pedig azért, mert a szegénységből jönnek. Előfordul, hogy még megszólalni sem mernek, mert félnek, hogy butaságot mondanak, vagy nem felelnek meg. Azt hiszem, ez kialakult már bennük, a diszkrimináció miatt. A zenélésen kívül itt még az is fontos a gyermekeknek, hogy a közeg rendkívül szociális, olyan, mint egy nagy család. A cél tehát kettős, kiépíteni az önbizalmat, és elérni, hogy ki tudjanak állni a világ bármely színpadára. Ki tudjanak állni, és vállalni tudják, hogy innen jöttek. Ez is egy nagy vágyam, hogy minél híresebb gyermekek kerüljenek ki tőlünk, akik majd elmondhatják, hogy a Snétberger Zenei Tehetség Központból jöttek.

2011.

WST

Völgyikonok

A Völgynek kellenek az ikonok, akik házigazdaként irányítják saját udvarukat, workshopokat szerveznek, és ha szükség van rá, pálinkáznak rajongóikkal, belemosolyognak a kamerákba, vagy éppen rendre utasítják – a nézőt és a riportert is. Kellenek az új arcok is, akik bár nem kapnak külön udvart, de évről évre láthatjuk őket Kapolcs utcáin.

Hobo

B árhol jársz a Völgyben, akármennyi napot töltesz az aláereszkedő és ruhádból facsarható felhők között, elkerülhetetlen a Hobóval való találkozás. Talán egyik délután éppen az életművére épülő anekdotázós Hobológia-konferenciára tévedsz, ahol Sebők János faggatja arról: milyen volt akkor rocklegendának lenni, amikor még nem is sejtette az ember, hogy később konferenciasorozatot szerveznek életéből. Majd esténként Jim Morrison, József Attila, Pilinszky János és Viszockij bőrébe bújva ingázik a színész, az énekes és az artista szerepei között. Ez utóbbi beleillik a Circus Maximus című előadásba, ami görbe tükör a kornak, amikor artisták egyensúlyoznak a gazdaság és politika trapézain kenyeret és show-t szórva az emberek közé, hogy éhen ne haljanak. De az is lehet, hogy éppen arra kér: ne fényképezz, amikor a töcsnit tömi magába, és éppen annyira tejfölös a szakálla, amennyit az idő még fehérségből rákenhet. Megeshet (mert megesett), hogy kedvesedet próbálja elűtni luxusautójával, miközben szelíden lehúzza az ablakot, és annyit mond csak: „királylány, arrébb tudnál menni”. Szóval Hobo völgyikon lett, el tudja adni a költészetet, szabadon tologathatja előadásainak időpontját, hogy a szerdai majd csütörtökön legyen, miközben az elmaradó pénteki helyére jöhet a vasárnapi. Megteheti. Kiküldheti a rosszul viselkedő embereket a teremből, veszekedhet produkció közben a hangmérnökkel, a színpadi díszletekkel és még a csenddel is. Ha sokáig sétálsz a Völgyben, akkor hallhatod, hogy az utcán Hobo dalait pengetik. Néha már-már sokkal jobban, mint a legenda maga.

2011.

Ferenczi György

B árhol ülsz le a Völgyben, akármennyi pálinkát töltesz magadba a lassan alsógatyádig ereszkedő felhők közt, nagy az esély, hogy Ferenczi György ül melléd, miután a könyvudvarban megtartotta napi workshopját, ahol néha a kalotaszegi,

máskor pedig a másmilyen csárdás dallamára szereznek zenét a hozzájuk csatlakozó fiatalokkal. Egyszer a Kaláka Versudvarban petőfiznek, majd a Kobuci Kert színpadán énekelnek szegény Ady Endréről, vagy éppen az arra sétáló Hobo füle hallatára róják le tiszteletüket a Kopaszkutya című film egyik betétdalával. Így váltják egymást az ikonok, ahogy Ferenczi György az övtáskájába rejtett szájharmonikákat és a fellépésekhez elengedhetetlen sujtásos mellényt. Ferenczi Györggyel azonnal összebarátkozhatsz, és azon kapod magad, hogy már alsóneműdből facsarhatnád a vizet, de még mindig a Rackajam csapatával pálinkázol, egyre több lesz körülöttetek a zenész, és a délután megkezdett workshop újraformálódik. Te meg csak ülsz, egyre ázol, jó helyen vagy.

Tom White

Ha Cili néni kocsmájába tévedsz, és éppen rockabilly szól, rózsaszín bugyi lóg a nagybögő végén, egy kigyúrt és tetovált karú, selymes arcú, belőtt sérójú ember táncol és énekel veszkócsizmában, nagy valószínűséggel Tom White-hoz és barátaihoz van szerencséd. Kétórás koncertnél nem adják alább. Tom White (született: Fehér Tamás) a padok között rákendrollozik, leül egy kék szemű lány mellé, majd megtáncoltat egy másikat, előveszi a szájharmonikát, odasétál a gitároshoz, és a nagybögő kék szövettel helyette-sített húrjai közé csap. A menedzser, aki csörgődobbal kíséri a frontembert, dévédét és cédét árul, Tom White besegít neki, mert kell a gázolajpénz, hiszen ott áll a furgon a sárban, és kezdetben nem is érted, mi ez az amerikai stílus, ami éppen azért nem gáz, mert Fehér Tamás nem Fehér Tomi többé, hanem elhiszed, hogy Tom White. Elképzeled, ahogy reggel munkába megy, betöri a lovat, nyírja a birkát, vagy éppen egy okmányirodában segít kitölteni egy formanyomtatványt rákendrollosan, gördülékenyen. Ahogy a dobozban halmozódó ezresek segítségével hazagördülhet a stábautó is.

Csernik Szende

2011

Ha egy székelő népviseletbe öltözött, zöld kalapos nő látsz, aki bőrtáskájából pajzán mesekönyvet húz elő, és ízes nyelvjárásban elmondott történetei mellett egyre több ember gyűlik össze, akkor Csernik Szendével találkoztál. Ha éppen nem alszik, nem tisztálkodik, bemelegített már a mesékkel, akkor színes bábokat húz lábujjaira, és a történetek a lakkozott lábkörmökön életre keltett figurákkal elevenednek meg. Közben meg-megszólítja a közönséget, éppen tőled kérdezi, hogy miért pirultál el, te meg válaszolsz neki, mert érzed, hogy megszólítható, kell neki a lelki kacérkodás, néhány jó szó, ami eltereli a figyelmet magunkról ránk. (Boldog)

Völgyözönvíz

2011.

A Művészetek Völgye hetedik napján a völgylakókat kényszerpihenőre küldte a nagy rendező, csütörtökön ugyanis özönvízszerű eső verte végig a hat falut. A sátrakból kiöntött fiataloknak nem nagyon maradt más választása, mint önfelédten felnevetni, és belekiabálni az esőbe jó hangosan: Ess, akkor ess! Csak ennyit tudsz? Vagy akár a Pokol Likában is szárítkozhattak...

Közben

A nyitott udvarok, mint a Kaláka Versudvar, a Palya-udvar vagy az ingyenes koncerteket rendező Alexandra Könyvudvar szalmával felszórt földjén gyorsan átszüremlett a hideg, sáros víz, hogy papucsos lábak süllyedjenek bele, míg gazdájuk azon tanakodik, melyik sørsátor alatti emberfürtre kapcsolódjon fel az eső elől. Az áradó eső hordalékként vitte magával az embereket, és rakta le őket Kapolcs néhány vészhelyzet-termébe (Szárító, Faluház), ahova esőnapon evakuálni lehet a szabadtéri programokat (leginkább persze Hobót és Palya Beát). Aki már nem fért be, vagy eleget kiáltozott az esőnek, hogy kapcsoljon rá még jobban, az fennakadhatott egy-egy emberszigeten, és kínjában kényszerevésbe foghatott, mondjuk egy kis emblematisztikus kakastőkepörköltbe, vagy nedvszívó lángosba. Ha jókedvű, hozzá hasonlóan hajléktalanná ázott fiatalokba sodorta az ömlő víz, akár be is kapcsolódhatott egy félig énekelt *Stand by Me*-be, vagy *Somewhere Over the Rainbow*-ba, amihez a kabátja alá mentett dobon adta valaki a ritmust. A programfüzet szemfülesebb olvasói rongyosra ázva beülhettek a katolikus templomba az Amadinda ütőegyüttes koncertjére Bach-, Debussy-, Musszorgszkij-darabokat hallgatni, a kevésbé figyelmes völgylakók viszont már csak zárt ajtók előtt didereghettek, a nagy érdeklődésnek és talán a száraz teremnek köszönhetően ugyanis villámgyorsan megtelt a templom.

Van még egy népszerű melegedő Kapolcson: a véradó központ. A völgylakók szorgalmas véradók, átlagban napi ötvenen döntenek úgy, nem ittak még túl sokat ahhoz, hogy beüljenek adakozni: akad, aki napi jegyért, sörért vagy étkezési utalványért, és akad, aki csak simán úgy gondolja, hogy megment egy-két életet, ha már arra jár, meg szép napsütéses időben úgyszólván odahallatszik a Könyvudvarból Ferencziék zenei workshopja. Mikor a kókadózó véradó szedi a lábát egy kis vérképző vörösborért, mondjuk a Borudvarba, ami kettő az egyben

jelleggel a Sörházban foglal helyet, áthalad Cili néni kocsmája előtt, ahol mindig elfér egy együttes azon a négyfokos lépcsősoron ott a muskátlis ablak alatt, még Tom White-ék is a rózsaszín bugyis nagybőgővel együtt.

Habár az özönvíz sátrakat, koncerteket mosott el, mégiscsak egymás mellé sodorta a völgylakókat, zúgásával elhallgattatta a színpadokat, hogy olyan történetek kerülhessenek elő, hallgattassanak meg, amik talán csak egymás számára idegen emberek közt hangozhatnak el. Mondjuk olyanok közt, akik a vizes hálózásokból egy hűvös, de legalább száraz garázsba menekültek, hogy megtudják valakitől, igenis jó idő ez, jó idő a vetésnek, jó idő a szőlőnek és jó idő a közeledéshez, a burjánzó emberfürtök kialakulásának ott a sörsátrak alatt a Völgyben.

Után

A csütörtöki nagy esőzés után hamar megtelnek a kapolcsi utcák. Pénteken az ázott hajú lányok részvétmosollyal néznek egymásra, a még mindig nedves cipőkben szaladgáló fiúk biccentenek a másíknak. A parkolók tele, emberek hömpölyögnek mindenfelé az utcákon. A Pokol Lika kocsmá elnyeli őket, meleg van ott, meg kulturált WC. Nyugi van, megúsztuk az esőt, a völgy munkások sárga esőkabátja a jelzőtábla mellé gyúrve, alatta a *Völgyfutár* egy száma. Forró teák, frissen pörkölt kávék gőzölögnek a kezekben, esernyők lógnak azért a biztonság kedvéért a táskákon. Melegsik az idő, lassan száradnak az előző napi ázott nadrágok, amiket a legtöbben újra kénytelenek felvenni. Cili néni kocsmája előtt a lépcsőre most a Betli Blues Band háromtagú zenekara ül fel, kedves fiúk, közepesen tehetségtelenek, a fekete hajú, kemény fenekű babyról énekelnek, akit ki tudja, miért, de minden férfi leszólít. A kézzel készített gombfülbevalókért és csupacipzártáskákért lelkesen trappolnak a szalmasárban a völgylakó hölgyek, akik mindenképp el akarják verni a borsos jegyárak mellett megmaradt pénzüket.

A Kaláka Versudvar tisztességesen felázott, szórják szalmával, alatta sártenger, a babzsákfotelszigeteken végig emberek ringatóznak. A fellépő Kosbor Trió egy órá Pilinszky-előadása kiváló hangulatot és hálátlan közönséget teremt. Vékonyka taps szól csak minden megzenésített vers után, mert szentségtörés a taps, a hallgatóság a befelé fordulás, a befelé figyelés pillanatait éli át. A babzsákfotelek ölelésében a tekintetek elfordulnak a színpadtól fel az égre, behunyt szemek és összefonódó ujjak jelzik, hogy valami különleges történik. A Kosbor Trió feldolgozása szép, értő és értelmes megközelítése, újramondása Pilinszky János verseinek. Komoly munka van mögötte, az együttes tagjai is a megfelelő komolysággal játsszák a dalokat, egy-egy tag akár

2011.

2011.

egy dalon belül többször is hangszeret cserél, hogy a vers auráját meg tudják teremteni. *I love it* – mondja a mellettünk ülő külföldi feleség férjének, s szemeit ő is az égre emeli. Mikor törik meg a hangulat? A Versudvart elhagyva hamarosan fiatal srácok hívogatnak, ajánlgatják a bodza- és pálinkaízű biofagyit. Nem megy a fagyibiznisz, hideg van, tombol viszont a társasjáték-láz. A Palya-udvar elmaradt programjairól térdig sárosan odaballagunk a Kobuci kert mellé, átkúszunk szépen az aznapi Hobológiát hallgató áhítatos tömegen, egy fagyizó kislányt is érdekel például. Mégiscsak fogy az a fagy. Beülünk játszani egyet a játékháznak kikiáltott pajtába. Segítséget kérhetünk több játékmestertől is, szemérmesen eláruljuk, hogy semmiképp se kérünk olyan társast, ami túl számolós, túl stratégiai, túl bonyolult, lányok vagyunk, na. A játékmester kacsintgat, helyezkedjünk csak el, töröljük le a vizet az asztalról, és már hozza is a nekünk valót. Egy kis játék után útra kelünk, a programfüzet nem kell, értelmét vesztette, a víz- és sárözön magával vitte a tervezett programok jó részét, pedig az élelmes völgylakó sietni akar, mert tudja, este kilenckor nagyrészt zárul majd minden. Tartalékos megoldás, de általában bejön: Rackajam az Alexandra Könyvudvarban. Arra kormányzod a társaságot, amikor jön a rossz jel: a völgymunkások felvették a földről az esőkabátot, a Völgyfutáron, ami addig alatta hevert, nagy, nedves foltok jelennek meg, a gyöngyfűző néni már húzza is fel standja fölé a fekete ponyvát, a kávé egyre

Farkas Daniella

Szívvonaltól felfelé

Boldog Zoltán *tárcája*

Egy nyári fesztiválban az az érdekes, hogy akkor is jó, amikor nem hiszed annak. Szakad az eső, a garázsban száradnak a ruháid, öntöd magadba a bort és a törkölyt, és várod, hogy enyhüljön az idő, annyira legalább, hogy eldönthesd: az autóban vagy a sátorban töltöd-e az estét. Aztán jön egy ember, hasonlóan részeg, szomorúan, az elégedettek keserűségével, akik rájönnek néha, mindenük megvan: luxusautók, luxusmunkahely, luxusproblémák, luxusbarátok. Kedvenc vörösborodat iszod, egy barrique-olt egri kékfrankost, és tudod, hogy ritka az elfogadható ebből a fajtából, de ennek szilvalekvár az íze, ha eszel hozzá mandulát. Ám nincs hozzá mandula, csak az ember, a luxusproblémás, aki előbb kifogásol, mint kóstol, kóstolgat téged, elszakad a cérna, belemész a vitába, hogy az előítéletek mindig a kékfrankossal kezdődnek, mert egy rossznak tűnő szőlőfajta is lehet olyan, mint a tömegből kiragadott figura, aki miatt aztán elkezdheted utálni az összeset, aki nem bikavér.

Aztán megérkezik a luxusbarát, tolókcocsival érkezik, Gábornak hívják, bemutatkozik, jogász. Hallotta a hangot, mondja, hallotta, hogy lehetnek itt még emberek, és csak begurult, leül, de ő mindig ül, tulajdonképpen, most veletek ülne tovább. Kér egy kicsit a törkölyből, mintha tudná, hogy nem lehet kimondani: kékfrankos, mert jobban ismeri a barátját, mint ti, akik védekeztek, ahelyett, hogy nevetnétek, és elfelejtenétek azt a bort. Tibi verseket olvas fel neki, mert Gábor hallotta a szállásadótól, hogy íróemberek szálltak meg itt, kíváncsi hát, mit és hogyan. Teri néni, a háziasszony pedig örül neki, hogy itt a sajtó, itt ázik halomra a szerkesztőség, a kocsmáros Magdi néni meg azt hiszi, hogy benne lesz a tévében, de annál sokkal többen van már most is benne, de legalább ingyen a fröccs, a zsíros kenyér és a paprikáskrumpli. A média hatalom, mondja, miközben a foszforos hangú lány átváltozik Edit Piaffá a színpadon, már Pest felé tart, hogy inkább Janis Joplin legyen, Gábor pedig csak kérdez, kérlel, beszélj magadról.

Tibi verset olvas a garázsban, mert telefonköltő ő, akár Tolnai Ottó, és Gábor csak annyit mond: ez olyan, akár a kútból felhúzott víz. Majd elmagyarázza, finoman magyaráz, ahogy egy kékfrankos is megérdemelné, de ez egy költő és egy vers, olyan, akár a kútból felhúzott víz. Majd feléd fordul, azt mondja, látott reggel, rohantál, jártál fel-alá, embereket vittél, hoztál, és biccentettél egyet.

2011.

Fontos az a biccentés, de néha nem elég, teszi hozzá, néha oda kell menni, nemcsak szaladgálni emberek között, hanem megkérdezni az idegentől: mi járatban vagy?

Megkérdezni, hogy elmesélhesse. Elmondhassa, mert valamiért meg kell osztania, hogy tizennyolc éve már volt odaát. De odaátról felemelte a kezét, lefejtette magáról a fekete fóliát és a hullazsákot, és visszakéredzkedett a világba, holott már megvolt az időpont, a halál beállta a papíron. Aztán visszakapaszkodott, mert csak a keze jött vissza teljesen. Szívonalban tört el a csigolyája, azóta csak onnan felfele érez, de érez legalább, nem olyan hamisan, mint mandula után szoktad a bort szilvalekvárizűnek, hanem úgy, hogy a kékfrankos is mindig szilvalekvárizű, ha úgy akarod.

Valakinek jó ez az eső, ezt magyarázza. Talán éppen neked jó, a barát már régen lelépett, itthagytá Gábort, aki elmondja, mert nem lehet tovább halogatni, az eső nem azért esik, hogy eláztassa a sátrakat, özönvízzé változtassa a völgyet, hanem hogy itt ülhesz a garázsban, és egyszer majd szívvonaltól felfelé legyen erő lefejtani magadról a hullazsákot.

2011.

PAYER IMRE

SZÍNVÁLTÓ

Állandó, színváltó szerkezet.
Alatta a híd tartóvázának ívei.
A korareggelien telt fényben
– pompás tehéncsorda-hátak –
hatalmasan húzódnak a folyónak felette fölfelé.
Koradélutánra összetöpörödnek.
A benzingőzös tumultusban
a vas pórusa piszkos-olajos
verejtékcseppet izzad.
Ő, a kalóznak kényszerült lovag,
még mindig a buszmegállóban
álldogál. Figyel. Várakozik.
Ha szétvetett lábakkal, feszes derékkal
feltekint a reggeli égre,
az éjszakait is látja.
Ha éjjel fúrja fölfelé a látást,
megpillantja a hajnalit.

Kijózanodó szándékok?

– A 39. Tokaji Írótáborról –

A 39. Tokaji Írótábor hivatalosan *A magyar irodalom élete és állapota* címet kapta, de két fő témája valójában a pénz és a propaganda volt. A gyakran művészi, néha retorikai mélységekbe süllyedő siránkozás a kultúra kiszolgáltatott helyzetén, illetve a hatalom jelen lévő kultúrpolitikusaiknak széles, már-már amerikai filmvászonra illő, örök életet és biztonságot tükröző mosolya határozta meg az előadások nagy részét. A támogatások aránytalanságát hangsúlyozó felszólalások leginkább azt bizonyították, hogy az állam nem képes többé olyan szerepet vállalni a kultúra finanszírozásában, mint korábban. Ehelyett létrehozta saját, párhuzamos intézmény- és támogatási rendszerét, például a Magyar Művészeti Akadémiával, amely még a Vigadó épületét és annak működési költségét is megkapja. Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, például, a pártállami időkét idéző magabiztossággal mutatta be az intézmény működését, melynek létezése mégis azt sugallja: a hatalom képes eltartani két akadémiát, miközben a másikat akár meg is fojtja ennek érdekében. Csakúgy, mint a kisebb kiadókat a Márai-programmal, melynek kura-tóriumában egyetlen – a legnagyobb – magyarországi kiadó kapott helyet. Utóbbi kezdeményezést számos kritikával illették a felszólalók, mint például Benke László, aki a Hét Krajcár Kiadó képviselőjeként elemezte a Márai-program visszasságait. De akinek nem volt elég hi-teles a helyzetkép, Pomogáts Bélától azt is megtudhatta: alig elég arra egy kezünk, hogy megszámoljuk, a tavaly jelen levők közül hányan vetettek véget életüknek önkézzükkel. Hiszen az írók – a felszólaló szerint – inkább azzal vannak elfoglalva mostanában, hogy egzisz-tenciálisan túléljenek, és nem marad idejük egymásra. Nem marad idő a figyelemre, a kérdésekre: mi van veled?

Mi van veled, kedves magyar irodalom? Te is majd önkézzel? Vagy marad ez a depresszió, és még éhezőművésszé sem tudsz válni? Valóban sok az író, kevés az olvasó? Sok a folyóirat, de nincs, ki kezébe vegye? Egyáltalán miért van szükség a kultúrára, az irodalomra? Utóbbi kérdésre próbált válaszolni az előadók egy része is, köztük a, sajnos, hivatalosan meg nem hívott Kollár Árpád, a Fiatal Írók Szövetségének elnöke. Szerinte az irodalomnak az oktatásban is kiemelkedő kultúramegtartó funkciója van, és az íróknak, az irodalomnak nyitni kell az iskolák és a társadalom felé. Szentmártoni János ezt az állás-pontot mélyítette el, a Magyar Írószövetség kapocs, a *Művészetek*

Völgyében való jelenlétével példázva: az irodalomnak ki kell vonulnia az elefántcsonttoronyból az emberek közé, meg kell szólítani őket. Az írók és az irodalom kézzel fogható, emberi testben mérhető jelenléte mellett foglalt állást Kukorelly Endre is az Irodalmi Jelennek adott interjúbán. A Múút folyóiratnak a Veresszekér kocsmában megrendezett, koncerttel egybekötött felolvasóestje támasztotta alá az elmondottakat, ahol a Kemény család két tagja (István és Lili) mellett Tallér Edina és Solymosi Bálint olvasott fel. A kocsmahangulattal keveredő lírát a könnyűzene alakította át tánccá, és aki eddig nem hitte, hogy az író, költő is ember, most láthatta: részeg, felszabadult, esendő, mert néha a földről is fel kell segíteni. Kell neki a vállveregetés, és nem kér mindig pénzt, elnyújtott, üres, hatyúhalált idéző szövegekbe bonyolódva, tehetetlenségén keseregve, hanem tud adni is. Akár azzal, hogy egy fiatal lány kezébe veszi a gitárt, és a rajta idegenül álló zakóban elpenget néhány dalt, hogy aztán filmfelvétel legyen belőle a videókkal machináló kulturális folyóiratban.

Ilyen átmedializált (ne ijesszen a szó, mert ez most a divat!) problémákkal foglalkozott *A magyar irodalom a világhálón – Lehetőségek, feladatok* munkacsoport is, amely Turczai István vezetésével helyt adott a Literának, a Magyar Naplónak és az Irodalmi Jelennek. A szekcióelnök nyitottságára vall, hogy a programban hivatalosan nem szereplő Spanyolnátha, Dokk és Fapadoskönyv.hu is szót kapott a leggyakrabban a szerzői jogokat és az online folyóiratok igénytelenségét, színvonal-ingadozását firtató vitában.

A pénteki kerekasztal-beszélgetés három fő tanulsága, hogy nincs pénz, nincs elegendő pénz és nem lesz elegendő a kevés pénz. Szörényi Levente-koncertre, persze, van akár több tízmillió is, de az Írószövetség matracon és sátorban alvós rendezvényeire csak hatmillió körüli összeg – hívta fel a figyelmet Erős Kinga, a Magyar Írószövetség titkára. A siránkozás mögött tehát felsejlettek néha a konkrétumok, az érzelmi kitörések miatt gyakran háttérbe szorult érvek. A kiutak keresése, a cselekvés programjának megfogalmazása azonban váratott magára, bár néhány felszólaló megkockáztatta: a mecénatúrának ki kellene vennie részét a kultúra finanszírozásából, hiszen társadalmi legitimációjukat (szintén agyoncsépett szó a táborban), hitelüket növelhetné ez a lépés. Ugyanígy kellene cselekedniük a multinacionális nagyvállalatoknak, amelyekre a hamburgeradóhoz hasonlóan ki lehetne vetni egyfajta kultúrsarcot.

A 39. Tokaji Író tábor számos problémafelvetése így leginkább érzelmi alapon mozgott. Vajon elég büszkék tudunk-e lenni az írókra haláluk után? Olcsó demagógia, de hatásos és halálos. Mert az államnak is könnyebb fizetni a temetést, mint az életet. Az élet hossza felbecsülhetetlen, számokban nehezen kalkulálható ki előre. Bár a svájci frank árfolyama kevésbé időtálló, mint a vers, ma fontosabb a valuta, mint a szó. De ki emlékszik arra, mennyi volt Szophoklész

korában a törlesztőrészt? Mosolyoghattunk az egyébként retorikailag is számos kívánnivalót maguk mögött hagyó előadásokon és a felvonuló (kultúr)politikusokon (L. Simon László, Szócs Géza, Tőkés László).

A Tokaji Író tábor pedig visszamosolygott. Visszamosolygott azzal, hogy a rendezvény *Nagy Hordó Díját* a rendezvényre beeső, ott propagandabeszédet tartó Tőkés Lászlónak adta. Visszamosolygott azzal, hogy miközben az államtitkárt szidta, jelenlétében néma és tanácstalan maradt. A Tokaji Író tábor, annak kuratóriuma, az ülést végighallgató és csak siránczó emberek néhány kivétellel képmutatón viselkedtek. Azért, mert bár Beke László, Szentmártoni János, Bodó Barna és még néhány előadó megfogalmazta ugyan kételyeit a kultúra jelenlegi helyzetével kapcsolatban, a nagy kérdések eldöntését azonban a tokaji kocsmákra hagyta. Ott pedig már a Lánchíd lezárásáról beszélgettek az „ülések” résztvevői és a siránczás ellen is protestáltak. A kérdés csak annyi: velük együtt kijózanodott-e a szándék? Van-e szándék egyáltalán? Vagy mindez valahol az üléseket látogató, deres hajú nemzedék és a kocsmákba kivonuló fiatal, pénzt szinte sosem látó, író, de az írás, mint főfoglalkozás lehetőségétől megfosztott generáció közötti (fokozzuk a zavart!) néma szakadékban van? S ha mégis van szándék, elég józan-e ahhoz, hogy az egyenes beszéd mellett cselekedjen is?

(Boldog)

DEBRECZENY GYÖRGY MONTÁZSVERSEI

„HALLOM, HOZTÁL VENYIGÉT”

SZIVERI JÁNOS

(Eszem ágában sincs most verset írni)

Ilyenkor nem lehet hátrafordulni
váratlanul mindenhol ugyanakkor megjelenni
NYITOTT ALSÓKARRAL
TEGNAPRA HOLNAP FESZÜL
vagy egyáltalán akarunk-e valamit?

Az asztalon a kést

A kéz nyugalmi állapotban majd

lendületig alakot változtat és
mintha nem is lenne
kibuggyan a síkból felfeslő csont

És összekulcsolod kezed
gyűjtögessünk tehát tovább szótlantul
az ügykör legitím
látszat afféle rendjeles ad acta-távlat
MI MÁS KELL MÉG?

Így elődök és utódok nélkül kellemetlen a létezés
nincs ki ellen szólni ki mellett lázadni
nem lesz már ki a Mindent újrangsorolja
surran a szálla körmöm alá

SÖTÉTBEN BONTUNK SZÁRNYAKAT
Csak dagadunk a fémszürke televényben
a dudor folyton bővül
bennem szürke kis állat motoszkál
magam metaforája vagyok
EGGYÉ LESZ TEST ÉS TALAJ HANYAGUL

Képnek se jó ez:
semmi sem épül az ember kiköpni készül
a csillagokig
A ZONGORÁT TAPINTVA
SZABAD AKARATTAL BEFOLYÁSOLHATATLANUL

Mint füstszürke függöny mögötti üres teremben
tollait borzolja a fa
és gubbaszt
és rugaszkodik
az alázat Nem látni tárgytól a tárgyat

Semmit nem értek
bennem por megalvadt törmelék
nem tudom segít-e hogy írhatok
boncasztalomon kellékeim alatt
ESZEM ÁGÁBAN SINCS MOST VERSET ÍRNI

LADIK KATALIN

(Az összetört tükör darabjai között)

I.

Ilus hallom hoztál venyigét

Csakis önmagamról adok információt
 én ettem meg a lángot
 mely fehéren rebben
 talpig csillagos sapkában
 amely ráncosodni kezdett

Mintha omladozó épület nyöszörögne
 szelíden kábítószerfüzben
 a hideglelős gyermek zongorázik
 a közép-kelet-európai répföldeken
 vizes galambok ülnek rajta

Izzadt vállfák hullnak fejünkre
 inkarnációs állapotban
 csak tudni kell
 többféle bicikli van
 s önállóan egzisztálok a mitológiában

Nyávog a macska
a frissen locsolt szőnyegen
rohan a forradalomba
szemünkben halál dorombol
rühesek lesznek gyermekeink

Hallom Ilus hoztál venyigét
csütörtökre elvisznek
három hegyen át
mi köze ennek októberhez
ezek nem igazi propellerek

Cipőmben lepkék s tehenek
ami még nem volna baj hiszen fűtik
idő hernyói fehér avaron
dobszerda dobszerda
unom a halál ékszereit

II.

Ez itt nedves harisnyanadrág

Megsúgom ez itt
nedves harisnyanadrág
egy amszterdami villamosban
dacosan szép és veszedelmes
és alig hajlamos a tavaszra

Egy fogkefe
tejesláboshoz oson
egy cukorkás dobozból
mintha fel lenne húzva
társalog az istenekkel

Marha vagyok ez itt egy szekrény
repülő csészealjakkal találkozott
lány fűrészeli iszapból kihajolva
ő a mosóporistennő kefecsoda
az összetört tükör darabjai között

Parolázok hát magammal
 a kozmikus hóhullásban
 varrogatom a vitorlát
 az űr közepén
 nézzetek minket

A húrok fázósan megjelennek
 az egerek lakomáján
 az örülettel bujócskázni
 ott leszünk mindannyian
 a fényérzékeny vasalódeszkán

TOLNAI OTTÓ

(Sőt mi több)

I.

fantomfényképemben gyönyörködve

a lány akárha rétestésztába öltözött volna
a főtéren mézeskalácslovak
köztem s az ég között
a varangy forró vizelete tenyeremen
magasba emelt alpakka-tálcán
csináld már gyerünk énekelj
hátrálok végtelen a langyos szőnyegen
csontport dobok a szélbe
kisfiú vagyok egy fényképen
nekidőlök a kátrányos falnak

A TE DRÁMÁDBAN VASALNAK (?)

tűzálló padok ezek
hozni kell még egyet mondta a nagykövet
hajnalban távozásunk után
az operában egy zölden szivárgó kamera előtt
bevonulok a filmtörténetbe
állok levett kalppal
egy fogason valahol

december hőember
ne szeretkezz fekete öltönyben
kalózhajókon látsz ilyent
de a pörköltet kihánytam
kartondobozokkal dekorált emelvényen
és nem fogom megtörölni a számat

hányok a nyúlba
abszurd kis jószág
szerfelett
akárha nulláslistbe rajzolt kenyérkét ennél
fantomfényképemben gyönyörködve
MONDOTTAM A HIMBÁLÓZÓ HIDAT NÉZVE AZ ÖREGNEK
s kicsapnak orrlyukán
a meselemezek

elrongyolódtak
mint aki jól végezte dolgát

II.
egy csokor illatát keresve

hányok
azt amit versben senki még
sőt mi több
varjúzászlós lókoponyák között
kanizsa és törökkanyizsa között
a mákdaráló bicikliláncát lúdtollal én olajoztam
egy csokor illatát keresve
kisbagoly vagyok én mégis
akár a balkáni idő
láthatsz chaplin baszkódásai mögött
koponyám verlaineé
szégyenkezem halálomban
farkasok nyikorgó torkát kenegetni libatollpamaccsal

III.

ki hinné el ezt nekem

átsüt a nap a rozsdán

újvidék

gyerünk csináld már énekelj

ki hinné el ezt nekem

ó szállok én

mert e szűk lépcsőházban nehéz levinni a koporsót

amelyet az ortopéd cipész

kifordított kesztyűbe zárt

a színpadon valaki azt mondja

a halott csődör nemiszerve

és a húgyarany-nyolcas felragyog a hóban

soha különösebb úrfölmutatás

ÍGY MONDHATOD MONDJA

legyen ez az első stációnk

TANDORI DEZSŐ

(Úgy írni mintha napoznál)

Nem egy kis verébszarról van itt szó hanem
jellegzetesen történik meg egy pillanat
Csak folytatok egy mondatot
egy örök befejezhetetlent
visszahozhatatlan de megismételhető jelenben
tehát a rend kedvéért el kell mondanom hogy
valaki elindult előttem ezen az úton
valaki aki majdnem én vagyok
VAGY MINDEZT TALÁN NEKTEK MONDJAM EL
GYORSAN –
A TELEFONBA NEKTEK?

Nem akarok parókát hordani
érzem égett sűrű lombok szagát
Mintha már lettem volna valahol
nem akarom ismereteimet gyarapítani
és a B-vitamin íze sem szokott megfelelni
bár a szöveg amúgy is más
s ezért: elmondhatóságra cseréljük
a diófa (diófa?) alatt
VIRÁGOKAT KÜLDÖK A KERTBŐL
mindig minden egyforma nagy jó s nagy rossz
ffffff
a kertben a fák közt mindig tetszés szerint
amíg a légsere tart
valahol huzatmentes helyen

de a vers (hagyjuk az ügyetlen hasonlatokat)
virágokról beszélget a sofőrrel
A rózsák azt mondják
IGEN CSAKUGYAN ÜDÍTŐ AZ ÉLŐK TÁRSASÁGA
A nevetéstől jobbra-balra dőlünk
és akkor egy lámpa
mely fel volt kapcsolva végig
eltűnik a kanyarban vicsorít!

Változat nincs Az élőhalottság
nem „minősít” semmit jónak
Körök zárulnak rövidre a találkozásokkal
természetes módon adódik a megújulás
ZU IOPÓA SDF GHJKLÉÁYXC VB NM?ú
MEGRIASZT: Ő MAGA EZT KÉRDEZI KÖZBEN:
MI EZ?
A haldokló zöld madár utolsó igazi elesége?
Látod: mi egymásnak minden kérdést feltehetnénk
EZEN TÚL VAGYOK

Most egy kicsit hátrasandítok
mert a madár ott ül egy ideje
vászondzsekiben és a Porte d'Italie
csak mint a nyelvtanban a vonzat
VAGY BELEAPRÍTOM A KÖPŐCSÉSZÉT!
S ezt is csak azért mondom hogy beszéljek

A temető felőli oldalon
holmi vagy s elkallódtál valahol
a fényképészboltban a Promenádon
gazdag olvasmányélmények nyomán
nézhetjük mindezt másunnét is:
mert megvan a háttér
hogy zokogás kockázzon koponyádban
EZ A JUTALMA AZ ELHULLÓ FOGAKNAK
HAJSZÁLAKNAK
ha az ilyesmit el nem kerülöd
„mondta a disznósajtnak a vegyes felvágott”

Ez a rossz vicc is megvan
de mindez egyelőre nem fontos
de hát épp ez a költő roppant szabadsága
olykor hogy stb. bst. tsb. sbt. bts. tbs.
itt még repülnek hullnak penderülnek
akik kétféleképp tartják a ritmust
holott tudjuk jól hogy emberileg igenis
GONDOLHATUNK LÉNYEGESEBBRE

Próbálj meg úgy írni mintha napoznál
és csakugyan
dolgozom tovább ezekkel a költeményekkel
dolgozom ha ezt itt abbahagyom
mégis szükség volt erre a közbeiktatásra
IGEN MINDENT KI LEHET MONDANI
akkor már ne is itt kezdjük hanem a végén
mindjárt ott hogy én hogy ő
hogy én hogy ő
hogy én s ő
bár az se rossz: az új s új alkalom
VAJH TETSZHETEM? ÁTTETSZHETEM?

Most a Duna felől halszag szivárog
ERRÓL OLVASOTT A KÖNYVBEN
AMELYHEZ VISSZATÉRT
ahol Szerző úgy érzi:
ő bonyolít túl egyet-mást
de az emberi mű nem jóvátétel
Én álmosságot érzek Végre rámtört
S HA MINDEZ ÍGY VAN
MIÉRT TEGYEK ELHAMARKODOTT
KIJELENTÉSEKET?
Van itt hely hogy elmondjam azt amit kell:
Nem egy kis verébszarról van itt szó hanem...

„A nemzeti prés kinyomja verseink”

Kiadatlan vers a Sziveri-hagyatékból

Egy kézzel írott füzetben találtam meg a verset, nem emlékszem, Jancsi mikor írta, játékosan, szókimondóan... sziverisen. Tibornak kéne emlékeznie, a sok átbeszélgetett éjszakán miről is vitakoztak... (Utassy Erzsébet)

Miről vitakoztunk? Elsősorban arról, hogy egy írónak részt kell-e vennie a közéletben, vagy sem. Sziveri az aláhúzott igent képviselte, én az ellenkezőjét, bennem már a közéletből való teljes kivonulás gondolata kezdett körvonalazódni. Ezt megfutamodásnak tekintette. (Zalán Tibor)

SZIVERI JÁNOS ZALÁN T. FUTÁSA

A nemzeti prés
kinyomja verseink
kinyomja szemünk
s marad a helyén
jókora rés

Ennek felül
bárki más aki
hab és nem
habozik megmarad
fehéren legfelül

A csatorna zsuborog nyafog
megvilágít csak arra

Nő a szörzet! Ma:
pinaszombat van.
Majd jön a Rimavásár
papja.
Szalaggal átkötött átkokat
rázogat.

A vers elképzelhető megírása ideje táján még nem tudtuk, Sziveri sem tudta, hogy gyomrában már a halál virágzik. Zajosan éltünk, erősnek és harapósan fiatalnak éreztük magunkat, akiknek mindent szabad volt, rengeteget inni, bagózni, botrányokat csapni, éjjel fölörgetni a barátainkat, ismerőseinket, ha elfogyott a pálinkánk, napokra elcsavarogni, utcakövön ülve a porban megvirradni folyamatos vitatkozások és hangoskodások közepette.

Miről vitatkoztunk? Elsősorban arról, hogy egy írónak részt kell-e vennie a közéletben, vagy sem. Sziveri az aláhúzott igent képviselte, én az ellenkezőjét, bennem már a közéletből való teljes kivonulás gondolata kezdett körvonalazódni. Ezt megfutamodásnak tekintette, amin nem lehet csodálkozni, hiszen ő volt, aki átpolitizálta az Új Symposion addigi tisztán avantgarde-hangszerelését, akit végül a nagypolitika morzsolt szét, s okozta, igaz, csak közvetetten, a halálát is – ami máig, igazolhatatlan, meggyőződés.

Meg költészetről vitatkoztunk, arról, kell-e képviseljen valakit a költő a művében. Miből áll a költői habitus, kell-e több legyen a költői jelenlét allűrök, manírok jól megkomponált esztétikákra és hagyományos költői viselkedéslegendákra visszahajazó sorozatánál. A vers elképzelhető megírása ideje táján utaztunk együtt Zalaegerszegrre, a Nyílt Fórumra, ahol vagy neki, vagy nekem, vagy mindkettőnknek volt bemutatott darabja éppen. Ez se volt igazán fontos számunkra. A vonatot végigvodkaztuk és végigvitatkoztuk, amit a színészházban folytattunk Merő Béla társaságában, akit akkor még nem ítelt kinyírásra az ottani hatalom oltalmazott és fölöslegesen eltartott senkijein keresztül. Sziveri nagy hangulatban volt, élvezte, ahogy körülvettek bennünket a színházi emberek, hogy megsüvegelnek minket. Aztán valami mégis eltört benne egy-két nap múlva, még akkor, ott, először a testében, aztán, érezhetően, a lelkében is. Hazafelé már csak tejet ivott, szenvedett fizikailag, mentálisan is, alig lehetett szavát venni.

A vers elképzelhető megírása ideje táján kezdhett el Sziveri János legjobb, és legjobban hiányzó barátaim egyike leszámolni azokkal az illúziókkal, amelyeket a megváltozó, megváltoztatható társadalomról táplált. Az élet életösszefüggésbe vetett bizalom elvesztésének is lehetett az időszaka. A kettő összefügghetett, de párhuzamosan is roncsolhatta romló állapotában az idegrendszerét.

A hetykén keserű, jellegzetesen, szíverisen ironikus vers csak most került elő az özvegy és hajdani társ, Utassy Erzsí jóvoltából, aki a hagyaték – ki tudja hányadik – rendezése során bukkant rá. Hogy miért nem adta ide a maga idejében, még az ő idejében, szemérmességből, vagy a hirtelen felgyorsult vég felé haladás tolt a félre a kéziratot, ma már nem lehet kifürkészni. Maradjon is az ő titka. Ahogy már az is marad. Mindegy. Az idő, végül, mégiscsak ideadta.

Most köszönöm meg, János. Hozzákoccintom ónpoharadhoz a pálinkás üvegemet...

Zalán Tibor

Ilusztrációk: archív fotók, valamint Grensó István képeinek részletei

Holt költők társasága

A magyar avantgárd apostolai

PALASOVSZKY ÖDÖN

Palasovszky költészete „a dadaizmusnak abból a korszakából származik, mely a szerző egyéniségének leginkább megfelel, és szívéhez legközelebb áll, amikor Dada még nem akart más lenni, mint a fogalmak sűrűre börtönéből s a logika vasséklyóiból szabaduló nagy életösztön-felviharzás, és a vers nem akart más lenni, mint a létezés hatalmas és ösztönszerű kirobbanása.“ *(Strém István, Korunk, 1927. május)*

VILÁG VÉGE

Íme az újévi malacok kiszaladnak vitrineinkből, kétszemélyes ágyaink fölött

a háziáldások és a pápák fotográfiái lekösdnek mint a virágok.

Nagyvágók duzzadt ajkai közt az Upman-szivarok letöredeznek

A bőrzék szíve meghasad

Állatkertek hiénái réveteg mosollyal összebújnak, sertéskarajok hamuvá lesznek, a ficsúrok kifogástalanul megkötött slipszei fölött elpukkadnak a hólyagok.

Világ vége!

Utolsó ítélet trombitája harsan:

A tízholdon aluliak csillagot kapnak, én előljárok véres tudómmal de legelől

a palacsinta-ember kit az életben falhoz kent a gép

Üdvözlégy igaz bíró!

(1924, Színpadon: satirikus munkáskórus formájában, 1929–30)

ŐZ-BIBLIA

(részletek)

VI.

Idők párkányán őzek őzek
Pihenőn várunk zúgjfől-estét
És csóvásodnak szarvaink.
Őz-csordámat itatom megítatom
És meglódítjuk tüzeinket Piacokra oszlopok derekára
És nyiladoznak a tetők
Lidérc-agancsunk kékelángol És csóvánk táncol a szíveken.
Vannak-e ezer-ezer évek: Vannak-e verjük buborékba
De aki egyszer harmat este drága tenyerébe csókolt
Ki tenyerén vitte csókja virágát
Ha félszegen is hogyha szegényül De igazul nagy hittel borulással:
A mi csóvánk integet onnan
S táncol táncol a szíveken.
Hosszú karcsú lehelet-lábak Jön már jön már jön az őz-csorda
Zengő viharját veri-gyűjtja
így zsendítjük föl a csillagok zúgását A kertek fiatal szívverését így zendítjük
föl hegedűnk a halott városok fölött
Nagy meleg földek ölelőjén.
Pihenőn várunk zúgjfől-estét
Holnap
Holnap meghalunk Élünk.
Lidérc-agancsunk kékelángol
Örök világban örök őzek
Halott nyarak fölött új szerelmek.

VIII.

A tavaszok jaj de ránk tapostak Csupavér lábnyom lett a mellünk
Csupaseb kékje eltépázta mind a pihéket.
Aztán szél fújta be az ágyam Hideglelésre hűlt az ingem.
Tavaszok tavaszok.
Nehéz nagyon a csírák láza
És bizony ahogy rajtunk zajlott És bizony ahogy bennünk meghalt
Csupaseb-lábnyom
Csupaseb-kékje
Tavaszok tavaszok.
Istenem
Hogy rémültem féltem az öregséget
S egy este anyámnak könnye-gördült.
Akkor a könnye megkeresztelt S azóta tudom: öreg vagyok.
Azért anyám te fiatal vagy Hiszen csak tegnap lobbant a csókod
Csak máma szültél engem fiad
Holnap is: virágját a tenger

Virágját zúgja rád a tenger
Májusanyám holnap is virágját.
Ó milyen jó öregnek lenni Hallgatni gyerekek szívverését
Nézni: hogy ömlik anyám éje És őrzni szítani mindig mindig Minden fiának
mindig szerelmét
És vinni hinteni vinni a lángot
Mindenki szívére melegére.
Virágját zúgja rád a tenger
De hisz a fiad is csak-csak ifjú
Nézd hogy megnőttek szíveim.
Ifjak vagyunk ifjak Májusanyám
Míg sorsaink: a fiatal lángok lobognak
Én őrzöm őrzöm minden gyerekednek
Szerelembe mindig-szerelembe.
Nézd hogy megnőttek szíveim.

XIII.

Halott őzek utolsó hívásai.
Muzsika muzsika
Feküdjön aki ivott a lángból
Feküdjön aki nem ivott.
Elvittek forró számumok
Istenszíveink elhegedültek
Jaj milyen szépre borultak az őszök
Istenszíveink őz-szíveink
Milyen szépre borultak az őszök.
Így őszül beléd minden szonáta
Október október.
Istenszíveink őz-szíveink.
De szép tengerek alatt feküdni
Lecsukódó szemünket megitatni
A muzsikával muzsikával.
Ugye hittünk Erdők hús csendjébe hittünk
Csillagok zúgására hittünk
Tüzekért vizekért egekért
Mos tmár pihenünk pihenünk.
Feküdjön aki nem ivott
Feküdjön aki ivott a lángból.
Minden tengernek ősze húlik
Minden tónak ősz-szava hullik
Szerellemmel szilaj halállal haltunk
Hogy elevenek legyenek világaink.
Elevenek legyenek világaink.
1920–1926

A KARMAZSIN LITÁNIA

Vér vér – szüntelen –
vér vér szakadatlan –
hív a karmazsin! a lázadó karmazsin!
Egy méter karmazsin egy mázsa karmazsin
Egy kiáltás karmazsin
egy hegy karmazsin egy völgy karmazsin
egy város karmazsin
egy világrész karmazsin
egy felhő karmazsin –
Vér vér – meredek – vér vér pozdorjázó –
hív a karmazsin
a teremtó karmazsin!
A missziisszippi karmazsin a gaurizankár karmazsin!
a kilimandzsáró kilimandzsáró!
A keserű karmazsin a legkeserűbb karmazsin
mert fáj a karmazsin
Fáj fáj fáj fáj, fáj a karmazsin
A születés rettentő karmazsinja –
A halál szakadatlan karmazsinja –
A harcok tátongó karmazsinja –
Fáj fáj fáj fáj – az ölek forrongó karmazsinja
az édes karmazsin
A tenyerek lázongó karmazsinja –
Jó jó jó jó jó – jó a karmazsin!
A cselekvő karmazsin! a szabad karmazsin!
A missziisszippi karmazsin a tanganyika karmazsin!
a kilimandzsáró kilimandzsáró!
csimborasszó csimborasszó!
Gyújts gyújts karmazsin!
Járd át karmazsin! édeseimet karmazsin
Fűtsd át karmazsin! világaim kedvét karmazsin
bolyongó karmazsin!
Vér vér – a házak vére –
járd át a falakat karmazsin! a dolgok rendjét
járd át – a kortyokat is, vér vér – meg
a magokat, láz láz –
Kék karmazsin, piros karmazsin! parázna karmazsin
Csak kujtorogj csak kujtorogj –
gyermekeimet szórd szét
garázda karmazsin! jó karmazsin
Minden hurkot karmazsin! szakíts el karmazsin!
hatalmas karmazsin –
Láz láz, a gyökerek láza –
Köss szövetséget, karmazsin!
szerelmes karmazsin!
Csak dübörögj karmazsin –
Hej huj! karmazsin!

AZ ÓRA-TIKTAK

(részlet)

Tik-tak – tik-tak –
 Az óra üt és menni kell.
 Az óra üt és tenni kell.
 Jót tenni, rosszat tenni.
 Az óra szólal és fájni kell:
 „Kakukk kakukk!”
 Tenni menni, tenni fájni –
 Születés, harc és halál,
 Születés, harc és visszatérés –
 Kék zöld, bűn virág –
 így öregszünk így öregszünk
 Meghalunk és születünk újra:
 Sohase győzől az időn
 Mert csak a szíved kakukkol egyre.
 Mert csak a véred dübörög egyre
 Mert csak a lábad csetlik-botlik.
 Mert csak országok maradnak el:
 De nincs valóság, nincsen álom –
 Félsz és remélsz – hogy jönni fog
 S ha itt az óra itt az óra:
 Lelkedben élt az régtől fogva –
 S ha itt az óra itt az óra:
 Lelkedben váj az már örökké.
 Két part között csak bandukolsz.
 Volt-lesz között csak vándorolsz.
 Amit megélsz, már elvesztetted.
 Amit nem élsz meg, elvesztetted.
 Amit megélsz, az a tied.
 Amit nem élsz meg, a tied.
 Amit teremtesz, a tied.
 Amit lerombolsz, a tied.
 Amit lerontasz, elvesztetted.
 Amit teremtesz, elvesztetted.
 Oldani-kötni
 Oldani-kötni –
 Ha megszülettél, meg is haltál.

(1928, Koreografikus oratóriumként, színpadon, 1930)

AZ IZZÓLÁMPA-PUNALUA

ANAGY PUNALUA-ÜNNEPEKRE
MÁJUS UTÓJÁN, MIKOR MÁR NYÍLNAK A JÁZMINOK

A Punalua-kiáltás: P u n a l u a!

Az izzólámpa-kiáltás: I z z ó l á m p a!

A hó-rukk: H ó - r u k k!

A férfiak visszatérő hangja: d

A nők visszatérő hangja: a!

Hó-rukk.

Kedvedért Punalua kedvedért.

Meg szoktatók ünnepelni a születést meg a halált – ünnepeljétek most velem a fényt. A tüzek emlékét, az áramokat. És Punalua színeit, hangjait, hőmpölygéseit és alakzatainak ízét. A föltámadókat! valamennyit! Punalua eleven világát.

Ne úgy imádkoztatok mint eddig! Táncoljatok az izzólámpának! Punaluának táncoltok! milyen szépek vagytok! és szerelmesek! Adjátok át magatokat ennek a nyers és kegyetlen táncnak, mely ősi mint a kerekék fordulása, mint a szél, a víz, mint a vér futása, mint a párázás.

Kedvedért Punalua. Lélegző, emelkedő és süllyedő. Lépő és lendülő Punalua. Forgások Punaluája, csúszó és zuhanó Punalua. Hó-rukk! Törjön benneteket és teremtsétek mindig újra! Mert Punalua mindig más. Így táncoljatok!

Ne higyjétek hogy ez a Punalua valami isten. őt szerelemmel kell szeretni. Aki megismerte, nem tudja a fejéből kiverni. Punalua mámor.

Amióta megláttalak Punalua, nincs más csak a tieid. Mára eleven vagyok és én gyújtom föl a te lámpádat, holnap és más országokban más. Látod Punalua: az ú papja! a kék papja! a tanagrák papja! a hó-rukk papja! Nem papod: szeretőd!

Kell-e Punaluának templom? Maradjon ő csak a szabad ég alatt, barátaival a hegyekkel és a fákkal, a napon és a levegőn, a vizek partján, a lépcsőkön, a teraszokon, az úszó hajók födélzetén, hidakon – és este is, kigyúló és fölemelkedő fényeivel.

Játék. Szerelmes játék. Az ú láza. Csuszamlós hangjaitok láza. Így jajgassatok, így sikongassatok Punaluáért!

Víz-Punalua! Fal-Punalua! Csók-Punalua! Ágyék-Punalua! Hó-rukk! hó-rukk!

Lázadó! És a te világod mindentől eloldozott világ!

Halljátok: így semmi nem maradhat! És minden másképpen van mint ahogy mondták!

Adjátok át magatokat Punaluának! egészen! egészen! Csapjatok ki medreitekből! Vér-áldozat Punaluának! Szerelmes vérünk! Nyúgtelen sugárzó vérünk! lázadó! mámoros! punaluás!

Életben és halálban! hó-rukk! Hó-rukk.

Kedvedért Punalua! AZ
IZZÓLÁMPA PAPJA a hídra
lép.

Holt költők társasága

PAP:

Most pedig azokból amik bennem halottak

Már halottak még halottak

Azokból amik bennem élnek

Láthatóvá teszem Punaluát.

Elindítva az ú-punalua énekeit:

Ú –

U - u u - u ú!

FÉRFIAK, a lélegző-punalua táncaiban:

Ú –

U - u u - u ú!

A ! u - a u - a ú! u - a u - a a! a - a a - a a !

NŐK az íjaája énekével:

Í - ja - á - ja! í - ja - á - ja!

FÉRFIAK, a kettős uá-val:

Ú! u - a u - a ó!

Ú –

PAP:

Punalua!

FÉRFIAK:

Punalua! Punalua! Punalua!

Punalua! Punalua! Punalua!

MINDNYÁJAN, Punalua után kiáltva:

Punalua!

PAP, a falakról emlékezve:

Sokáig aludt Punalua, kelj fel szomjas a víz.

Kelj fel Punalua fázik a tűz, add vissza a repülés szakait, elfáradtak a madarak meg a kékselyemhajú babák.

Hány napi járőföld az élet és a halál? Ezek a falak sohase maradnak el.

Kétoldalt izzó és lehelő falak, mert csillámló pernyéből vannak vékony szélből pezsgésből, szagok áramló lapályai ezek, sebes és sötét borból levegők és gyanták sűrű falai, vadonok ferdén átmetszett zuhanása szétnyíló tengerfenék áthatolhatatlan gyors pereme.

Tű nem tudná keresztülszúrni, hal átúszni, lepke lehullna, hang nem járja.

Szeretném a kezemet kinyújtani, a barackfák mért tartják örökké mereven karjaikat?

PAP:

A huszadik század első felében látható lett Punalua a földön!

MINDNYÁJAN, a négyes ú énekével:

U! u - u - ú!

PAP:

Szoríts magadhoz Punalua, mert hideg van...

FÉRFIAK:

Punalua kék, Punalua zöld

Punalua hó

Punalua selyem

Punalua tej

NŐK:

Piros mint a tej, kék mint a tej

Viola mint a tej, fekete mint a tej

MINDNYÁJAN:

Punalua!

PAP, az alakzatokról emlékezve:

Hol vannak az alakzatok, a kövek a kopogások melyeket szeretünk?
a füstök és a falevelek

A papirosok, melyek világítottak, a lankások a ládák fénye és puhasága,
a párák a csészék az erezetek melyek most bezárkóznak előttünk,
mindnyájan szürkék és haloványak mióta feledtük őket köd és lanyhaság
lepte be a csengések arcát.

Punalua jöjj és gyűjts illatokat a dolgok partján, egyedül vagyunk és
hideg van

Jöjj, nyisd meg a dolgok száját és szerelmét.

MINDNYÁJAN:

Punalua!

PAP, elindítva a lépő-punalua táncait:

Punalua a dolgok uj lelkét jelenti!

FÉRFIAK:

Gyermekek mint a selyem, fáj mint a selyem

Jóságos mint a selyem, meztelen mint a selyem

Kegyetlen mint a selyem, rohanó mint a selyem

NŐK:

Zöld mint a hó

Narancs mint a hó.

Punalua tűz, Punalua víz

Punalua tűz víz tűz víz Punalua tűz,

Simogató mint a tűz, szabad mint a tűz

Egyenes mint a tűz, sűrű mint a tűz, vándor mint a tűz

Egyszerű mint tűz, nagy mint a tűz, boldog mint a tűz

Ismerős mint a tűz

AZ IZZÓLÁMPA PAPJA,

Punalua születéséről
emlékezve:

Az ú-hangból született Punalua
 Asszonyok és selymek érintéséből forró állatok tiszta tárgyak
 lélekzetéből

Gyümölcsök ragyogásából, a felhő meg a nap járásából és
 szerelméből, a halál kedvéből és a teremtés illatából

FÉRFIAK:

Barna mint az ú, gesztenyekék mint az ú,
 Messzi mint az ú, világító mint az ú, életrehívó mint az ú
 Hatalmas mint az ú, tömör mint az ú
 Illatok sokaságával teli, mint az ú
 MINDNYÁJAN, a hármas ú énekével:

Ú! u - ú!

AZ IZZÓLÁMPA PAPJA, Punalua születéséről emlékezve:

Az izzólámpából született Punalua
 Tejből sugárból folyamok erők szomszágából, a tűz
 emlékezetéből és viharok folytonosságából –

MINDNYÁJAN:

Ú! ú! ú!

FÉRFIAK:

Testetlen, mint az ajtó, magával sodró, mint az ajtó
 Elindító mint az ajtó, vad mint az ajtó, áramló mint az ajtó
 Hús mint az ajtó, kiapadhatatlan mint az ajtó
 Mindentől elszakító mint az ajtó,
 Ijedelemnélküli mint a sugár, éneklő mint a sugár
 Zavarnélküli mint a sugár, megölhetetlen mint a sugár
 Visszavonhatatlan mint a sugár, kert mint a sugár
 MINDNYÁJAN, a hármas ú énekével:

Ú! u - ú!

AZ IZZÓLÁMPA PAPJA, Punalua születéséről emlékezve:

Szezelemből született Punalua, színből és mozdulatból, találkozások
 fényéből hangok zamatából és csókok levegőjéből

Szezelemből született Punalua, anyagok mámorában és
 megfoghatatlan visszatérések útján este és reggel egyforma
 távolságnyra a férfitől és a nőtől

Álmok ízéből, egyesülések fájdmából

Testek bolyongásából és halálából.

MINDNYÁJAN:

Punalua!

PAP:

Punalua a dolgok legtelibb lelke!

FÉRFIAK:

Arcok sokaságával teli, mint a kutya meg a ló
 Mozdulatok sokaságával teli mint a kutya meg a ló

Lezárt országok kékségeivel
 teli mint a kutya meg a ló

Szerelmek sokaságával teli mint a kutya meg a ló
 Punalua mesebeli ló
 Hangosan kiáltó mint a kréta megfordító mint a kréta
 Fákat kitépő mint a kréta, utolérhetetlen mint a kréta
 Újjáformáló mint a kréta, rendszerek tisztaságával teli mint a kréta
 Magas és mély, mint a jázmin
 MINDNYÁJAN
 Punalua szoríts magadhoz mert hideg van
 Fektesse le, fáj a szívünk...

PAP, a vándor Punaluára emlékezve:
 Hajnal felé búcsúzz és vissza ne nézz
 Punalua éje egyetlen éj
 Punalua csókja csak egyszer a tiéd
 Mert mindig más ágyban vár Punalua és mindig messzibb tengerek
 felé tart szomjának sodra
 És mindig más ágyban vár Punalua és mindig más városokban vár
 és idegen tavakban fürdik és idegen tájakon fészülködik
 A küszöbről hív, a fák tejét issza és mindig messzibb tengerek
 felé visz ínyének sodra
 És mindig jön Punalua és mindig megy, a küszöbről hív
 Ne felejtse Punaluát.
 FÉRFIAK:
 Szoríts magadhoz Punalua, mert hideg van
 Takarj be, fáj a szívünk ...
 PAP:
 Csókolj, csókolj
 Térdeiddel, térdeiddel
 MINDNYÁJAN:
 Punalua él!

PAP, a halálos Punaluára emlékezve:
 Punalua haja lobog a fákön
 Punalua fülei a kőkemény éjszakából hangokat csálnak
 Jaj a szegényeknek, ők nem ízlelik Punaluát, az ő
 csókjaik árva, szívük vadkörte íze
 Punalua hol vagy, ne menj el
 Kezeidtől sokan megszépültek, szájad lágy
 Mi szemeidet isszuk és eljutottunk a tündöklő halálig
 mikor egy pillanatban felemeled előttünk a szomszúságot
 melynek éppolyan vállai vannak
 Hol vagy Punalua
 Nagyon mélyen fekszel a csókok alatt
 Megyünk utánad, megyünk
 Könnyű halállal.

(1926, Színpadon: Cikk-cakk esték, 1928–30)

„Palasovszky 1925 körüli költészetében kiemelt szerephez jutott az erotika. Punaluája méltán tekinthető az első erotikus tömegéneknek a magyar költészetben. Termékenységünnepleírásainak alapvetője az elektromos fények lobogása és az érzékiség kapcsolata: „Osram fehéredése idején rohanó meztelenségeddel kitörtél / az ultraviolából“ (Ú — U-U — Ú —). Ezt a felizzított, felhevített hangulatot tölti meg Palasovszky hangokkal (Punalua ó, Punalua ú, Punalua í, Punalua ú), és erős, a kortársakat jazz-zenére emlékeztető ritmust vezet a szövegbe. Palasovszky kezdettől tudatosan ilyen költészet megteremtésére törekedett.“ ★

LÁTOMÁSOK

(részlet)

Egy szikra volt az apám
 egy nagy lángtenger volt az anyám.
 Ez a lángtenger te vagy.
 Ó Mária. Tőled születtem.
 Te ajándékoztál engem mindeneknek. Arcomat, kezeimet, testem
 vonalát kedveimet és kínjaimat és lázadó akaratomat
 és minden sohanemvolt teremtettem világom.

★★★

Egy patak.
 Egy őz jött a partra és halkan ivott értem.
 Én néztem – és mondtam :
 íme, ilyen egy őz.
 Egy mókus jött és mogyorót evett értem.
 Egy nap jött és halkan süttöt nekem.
 Egy ezüstkígyó jött és fölvetette királyi fejét a vérem előtt
 szemei lánggal lobogtak
 derekamra siklott és mérgével megitatott.
 Egy felhő, szintiszta felhőből.
 Egy gyümölcs mely virág volt, egy virág mely gyümölcs volt
 egy asszony aki virág volt és gyümölcs volt és még sok minden.
 Egy meleg jött egy lány egy sima és egy érdes –
 egy fanyar.
 És jött egy selyem és egy velúr
 egy zongora jött, kék volt a hangja és rubin.
 És egy türkiz harapás.
 Egy seb és egy tükör jött, mely értem tükör is volt –

És egy kacagás mely kacagott.

Ilyen vihar fútt.
Kreol vihar.

Ezek meg hangok voltak. Furcsa ízük volt.

Szép nagy fülük, szájpíros szájuk. És mint az éneklő pengék. Mint sárkányok siklottak a felhők fölé és mint jó füstök lopakodtak a csuklókra meg a homlokokra.

Aztán táncokkal játszottunk. Pici kis levelük volt, csudaszép tobozuk.

Halk vállaik. Tébolyító szédítő sodruk.

Aztán álmok voltak. És aztán labirint volt. Abban a tenyérben jártunk.

Az a váll hajszott. Milyen a lavinák válla?

És barangoltunk száz és száz tájon. Siklottunk topáz tavak, fehér mezők

és kék havak fölött.

És megint. Táncok. Táncok. Micsoda táncok?

Halk válluk volt, szédítő sodruk.

És az olyan volt, hogy zúzmara. De nemcsak fehér.

Meg hogy zuzmó

meg hogy sok-sok ezer méter magas. Meg hogy sugárzik. Meg sújt.

Meg az is az a szilaj

meg az a bolyhos

meg az a pici kis fenyőfa, olyan egészen kicsi, meg az a nagy-nagy erdő.

Meg az a megértő, közel.

Táncok – és ez mind te vagy – mind mind – és hogy áttetsző, mint az üveg.

És egy tánc, mely hajnali negyed négy volt.

És az én voltam.

1930-as évek

HOMO SAPIENS

Meztelenül jöttél a Neander-völgyből szőrös testű asszonyaiddal, de
immár

szmokingod tökéletes, asszonyaid keble marcipán.

Bölnyeidet leigáztad kőbaltád gyönyörűen kivirult az
üvegházakban: virágja

Taylor-System, parlament.

Börzéseite de szépen hegedülnek,

Homo sapiens homo sapiens!

Meztelenül jöttünk a Neander-völgyből s lám milyen nagy fiúk
vagyunk:

Csápjainkat titkárok serege tartja tisztán, esténként lakkcipőben
járunk

s lángoló faloszaink előtt a föld asszonyai térdrehullnak.

**(1924, Színpadon: szatirikus
munkáskórus formájában 1929–32)**

„Palasovszky költészete a tömeg-
művészetből indult, s hosszú ideig a
tömegművészet elkötelezettje is maradt.
Baloldali politikai elkötelezettség és a
gépek iránt érzett lelkesedés jellemezte.
Előbbi hasonlított Kassák tömegmű-
vészet-elképzeléséhez, utóbbi lényegesen
elütött a kassáki gépkultusztól. Az „u-
turista“ kassákisták a gyors és erős (tehát a munkásság emancipáció-
jának szolgálta állítható) gép eszményképét tartották szem előtt,
míg Palasovszkyt és más fiatalokat a gépi tömegtájékoztató (gépi
tömegművészet) nagy lehetőségei érdekelték. Palasovszky elképzelései
eredeti formájukban sohasem valósultak meg, még megközelítően sem.
Nem agitálni és vakbuzgó párthadsereggé szervezni akarta a tömeget,
hanem (természetesen baloldali színezetű) művészi élményben ré-
szesíteni. Ezt nagyjából úgy képzelte el, hogy a gyárakból, munkahel-
yekről kiáramló tömeg a munka befejeztével nem hazamegy, hanem
az utcákon, a tereken egyfajta ógörög típusú rövidített és sűrített
közösségi művészi élményben
tisztul meg lefekvés előtt.

Holt költők társasága

Palasovszkynak semmi köze sincsen ahhoz, hogy a tömegeket megmozgató „művészet” csak a teljhatalmú párt diktatúrák korában, és csak a tűzzel-vassal megvalósítandó eszme szolgálatában fejthette ki elképzeléseit. Ő inkább olyan vidám s mégis nagy jelentőségű, maradandó közösségi élményekben akarta részesíteni embereit, mint amilyenek jóval később — a 68-as diákmozgalmak táján — a tömegkoncertek voltak. Ezekben már több volt a látványosság és a műélvezet, mint bármiféle elv képviselője. A sors fintora, hogy a Palasovszky művészi (rendezői) elképzeléseihez legközelebb álló látványos multimédia-show (égre vagy épületekre rajzoló színes lézervetítővel) már kizárólag üzleti alapon valósult meg, a nyereségorientált szórakoztatóipar egyik vállalkozásaként. Palasovszky a maga korában rendelkezésre álló legkorszerűbb eszközökkel tervezte utcajátékait, hatalmas transzparenszekkel, plakátokkal, bebugyolált házakkal, hangszórókkal, lobogó színes zászlókkal. Fölvillanó és kihunyó villanyújságok, fényorgonák kísérték volna a város (Budapest) utcáin hömpölygő, ünneplő tömeg útját. Kórusokat helyezett volna el a Gellért-hegyen, a hidakon, s ezek egymásnak dobálták volna az örömnépzés hangjait, amelyek sokféle szólamból álltak. (...) Nagyon sokáig hű is maradt ehhez az eszményhez, s elsősorban ez — az avantgárd költészettől idegen, megrögzött, földszagú közösséghez kötöttség — vált költői fejlődése legfőbb gátjává. Alapjában véve ugyanezzel a nehézséggel kellett Kassáknak is megharcolnia. Ő annyiból volt jobb helyzetben Palasovszkynál, hogy az emigrációban — bizonyos fokú elmagányosodás árán — néhány évig írt és mondhatott majdnem bármit, míg Palasovszkyn Budapestén azonnal számon kérhette — és számon is kérte — a kritika: ezt írod te a munkásoknak?“

*Palasovszky Ödön. In: Derék Pál: A vasbetontorony költői, Argumentum Kiadó, 1992.

Palasovszky Ödön. In: A magyar irodalom története 1945–1975

<http://mek.niif.hu/02200/02227/html/02/352.html>

Palasovszky Ödön. In: Hegedüs Géza: A magyar irodalom arcképcsarnoka

<http://mek.niif.hu/01100/01149/html/palasovs.htm>

Palasovszky Ödön. In: Magyar Színháztörténeti Lexikon

<http://mek.niif.hu/02100/02139/html/sz20/21.html>

A magyar avantgarde színház története. In: Magyar Színháztörténet 1920–1949

<http://tbeck.beckground.hu/szinhaz/htm/31.htm>

Závada Péter versei

SPRINT

Spáh Karcsinak

elértél végül gyűrött kézfejedig
fáradt-kék vénák, kihalt futópálya
megvártad: ma is múltad következik
megint a jövőt hagytad utoljára

visszafelé jössz már, ha ennél messzebb
a kanyarban gyér fű, vérpiros padok
a lomha szív-erekben salak serceg
lám, körbeértél, megint ugyanott

lassíts, az embert úgyis utolérík
gáncsoló sorsok, könyöklő holnapok
ne kapkodj, ne vágj fel, lefutod végig
szép ez a verseny, szép és vontatott

lábad nyomán fürge falevél sprintel
szél duruzsol csak: hűvös, halk zene
tudd, hogy ha volt is cél, ma már nincsen
húzd meg a végét, hajrázz, halj bele

INDIÁN NYÁR

Mint napsütötte reklám-indián,
oly barna most az árnyas Orczy tér.
Folt egy fakó dagerrotípián
– s csak állsz, ahogy a lábadon kifér.

Az ősz ma, nézd meg, épp bokáig ér.
A szeptemberre külön színvilág van:
összekutyulva barna és fehér,
rumos kóla egy részeg indiánban.

SZEMCSAPÁGY

Ki érti, mondd, az ősi formulát:
miért a nyárra ősz, s az őszre tél?
Az ón az új mi végre fordul át,
mint két fogaskerék, mi összeér?

Ki érti, mondd, talán az alkotó,
miért a késztetés, a görcs, a vágy?
Miért rotál tucatnyi vasgolyó,
s kering az év, e lomha gömbcsapágý?

Miért követsz, s miért követlek én?
Önzéseink körhinta-tengelyén
csupán a kattogás kering velünk.

Miért, ha míg e verset gépelem,
akárha két parányi gépelem,
egymáson elforog tekintetünk.

PRUSZLIK

Te rapszcéna-kazalban smiley tű, te!
Én: ujjaid köré csavart fonál,
Ki hozzád hiú ábrándokat fűzne,
S méltán reméli: verse imponál,

S hogy lesz – akár egy árva cérnaszál is –,
Mi épp kitölt, átfér szíved fokán,
S a tény, hogy hangja, bár kacér, nazális,
Nem gyöngít donhuáni szándokán,

Hogy életét, mi szép, sújtásos pruszlik,
Tiéddel végre összeöltse itt,
S csókjai, mint galamblelkű Bruce Lee-k
Röpködjének, s mint dőre Kölcselyk

– Habár a jambusok kicsit kuszák –
Napestig hozzád zengje himnuszát.

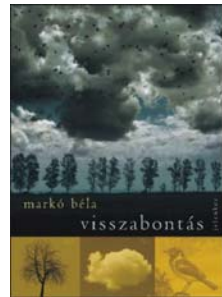
Egy lehetséges trilógia

Markó Béla versesköteteiről

Egy év alatt három verseskötet. Tekintélyt parancsoló, irigylésre méltó, ihletett termékenység. S még inkább az, ha a kötött formák szabályozottságának versbeszéd-„kényszeré“-t is figyelembe vesszük. 108 szonettet megírni február derekától decemberig önmagában véve is komoly alkotói teljesítmény (*Visszabontás*). Ráadásul elolvasás után még meggyőzőbb mindegyik kötet: nincs bennük felesleges sor, erőltetett szó. Így egészek, ahogyan vannak, ráadásul együtt többet mondanak e versek, mint önmagukban állva: bölcsességről, lehetséges boldogságról, tűnődő kezdetekről, észrevétlen világpillanatokról.

Két szonetteskönyv keretez egy haikukból összeállítottat (*Út a hegyek közt*). Markó Béla ez utóbbi bravúros rövidformában is olyan végtelenjeit képes érzékeltetni a természeti és emberi létezésnek, s főképpen e kettő észrevétlen egymásba fordulásainak, melyek megszólaltatása csak keveseknek sikerült eddigi költészetünkben: „mogorva fákon / illatos szirmok nyílnak / miben reménykedsz“ (*Variáció*); „csillagvilágot / tépdés az Isten mintha /szilvavirágot“ (*Öröklét*); „repül bicegve /a kerten át egy lepke / pillogtat Isten“ (*Mindenség*). Oly otthonossá válik a tizenhét szonagos forma az általa formált magyar nyelvben – melyen az alkotó soha nem tesz erőszakot a szigorú formába szorítottság ellenére sem –, hogy a szelíden hullámozó sorok a semmi és a végtelen közé észrevétlenül röptetik az olvasót, aki azonban soha nem lesz csalódott vagy szomorú, soha nem érzi fogyatkozóának a reményt.

A *Tulajdonképpen minden* című kötet tücskök, kertek, évszakok keretezte, szerelemittas világa (*Tartós szerelmünk, Te meg én, Kapcsolat, Tündöklő halálunk*), úgy építkezik a hétköznapi profanitásából (*Közhely Istennel, tücsökkel* stb.), hogy észrevétlenül tűnnek át ezek a hétfők és a szerdák is a vasárnapba vagy akár a karácsony szent ünnepébe (*Perspektíva, Apokrif, Megváltás*). A kisvilágok megszámlálható percei a végességgel vetnek számot, amikor *Tulajdonképpen minden Anyaggá válik* – s éppen ez a gesztusrend szükséges ahhoz, hogy a szonettekben végképp megfogalmazható legyen az, ami másképpen elmondhatatlan.

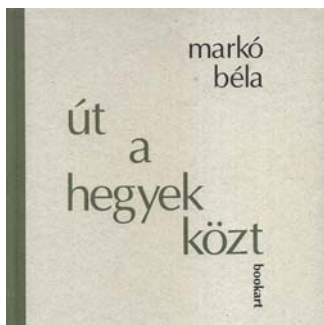

A *Visszabontás*-kötet költői szekvenciái – megfelelően a cím ígéretének – gyakorta szerveződnek (olykor megfordított logikájú, szinekdochévé átlényegülő) metonimikus sorokká: „egy tücsöknél is kisebb az Isten“ (*Analógia*); „veréb lakik a csiripelésben“ (*Érik minden*); „Betölteni egyetlen zárt teret, / vagyis kinyitni, hogy mögötte minden / mozgásba jöjjön...“ (*Mennyezetkép*). De nem mentes ez a bensőséges költészet a humortól, iróniától sem: a *Slágerben* például ekként beszél a lírai én: „Ez hát a sorsom? Vagy véletlenül / fordultunk úgy, hogy épp Te vagy felül, / s túsarkod szívemen: csupán karambol?“

Markó Béla néhány évnyi – nyilván látszólagos – hallgatás után (2007-ben jelent meg utolsó verseskötete) áradó gazdagsággal jelentkezett a letűnt évtized végén s az újnak kezdetén. Szonettjei és haikui nyugodt fényű izzással gyógyítják, s pontosan rajzolt lát- és létleletekként értelmezik, egyben emelik meg nagyvonalúan a kort, amelyben élünk.

A három kötet végül egységes korpusszá szerveződik az olvasóban. Ő pedig, miközben betekint egy teljességet dajkáló világba, megtanulja, hogy személyes létezésének töredezettségét miért is érdemes betűkhöz, szótagokhoz, rímekhez, tizennégysorosokhoz és tizenhétszótagosokhoz mérnie. Merthogy ekkor – legalábbis reménykedik benne – kevesebb mentséggel is végiggondolható *Tulajdonképpen minden...*

Fűzfa Balázs

Markó Béla: *Tulajdonképpen minden* (Csíkszereda, Bookart, 2010); ***Út a hegyek közt*** (Csíkszereda, Bookart, 2010); ***Visszabontás*** (Pécs, Jelenkor, 2011)

**Markó Béla 2010-ben
Irodalmi Jelen Díjban részesült.**

Az egyetlen madár

Acsai Roland verseskötetéről

A *Hajnali kút* látszólag verseskönyv. Valójában egy keskeny, kavicsos ösvény. Norvégiába vezet, és nem nagyon néz vissza. Mintha nem lenne hova. A fejünkben lassú számolás: Norvégia – vajon a hányadik hazánk?

(Próbálom megbecsülni, mekkora lehet a távolság Bácska és Norvégia között. Bácska: a disznóhúst kiklopfolják, tekercsbet formálnak belőle, megtömik sonkával, sajttal, gombával. Forró zsírban kisütik, szerb salátával és sült krumplival tálalják. Norvégia: minden fjordnak megvan a külön, csak rá jellemző színe. Ez nem az említett távolság lemérésére tett kísérlet.)

Kerülgetem, körbejárom, figyelek. Körözök, mint egy sirály a part nem létező vonala felett. Szavakat keresek, mérlegelek, törlek. Tovább keresek. Nem jó a mérlegem. Egy faág kellene inkább: a mérleg nyelvénél az ágon billegő madár pontosabb.

A *Hajnali kút* verseiben minden a helyén van, precízen kimérve. Egy grammal sincs több szó a kelleténél.

Sétára, hegymászásra, erdőkbe visznek a versek, meg egy északi templomkertbe. Tavak színét látjuk, sirályok ívét. Fenyőket, nyírfákat, madarakat. Az egyik vers egyetlen madárban az egész erdőt megmutatja; végzetes száguldással az ablaknak, „a halmazállapotát váltott levegőnek” ütődik, az egész erdő egy pillanat alatt belesűrűsödik a testébe:

A fej hamuszürke tolla alatt
Utolsót pislant a szem
Parazsa. Tollak túleléte
Szél borzolja. Ha egészen közel
Hajolnál, egy miniatűr
Erdő zúgását hallanád.
A csőr tátva. Gyanta szivárog
Belőle vér helyett.

Figyelem, ahogy a költő érzékel és érez. A testét figyelem.
Vannak ujjai, letapogatja a norvég domborzatot.

(Nem, nem így van, rosszul fogalmazok. Lehet-e norvég a domborzat, lehet-e norvég az erdő? És ha itt tartunk: horvát-e a tenger, a kagyló, a sziklákon a moha? Maradjunk inkább a versek ösvényén, ne térjünk le.)

A költőnek füle is van. Hallja, ahogy érik a málna, és ahogy a sirályok átrepülnek az égen. (A *norvég hegyek* közt mélyen eldörgő vadászrepülőket is hallja. Norvég, dán, svéd, szerb, magyar, horvát, ez a bombázók terepe, igen. A költészet atlasza mást mutat: „Mert a fjord mélyebb a szívénél.”)

Orra is van, egy fenyőgyantából készült szappant szagolgat: „Mintha benyitnék / Az erdő szobájába, / Amit a hó tisztára meszelt.”

A *Hajnali kút* költője előbb a részleteket látja meg, ezekből néz azután az egészre. De nem áll meg a látványnál, a hangnál, a szagoknál, továbbhatol. A látható mögé néz, a hegy hófoltjai vagy a nyírfák mögé pillant, ahol a kör teljessé válik. A látvány átminősül látomássá. Eső után a hegytető fölötti szivárvány „nem ér véget / A szikláknál, a víznél, folytatódik bennünk is, / A föld alatt is: átszelve bazaltot, sötét ásványt.” És nem áll meg itt sem, tovább merül a szem, az ásványok mélyére, a mélyben zajló átváltozásokig. A fából sas lesz, a sasból zsákmány, a zsákmányból ismét fa, és „törzsének belsejében / Tovább gyűrűzik a fjord vize, évszázadig.”

Tiszta beszéd. Mint amikor viharok, zivatarok után kitisztul a levegő, az eső kimossa belőle a porszemeket, és a színek, a szagok a maguk valóságában érzékelhetők. Nem illatok, hanem szagok, kellemesek vagy kellemetlenek, mindegy. Nincs ítélezés a költészetben. Valami más van. Rejtély, például egy többször is megidézett bálna képében, vagy Wittgenstein ugyancsak többször megidézett alakjában.

Es mit jelenthet vajon a kislány, aki a pestist egyedülként túlélte? Vagy a hajó, amelyet róla elneveztek? És mire utalhat a gleccsertó, amelyen ez a hajó közlekedik, és amelynek a tükre semmit sem tükröz: „Elnyel minden fényt, képet, / Mind az elmúlt és az eljövendő éveket.”

Aki megfejtí, ajándékot kap.

Aki nem, az is.

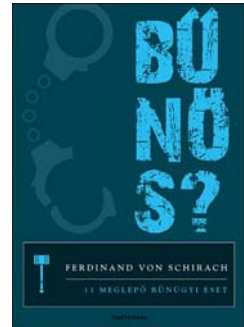
Danyi Zoltán

Acsai Roland versei itt olvashatók:

<http://www.irodalmijelen.hu/node/10143>

Irodalomma lett bűnügyek

Ferdinand von Schirach *Bűnös?*
című kötetéről

A 2009-ben debütáló Ferdinand von Schirach nem is annyira történeteivel, mint önnön személyével okozott igazán nagy meglepetést, hiszen praktizáló ügyvédként, közéleti személyiségként saját eseteit írta meg, a jogszolgáltatás mindkét oldalát ismerők tudásával felvértezve. Schirach objektivitásra törekvő, mindentudó narrátorként van jelen szövegeiben, kivétel nélkül az elkövetőket teszi meg főszereplőnek, mindeközben viszont minimális eszközökkel önmagáról és a joggyakorlat kétségbeejtő velejáróiról is tanúvallomást tesz.

Az egyes novellák stilisztikai szempontból feledhetők ugyan, és műfajuk is valahol a dokumentarista és a szépirodalmi novellák köztes terében mozog, de az kétségtelen, hogy a kötet igazi szakértelemmel szerkesztett. A nyitó és a záró novella a maguk meghatározó és szívszorító történeteiben a szerző meghatározó viszonyulását – esetei nagyrészt jogfilozófiai természetűek – is magukban foglalják, emellett végpontjai a mélyből a katartikus élményig vezető útnak, amelyen optimális esetben az olvasó végigmegy. (Mindezt hatásvadászatnak is lehetne nevezni, de hívjuk inkább profizmusnak, a szó pejoratív vonatkozásait pedig ki-ki odagondolhatja kedve szerint.)

Schirach könyvét minden bizonnyal hálás témája repítette csúcsra, de itt-ott azért kiviláglik a szerző íráshoz való jó érzéke is. A sors fintora talán, hogy miközben az ügyvédből lett író nyilvánvalóan törekszik nem leragadni az egyszerű eseteleírások szintjén, éppen azok a szövegek a legjobbak, amelyekben tömör, filmes narrációt idéző, puritán technikai megoldásokkal él. Jó példa erre a kötet egyik legsikerültebb darabja, *A cselló nyitóbekezdése*, amely szépen előrevetíti az apjuk kegyetlen neveltetése által lelki roncsokká vált testvérpár történetének egész problematikáját: „*Tackler szmokingja világoskék volt, az inge rózsaszínű. Tokája ráfolyt az inge gallérjára és csokornyakkendőjére, a zakó megfeszült hasán, és ráncokat vetett a mellkasán. A lánya, Theresa, és a negyedik felesége között állt, mind a ketten magasabbak voltak nála. Bal kezének szőrös ujjai a lánya csipőjére fonódtak. Mintha csak egy fekete pók feküdt volna rajta.*”

Felismerhető tehát a szerzői tudatosság, ám teljes siker ritkán koronázza ezt az igyekvést: a novellák többsége ugyan könnyen

olvasható, élénk, és gyakran tetszetősen az olvasóra bízva a hézagok kitértését, stilisztikailag mégis szétesnek, és majdnem minden esetben túlírtak. Mintha az író szikárságra való törekvésében éppen maga ellen dolgozna. A kötet egész megjelenése is csak erősíti ezt. *11 meglepő bűnügyi eset*, tájékoztat az alcím. A fűlszöveg aztán még tovább növeli a hatást: „*Ferdinand von Schirach saját praxisából válogatta össze a kötetben szereplő tizenegy meglepő jogi esetet. A hihetetlen, de igaz történetek szereplői a mai társadalom látszólag hétköznapi figurái.*” Rögtön ezután pedig a Heisenberg-től vett – vajon miért annyira divatos a kvantumfizika irodalmi körökben?! – mottó: „*A valóság, amelyről beszélhetünk, soha nem csupán maga a valóság.*” És ha ez nem lett volna elég az olvasó teljes meggyőzéséhez, hogy itt nem csupán érdekes bűnügyi esetek lettek ponyvára vetve, a könyvet Magritte híres festménysorozatának mondata zárja: „*Ceci n'est pas une pomme.*” Mindezt figyelembe véve az eredeti cím (*Verbrechen*) magyar fordításának szuggesztív kérdőjele már tényleg sok.

Mindenki megértette tehát, hogy a tárgyalt történetek soha nem egyszerű jogi esetek lesznek, ahol kétségek nélkül ítélet lenne hozható. Schirach azt a határt kutatja, ahol a jog egyébként jól működő rendszere meginog, és helyébe vagy az emberi együttérzésnek, vagy éppen az egyszerű tisztánlátás vezérelte elmarasztaló ítélethozatalnak kellene lépnie. Legyen szó pitiáner tolvajok alvilági tortúrájáról, kényszerképzetes állatkínzásról, féltékenységből elkövetett gyilkosságról, vagy éppen egy megfeythetetlen kilétű, rejtélyes áldozatról, minden sztori a jog rendszerének kiküszöbölhetetlen hiányosságaira hívja fel a figyelmet. Egy nyilvánvalóan szándékosan elkövetett bűntényt egészen más fénybe állítanak olyan tényezők, mint az elkövető egyénisége, életkörülményei, indítéka, a jogszolgáltatók személyisége. Schirachot pedig éppen ez érdekli igazán. Elbeszélései inkább az elkövetések hátterét, mintsem magát a jogi procedúrát tárják fel. Hogyan jut el egy testvér vegetáló öccse meggyilkolásáig, miért darabolja fel egy férfi gondolkodás nélkül a lakásában talált hullát, vagy miért követi el valaki elkeseredésében a világ egyik legszánalmasabb bankrablását. Még abban a történetben is (*A sün*), amely éppen a bíróság furfangos félrevezetéséről szól, előtérbe kerül a szerzőnek e célkitűzése. „*Karim bűnözőkből álló családban nőtt fel. (...) Az iskolatársai – egy városi integrációs programnak köszönhetően az első osztályban 80 százalék külföldi volt – ugyancsak kinevették, ha valamit megpróbált megértetni velük. Általában ők is elverték, ha túlságosan másmilyennek tűnt a szemükben. Karim tehát rossz dolgozatokat írt. Nem maradt más választása. Mire tízéves lett, egy tankönyvből már mindent megtanult a sztochasztikáról, az integrálszámításról és az analitikus geometriáról. A könyvet a tanári könyvtárból lopta. (...) Akárcsak az összes fivére, még a legidősebb is, aki már 26 éves volt, ő is anyjával lakott; apjuk nem sokkal Karim születése után meghalt. A család egy hatszobás*

lakásban élt Neuköllnben. Hat szoba tíz emberre. Karim volt a legfiatalabb, neki a lomkamra jutott.“

Schirachban van valamiféle meghatóan idejétmúlt hasonlóság a hatvanas évek különféle szubkultúrákat megismertetni kívánó krimi-irodalmához (lásd a bevándorlók lakta negyedek világát is bemutató *Tanata csészéje*, *Szerencse*, vagy *A túske* című novellákat) és a leginkább a kilencvenes években hódító, az átlagemberek megrendítő tragédiáit feldolgozó tévéfilmek ambíciójához (például *A cselló* vagy *Az etióp*). Nem leleplezni kíván, vagy vádaskodni, egyszerűen csak felmutatni a jog- és igazságszolgáltatás szinonimákként használt fogalmának olykor fennálló különbözőségét. Noha efféle történetekről minden bizonnyal hallania kell az embernek, a témát annyira elnyűtte megannyi tévéműsor és bulvárlap, hogy a szerzőnek valami igazán bravúrosat kell produkálnia, ha nem csak egyszerűen meghökkenteni akar, hanem maradandó élményt okozni. Már ha Schirachnak volt egyáltalán egyéb célja a „11 meglepő bűnügyi eset“ egyszerű közzétételén túl...

Vincze Ildikó

Ferdinand von Schirach: Bűnös? – 11 meglepő bűnügyi eset. Partvonal, 2010.

Isten háta

Kiss Ottó *A másik ország*
című regényéről

Már közben is gyakran, de miután letettem, sem szabadultam. Már az első mondatok után eszembe jutott. Utána is rendre. Orcsik Roland második verseskönyvének (*Holdnak Arccal*) borítószövegéből, hogy „Ajánlom ezt a könyvecskét mindazoknak, akik küzdenek a veszteség fantomjával, legyen az szülőföld, kapcsolat, család, gyermekkor, elfelejtett nyelv vagy bármi, amibe ma is vadul kapaszkodnának, mint isten száradó fűszálába.” Mivel nem tudom, mi a könyv fülszövege, összevetni sem tudom az idecitálttal, e-mailen érkezett a pdf-fájl, vaskos papírköteggként olvastam, borítótlanul. Izgatottan várom, hogy könyv alakjában is forgathassam, már csak a fülszöveg miatt is. Habár tudom jól, bármi lesz is az, bennem ez a regény örökre összekötődött a *Holdnak, Arccal* idézett ajánlásával...

Kiss Ottó harmadik regénye *A másik ország*. Erről az országról szól. Erről, amiben élünk. Erről, ami adatott. És ennek egy nagyon is sajátos, nagyon is markáns szeletéről, az országon belüli egyik másik országról, mert „az országnak ez a része, ahol mi élünk, az Alföld, Isten háta.” Ha most felállnék és fognám magam, kimennék a város szélére, messzire ellátnék, s valóban úgy érezném, „a hatalmas, sík föld tényleg olyan, mintha Isten háta lenne.” Valóban. Olyan. Mégis óhatatlanul fölmerül az emberben, hogy „ha Isten háta ilyen szép, vajon milyen gyönyörű lehet Isten arca”.

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* szép regény, pedig nem Isten arcáról, hanem csak a hátáról mesél. És Isten háta ahhoz az országhoz (is) tartozik, amelyik ugyan éppen a történet ideje alatt rongyolt el egy hivatalos megnevezést (Magyar Népköztársaság), hogy felvehessen újra egy régebbit (Magyar Köztársaság), alapvetően azonban ez az ország Magyarország néven ismeretes. Erről az országról mesél Kiss Ottó könyve. Erről is. És másiakról, mert „ilyen is van, láthatatlan ország, gondolj csak bele, a szelet se látod, mégis létezik, fákat csavar ki a helyükből, tetőket tép le a házak tetejéről. Hát az a másik ország is ilyen, itt van körülöttünk, vagy felettünk, nem lehet biztosan tudni, hogy hol, de azt igen, hogy a hatását mindig érezzük (...)”.

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* a magyarok országának délkeleti csücskébe vezet: Citkó és Vánkosd a történet helyszínei, s nem nehéz kiókumlálni, hogy a térképen merre kell keresnünk ezeket

a helységeket. Ha elővesszük az atlaszt, azon a Battonya, Békéscsaba, Gyula betűsorokat kell felkutatnunk. És amit találunk, az is egy másik ország: Magyarországon belül az Alföld, azon belül a Dél-Alföld, azon belül is a keleti fertály, immáron kilencvenegy esztendeje hármashatárvidék. Kiss Ottó könyve ennek a vidéknek a regénye. És még ez a vidék is tovább osztható másik és másik országokra, hiszen a regényhős szerint „Vánkosd nagyon másnak, igazi városnak tűnt, tízszer annyian lakták, mint Citkót, közel hatvanezren. Én is egy másik országba kerültem, de ebből az országból bármikor vissza lehetett térni.“

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* Magyarország bő két évtizedébe kalauzol: a hetvenes évek elejétől a kilencvenes évek elejéig. A brezsnyevi pangásból a gerontokrácia groteszk uralkodásán át a gorbacsovi glasznosztyn keresztül a Birodalom széthullásáig. A Kádár-rendszer konszolidációjától a lakiteleki sátoron át, Nagy Imre újratemetésén keresztül a taxis blokádig.

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* egy generáció, pontosabban egy generáció vidéken élő tagjainak könyve. Azé a nemzedéké, amelyik az úgynevezett új gazdasági mechanizmus idején kezded iskolába járni, majd egy látszatra még erős szocialista államban érettségizett, közben társai közül azt látta menőnek, akin nem Trapper, hanem jugoszláv farmer feszült. Azon nemzedéknek regénye ez a könyv, amelynek férfitagjai Csernobil környékén voltak katonák. Azé a generációé, amelyik a rendszerváltásnak nevezett politikai folyamat idején húszas éveinek közepén-végén járt, próbált családot alapítani, egzisztenciát teremteni, helyét kereste az újban, s rá kellett döbbsennie, hogy ez nem is olyan könnyű feladat. Ezek után azt is mondhatjuk, hogy

Kiss Ottó regénye, *A másik ország* tehát fejlődésregény (is). Fejlődik lapjain a főhős, eljut valahonnan valahová lélekben is, térben is, hogy aztán végül mindkét értelemben hazatérjen. Fejlődéséhez keretet egy valóságos ország nyújt, ám időről időre felsejlik egy másik ország is, amely vagy létezik, vagy nem, vagy eljövendő, vagy nem, vagy beteljesül, vagy nem. Olyan, „akár a keresztényeknél: Isten csak annak van, aki hisz“. Mert mifelénk csak a bizonytalanság a biztos, ahogy az elcsépelet frázis tartja. Merthogy errefelé tényleg soha semmi sem biztos. A világnak ezen a tájkán, ahol élünk, ahhoz hozzászoktunk, hogy minden lehet, s mindennek az ellenkezője is. A másik országgal is csak óvatosan! Lehet „egyszerű csalás, az ördög kétségtelenül zseniális mesterkedése.“

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* szerelmes regény (is). Egy megrázó, szépségesen szomorú kamaszszerelmé és egy nem kevésbé szép, szintén a kamaszkorban gyökerező ifjúkori szerelmé regénye. Olyan szerelmeké, amelyekben hinni lehet, és amelyekben érdemes hinni. Amelyek úgy hordozzák magukban a valóságfelettit, hogy közben fájdalmasan valóságosak.

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* olyan könyv, amit jó olvasni. Az egyes szám első személyű elbeszélő, Mozik Károly (ragadványneven először Szinema, majd Muzsik) az első hangtól az utolsóig megragadó természetességgel mesél. Az elbeszélés mindvégig hiteles, meggyőző, mert sehol nem csap át túlságosan személyes hangba, amint a személytelenségbe sem csúszik bele. A kellő távolságot tartja a mesélő a mesétől, éppen akkorát, amekkora ahhoz szükséges, hogy minden egyes szavát elhiggye az olvasó, akinek ennél fogva nem esik nehezére az elbeszélő látószögébe helyezkedni. A narráció hangja nyugodt, már-már a visszafogottságig csendes, mégis mindvégig személyes és szubjektív. Valahogy így mesélhettek a régi öregek a messze földön velük megesett csudákról a tátott szájjal hallgató gyerekeknek...

Kiss Ottó harmadik regénye, *A másik ország* veszteségekről szól. Mozik Karcsi a szülei után a gyerekkori szerelmét, majd a fölnevelő nagyszülőket veszíti el sorban, ám *A másik ország* arról is szól, amit nem lehet elveszíteni, ami bennünk van, csak elő kell kotornunk magunkból, mert akkor sem járunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy Kiss Ottó harmadik regénye a hazatalálásról szól.

Végezetül egészen bizonyos, hogy a jól fejünkbe vésődött könyv olyan mű, amibe lehet kapaszkodni, „mint Isten száradó fűszálába”. Melankóliája ellenére (vagy azzal együtt) vigasztaló, nyugtató könyv a hiányról, a veszteségről, a veszteség utáni életről, a sorsról, a reményről, az otthonról. Teletölti az olvasót, akár poharat a jó bor...

Bene Zoltán

Ted Hughes versei Acsai Roland fordításában és Gömöri György bevezetőjével

Gömöri György

„Állat-versek”

Bevezető Acsai Roland Ted Hughes versfordításaihoz

Ted Hughes (1930–1998) a második világháború utáni angol költészet talán legfontosabb alakja, 1984-től Poet Laureate. Yorkshire-ban született, Cambridge-ben tanult, de élete utolsó évzedeit vidéken, Devon grófság egyik farmján töltötte. Hughes első kötetének a címe „The Hawk in the Rain” (Sólyom az esőben) mintegy előrevetítette a költő gyakran előforduló témáit: az ember, az állatvilág és a természet együttélését, illetve konfliktusait megjelenítését. Egy másik témakör mítikus: a Wodwo c. kötete, például, olyan mitológiai alakokat elevenít meg, mint a bibliai Góg. Ugyanakkor vannak Hughesnak teljesen személyes, nagy erejű versei: ezekre a legjobb példa a magyarul is kiadott „Birthday Letters” (Születésnap levelek, Európa, 2001) nagyciklus, amelyik Hughes első feleségének, a problémái elől öngyilkosságba menekülő Sylvia Plathnak állít maradandó emléket.

Visszatérve az „állat-versekre”, mivel Acsai Roland ezekből válogatott ki hármat fordításra, ezekre is áll az, amit Hughes egyik angol kritikusa írt, hogy ő „belülről láttatja a természeti világot”. Más szóval, el tudja képzelni egy-egy állat (különösen a madarak) viselkedésének rugóit, meg tudja jeleníteni őket különösségükben és külön-valóságukban. Teszi ezt roppant nyelvi erővel – vannak verssorai, amelyek valósággal „robbannak” – , dinamizmusuk szinte szétfeszíti a vers kereteit. S bár Hughes-t korábban is fordították magyarra és az alábbi három vers csak ízelítőt ad költészetéből, ideje lenne teljes életművét megismertetni a magyar olvasóval – annál is inkább, mert Hughes szerette a magyar költészetet és Csokits János segítségével külön fordítás-válogatást szentelt Pilinszky János verseinek (Selected Poems, carcanet New Press, 1976).

Ted Hughes versei

*Acsai Roland fordításai***A farkasok üvöltése**

Világ nélküli.

Mit húznak-vonszolnak vonításaik hosszú
pórázán,
Amit elnyel a levegő néma csendje?

Egy felsíró csecsemő, az ínséges csend erdejében,
Futásra ingerli a farkasokat.
Egy hangolódó brácsa, a bagolyfül-finom erdőben,
Futásra készíti a farkasokat – csattogásra és nyáladzásra
Az acélcsapdákat,
Szőrrel bevont fémvázukat nem repeszi szét a fagy,
Szemük sohasem értheti meg, hogyan történhetett
Hogy így kell élniük,

Hogy élniük kell

Ártatlanság szivárog az ásványokba.

Szél süvít, és a púpos hátú farkas megborzong.
Üvöltéséről meg nem mondható, hogy fájdalomé, vagy öröme.

Nyelve alatt a föld,
A sötétség holtsúlya, ami megpróbál az ő szemével
látni.
A farkas a földnek él.
De a farkas kicsi, keveset ért.

Csak jön-megy farát vonszolva és nyüszít
szörnyűségesen.

Fel kell falnia a saját szőrét.

Az éj csillagokat havazik és a föld megcsikordul.

Márciusi borjú

Mintha skatulyából húzták volna ki, úgy pottyant erre a földre –
feketében és fehérben

Kis Fauntleroy – magát kinyalva, piperkőcen,

Vasárnapi öltözetben, esküvői ruhában

Áll a trágyával kevert szalmán

Pókhálós gerendák alatt, a vályogfal közelében,

Nyakigláb,

Csillogó szeme nem vágyik többre

Csak, hogy az anyja teje el ne apadjon.

Minden más úgy van jól, ahogy van.

Ne múljék a nyári ég, legalábbis egy darabig.

Nem akar ennél többet.

Mindenből egy kicsit, főleg az új dolgokból, az a legjobb.

A túl sok, és a túl hirtelen megrémiszi –

Amikor eltakartam a fényt, hegyomlás a semmiből,

Hogy az anyjához engedjem szopni,

Ugrott vagy kétyardnyit, aztán megdermedt,

Csak bámult rám felmeredt szőrrel,

Felkészülve a legrosszabbra, bezárva bizakodó hitébe,

Kis szillogizmus

Vöröses-lilás orral, és várta az isteni hüvelykujjat.

Látni rajta a vad reménykedést

Ahogy a kopott korlátok közt a mázsás tűzhely felé

Anyja felé kocog.

Remeg a nőnivágyástól, kiölti kunkori nyelvét –

Vajon mi jót talált itt egyetlen marha is,
Hogy ez a bájos kis fickó
Ilyen lázasan készülődik rá?
Versenyeznek, borzongva nyerni akar –

Annyi terve van, hogy összeakad
Tőle ma-született-lila szeme
De az éhes emberek gyomra még hangosabban korog,
A hentesek egyre hatékonyabbak, és a boltok egyre jobban
mennek.

Ám ő csak a farkát csapdossa – és sugárzik
Elegáns valójában
Nem sejti még, hogyan
Végzi egész pereputtya.

Remegve várja, hogy a világ megnyalja oldalát.
Mint egy zsarátnok – egy szikra
Hogy beizzítsa magát
Saját maga üzemanyagával, lélegzik és ragyog.

Hamarosan kiugrál a szabadba, hogy szétszórja felbuzgó örömét,
Hogy a mezőn lehessen,
Szabadon ekkora tágasságban,
Hogy megtalálja maga magát. Hogy ácsorogjon. Hogy azt mondja: „Búúú”.

Aranyhold

Laik Eszter tárcája

Kedves Gé, csak azt akartam elmesélni, hogy kivételesen most nem arról jutottál eszembe, hogy elszárgult mellettem az utcán egy mozgásában és arcában is hozzá hasonlatos, fehér sportsapkája alatt szemöldökráncolva gondolkodó, verssorok ritmusára lépő, széllel vitorlázó költő – „dindarendadin-dindé” –; még csak nem is arról, hogy felemlegettük volna egy – fiatalnak már csak bizonyos megengedő feltételekkel nevezhető – társaságban a kamaszéveket, amikor még nem értettünk egy kukkot sem az undergroundból, viszont marhára élveztük, hogy egyáltalán létezik, például a Huckleberry, amit olyan komolyan nyomtatok, és bár egyesek szerint zeneileg csapnivaló volt, viszont azok a dalszövegek... igen, amiatt ott kellett lenni azokon a ma már elképzelhetetlen „ülős-”, meg lakáskoncerteken; de most még csak nem is erről jutottál eszembe, vagy arról, hogy olyasféle prófétikus lelkesültséggel olvasta volna fel a verseit valaki, ahogy te tetted, az átlagosnál jellegzetesen fél oktávval feljebb csengő, rekedtes-fisztulázó hangodon, amiből mindenki érezhette, hogy nem a dörgedelmes próféták rendjéből küldtéll, hanem a szelíd-szerelmesek közül – nem, most nem ezek miatt gondoltam rád.

Hanem ahogy minap hazafelé ballagva felnéztem az égre, hát láss csodát, aranyszínű volt a hold. Nem narancssárga, nem is pirosassárga – igazi arany. És akkor bevillant. Hogy amikor megjelent az *Éj*, ez a sötét borítók közé zárt köteted, szerintem, talán, a legjobb, amiben „az föld pusztá vala és üres vala, és setétség vala az mélységnek színén”, akkor azt találtad ki, hogy a felolvasásra szóló meghívókra aranyszínű holdsarlókat fessünk, mélykék papírra. Nem volt ebben semmi furcsa, hogy ilyet álmodsz, ez már a szolid, a költői korszakod elgondolásai közül való volt. Az ifjú Gé ennél sokkal hajmeresztőbb ötletekkel állt elő, némelyikből városi legenda is lett, és mára már csak találgathatja az ember, igaz volt-e vagy sem, például amikor lefeküdtél az aszfaltra Pesten és úgy hallgattad, jön-e már a villamos...

Az arany holdsarló kivitelezésében a segítségem kérted, vagy száz meghívóra rápingálni – „kollegina”, segítesz, ugye? Legkésőbb másnap kellett postára adni, hogy egyáltalán célba érjenek, az ötleted délután

őtkor született. Fejvesztve rohantál a művészellátóba, és nyomtad aztán a kezembe felszabadult lelkesültséggel a kis ragasztószerű tubust, amelyből sűrű pasztaként buggyant elő a vékony, sötétarany csík. Ezzel pingáltuk végig a meghívókat és terítettük ki a szoba padlóján száradni őket. Arany holdak borították a parkettát az éjszakában. Ha azóta az a száz hold egymás után dagadt volna fel és fogyott volna vissza lassacskán, a neki rendelt hetek szerint, már akkor is sokkal több idő telt el azóta, hogy nem láttalak.

Ha jól emlékszem, könyveket hordtam épp a kiadóban, amikor a lépcsőn lerobogva megtorpantál, de most nem vetted át a kezemből a kupacot, mert „rohanok“, ziháltad, „gyerekek?“, kérdeztem vissza, „hát igen, tulajdonképpen miattuk“, felelted, de oly zaklatottan, hogy rá kellett kérdezmem: „az óvodába?“, „New Yorkba“, vágta rá habozás nélkül, én kis híján leejtettem a könyvkupacot, mert azért valami már sejthető volt korábban is, hogy nincsenek rendben otthon a dolgok, „most hülyéskedsz, Gé?“, „nem, teljesen komoly, bocsáss meg, de jelentkezem!“, és már száguldottál is a kapu felé, bár gondolatban egészen máshová, én meg kétségbeesve ordítottam utánad, „de örökre, örökre mész, Gé?“, Akkor végre megtorpantál, mintha nyílvessző állt volna beléd, megfordultál és visszakiabáltad: „ugyan már, egy év, maximum kettő... Én magyar költő vagyok!“ Úgy számolom, ez több mint tíz éve volt.

Tudod, amikor újraelolvasom a József Attila-ciklusodban, a mama leveleiben a matrac melletti falra felpingált sort, amit aztán soha nem festettek le, hogy „jó minékünk itt“, gyakran eszembe jut, hogy talán jó tenéked ott... Még ha rángat is a sors cudarul, talán hazataláltál arrafelé, ki tudja. Én azt az istenverte-áldotta nagyvárost csak filmekből ismerem, fogalmam sincs, hogy lehet ott verset írni, bevásárolni, szerelmesnek lenni... De azért, kedves Gé, ne felejtse el, kérlek, amit a Városligeti fasori épület kapujából kiabáltál vissza, még akkor is, ha a dolog kivitelezhetetlen, még akkor is, ha a körülmények, igen, tudom, az egészen speciális körülmények nem teszik lehetővé, még akkor is, ha csak odáig jutunk idehaza a téged ismerők egyre szűkülő körében, hogy fel-felröppen a hír, talán mégiscsak haza tudsz látogatni.

A *Szigetek*, ennek az ízig-vérig szerelmes kötetnek a borítóképéhez (azt hiszem, minden lányba szerelmes voltál, akiből megérezted, hogy szerelmes tudna lenni beléd), egy palackot csináltattál, amibe egy vitorláshajó van bezárva, s ez így együtt úszik a vízen. Elmentél egy bácsihoz, aki efféle „üzenet a palackban“ típusú üvegeket készít, mert élethűnek kellett lennie a képnek. És látod, Gé, egyikünk sem gondolta még akkor, hogy e palackba zárt hajó képe az életnél is hűbb lesz.

A XX. század valósága kevésbé elretentő, mint azon eszmék,
amelyekkel jobbá tenni reméli.
Összefüggő világképe legfeljebb Istennek van.
Az élet a hierarchiák műhelye. Csak a halál demokrata.
Az ipari jólét ára az elhülyülés.
Minden lélek seb, de a modern lélek bűzlik.
Szomorú, mint egy életrajz.
A munkánál csak a róla zengett dicshimnusz unalmasabb.
Aki szeretné felmérni korlátoltságát, számolja meg,
hány dolog világos számára.
A valódi problémáknak nem megoldásuk van, hanem történelmük.
A művészet nem nevel senkit, kivéve a művészt.

A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila

Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (1.)

Évizedekkel ezelőtt született mondatok, de ma is húsunkba vágnak.

Tizenhét éve halott az ismeretlen szellemóriás, aki önmagával, korával, hatalmas erudíciójával és a nyelvvel viaskodva a szellem falára írta őket. Mint graffitis suhanc az éj leple alatt az anarchista-polgárpukkasztó szlogeneket valamely nagyváros lepusztult épületére.

Ha jönnek még utánunk kései korok, a miénkhez hasonlók, talán majd felfedezik, átmagyarázzák, felvizezik, torz ikonná merevítik, szellemi tömegcikké silányítják őt a kultúra akkori szakmunkásai. „Aki a polgárt bírálja, kétfelől kap tapsot: a marxistától, aki intelligensnek tartja őt, mivel megerősíti előítéleteit; és a polgártól, aki szellemesnek találja, mivel a szomszédjára gondol.”

De sokkal valószínűbb, hogy egy szűk körön túl (alul) továbbra sem fog tudni róla senki semmit.

Szomorú, mint egy életrajz

„A pénz imádatától csak azok menekülhetnek meg, akik a szegénységet választják, vagy akik öröklik vagyonukat. Az örökség a gazdagság nemes formája.”

Nicolás Gómez Dávila kolumbiai földbirtokos család fia volt, nagy vagyont örökölt, szabadon alakíthatta életét. 1913. május 18-án született Bogotában, és ugyanott halt meg 1994. május 17-én, egy nappal nyolcvanegyedik születésnapja előtt.

Szülei a húszas években Párizsba vicszik, ott jár a bencések egyik iskolájába. De egy súlyos tüdőgyulladás két évig ágyhoz köti, otthon tanul magántanárokkal és rengeteget olvas.

Huszonhárom évesen tér vissza a szülői házba, a Bogotá peremén, a barokk óvárostól messze álló, homokkő-kockás

Tudor-villába. Beleszeret egy huszonegy éves, férjes asszonyba, aki nem sokára elvállik, és a felesége lesz, az író haláláig. Teológiával, filozófiával, történelemmel, irodalommal foglalkozik, de szívesen látogatja a hanyagul elegáns Jockey Club-ot is, mígnem egy alkalommal, amikor a nyeregben szívarra akar gyűjtani, lóva megbokrosodik és leveti. Súlyos csonttörései miatt később nehezen jár.

Sohasem járt egyetemre. 1948-ban segít megalapítani Bogotában az Andesi Egyetemet (Universidad de los Andes en Bogotá).

1949-ben feleségével együtt több hónapig utazgat Európában. Tapasztalatait így foglalja össze: „**Bordély, tömlöc és cirkusz keveréke.**“ Többé nem látogat a „vén kontinens“-re.

„**Don Colacho**“ – ahogyan barátai nevezik – vasárnaponként nagypolgári ebédén látja vendégül barátait. A hét többi napját harmincezer kötetes házi könyvtárában tölti. Ez az igazi otthona.

Napilapokat nem járát, tévéje nincs. „**Vulgáris szórakozás és vulgáris elfoglaltság** ma már az egyetlen, ami miatt nem kell szabadkozni.“

A politika nem érdekli.

„**A hatalom legitimitásának kérdésében nem számít sem a szavazás, sem a hatalom eredete. A hatalom akkor legitim, ha teljesíti azt a megbízást, amelyet adott társadalom erkölcsi követelményei rónak rá.**“

„**A demokrata úgy védelmezi meggyőződését, hogy kinyilvánítja: aki ellene van, az elmaradt a fejlődésben.**“

„**A haladó a munkateremtés ürügyével adja el az éhezőknek az általa gyártott kacatot.**“

1974-ben visszautasítja, hogy hazája londoni nagykövete legyen.

Az Andok fennsíkján elterülő **Santafé de Bogotá** ideális hely egy száműzötteknek. A falusi bevándorlók nyomorúságos kunyhói és a vigasztalan betonsilók többnyire esőfelhőkbe burkolóznak. Itt él évtizedekig a modern világ legkérlelhetetlenebb szellemi ostromozója, a mindenhonnan kidasztott **reakció** önkéntes remetéje. Jól érzi itt magát? Rosszul? Sehogysem – ilyesmi ugyanis nem foglalkoztatja. „**Többé nem volt fontos számomra, hol élek, mióta láttam, hogyan borítja el gyermekkorom rétjeit az ipari és emberi hulladék.**“

Öregkorában a környező villákat már szögesdrótos falak védik, lőállásokban kuksoló fegyveres őrökkel. „**Don Nicolás**“ házát csak apró, ólomkeretes, vaksí ablakai vigyázzák.

Utolsó éveiben többször meglátogatja őt a német **Martin Mosebach**. Az ő **Remete a lakott világ szélén** című esszéjének köszönhetjük Dávila házának szemléletes leírását.

„A nagy előcsarnok kőpadlóját kénsárga szőnyeg borította, a falak egyetlen dísz egy tizenharmadik századi, megfeketedett portré volt. Majdnem felismerhetetlen arca egy egykori spanyol alkirálynak, aki hivatalos díszhintáján hajtatott a ferencesek kolostorába, hogy ott felvegyék szerzetesnek.“

„A szalonban ritkán üldögélt valaki. A kolumbiai kolóniábarokk vörös és ezüst keretes díszbútorai meditáltak itt a régmúlt, Dávila öröksége a rabszolga-kereskedő városból, Santa Marta-ból. Egy ólomszürke velencei tükörben inkább csak árnyékként sejtett vissza egy spanyol kolóniál-stílusú Madonna, piramisszerű köntösével, indiánosan sötétes bőrű, kicsiny fejével.“

Első alkalommal így fogadta németországi látogatóját a nyolcvan esztendő, görnyedt, már nagyon nehezen mozgó házigaista:

„Egyetlen kézmozdulattal invitált könyvtárába. Nem mosolygott. Semmilyen szokványos üdvözlési formával nem élt és nem tett fel rituális kérdéseket utamat illetően. Több ezer kilométert tettem meg hozzá; az egész dél-amerikai kontinensről mindössze ő érdekelt, Kolumbiában is csak az, ami vele volt kapcsolatban. Bár még csak nagyon kevés külföldi olvasó talált rá addig, magától értetődőnek tűnt neki, hogy felkerestem és beszélni akartam vele. A könyvtár egy kis terem volt, a mennyezetig polcokkal. Egy hosszú asztal könyvekkel megrakva, alatta is kötetelmek, mintha a padlóból nőttek volna ki. A kandalló elé ültünk, amelynek párkányán a kasztíliai nyelv tizenhetedik századi enciklopédiája állott. A tűztér apró gázkályhájába a kinti hideg ellenére sem gyújtottak be.“

Az értelem aszkétája

Ebben a modern remetelakban végezte szigorú napi rituáléit a világos látás és megszólalás megszállottja. A szellemőrítő rutin ellenében.

„Ami a szellem tevékenységét elaltatja, és lassan arra csábítja őt, hogy automataként éljen, ami arra kényszeríti, hogy ne érezze az élet közvetlen ízét és értelmét, ami egy közönséges fogalmakból és ostoba szokásokból álló légvárba csalogatja, az a hétköznapi élet a maga szokványos berendezéseivel, mindennapi szükségleteivel, felületes ténykedéseivel, fiktív intenzitásával.“

Márpedig az értelem, az igazi értelem elhomályosulása előbb-utóbb erkölcsi, mi több, teológiai dimenzióba csap át.

„A gonosz egész ügyessége abban áll, hogy házias és diszkrét istenné változtatja magát, amelynek jelenléte többé nem nyugtalanít.“

Dávila mindennapos lelkigyakorlata – értelmi gyakorlata – a rutin banalitása ellen az írás.

„Bizonyosan nem hiszem azt, hogy mindig írni kell a gondolkodáshoz, meditáláshoz vagy álmodáshoz. Vannak emberek, akik hallgatva és tágra nyílt szemmel képesek átsétálni az életen. Vannak szellemek, amelyek elég magányosak ahhoz, hogy belső hallgatásukban saját magukkal osszák meg tapasztalataik gyümölcsét. Én azonban nem tartozom ehhez az ennyire elutasító értelmi típushoz; nekem szükségem van a beszédre, mely társául szegődik a ceruza halk neszének, amint az érintetlen papíron siklik.“

Ír, konok céltudatossággal, évtizedeken át – de programatikusan csak jegyzeteket, töredékeket.

„A napló, a széljegyzet, a feljegyzés minden őket író nagy szellemet megcsal, mivel azáltal, hogy keveset követel meg tőle, nem engedi meg neki, hogy tehetségét, ritka erényeit megmutassa. Ravasz cinkos módjára sokkal inkább segít a középszerűnek, aki él vele. Segít neki, mert egy ideális folytatást sugall, egy fiktív művet, amely azonban hiányzik mellőle.“

Életműve több ezer oldalt tesz ki. Csupa töredék, tartalmilag és stílusosan végletekig csiszolt drágakövek halmaza, melyből ki lehet

emelni taláalomra egyet, s hosszan gyönyörködni benne (meditálni rajta); felfűzni az azonos színűeket (Isten, ember, társadalom, filozófia, stb.) vagy puzzle-ként kirakni a szétszórt elmeszilánkokból a történelem, a szellemtörténet, a modern társadalom valamelyik alapvető kérdésének meghökkentő mozaikképét.

Eredeti, kizárólag saját műfajjá nemesítette az ókori filológusok segédeszközét, a tekercsek, fóliánsok szélére vagy sorai közé iktatott kommentárt. A görög **szkolion** – spanyolosan **escolios** – jelentése *magyarázat*. Ezzel a szóval jelölte írásait, ezen a címen jelentek meg három kötetben* összegyűjtött széljegyzetei fiktív (vagy ahogyan ő nevezi: *implicit*) művéhez. De még ezt a virtuális alkotását is könyörtelen intellektuális szigorral pusztán így említi: *szöveg*.

Műveinek sorsa, megjelentetése sohasem foglalkoztatta. Első gyűjteményét, az **Escolios**-ok előzményének számító **Notas**-t 1954-ben testvére – az ugyancsak író Ignacio – adta ki Mexikóban, mindössze száz példányban. (Hátsó borítóján ez áll: „*Ez a mű saját kiadás az író barátai számára, könyvesboltban nem vásárolható meg.*“). Első hivatalos spanyol kiadása ötven évre rá, 2004-ben (halála után tíz évvel) jelent meg Kolumbiában.

Nemcsak azért idegenkedett a publikálástól, mert a kort, amelyben élt, nem tartotta képesnek arra, hogy **Aquinói Tamás Summá**-jához hasonló, hatalmas szellemi építményeket befogadjon. Intellektuális alázatba forduló büszke igényessége miatt is ellenérzést keltett benne a közlés gondolata.

„Nem akarok művet hátrahagyni. Azok, amelyeket egyedül szeretnék, végtelenül távol vannak kezeimtől. Egy kis kötetet azonban mégis, hogy hébe-hóba felüsse valaki. Egy halvány árnyékot, amely megragad néhány embert. Igen! Egy összetéveszthetetlen és tiszta hangot, hogy felcsendüljön az időkön át.“

Hudy Árpád

★

Escolios a un texto implícito (Széljegyzetek egy implicit szöveghez), Bogotá, 1977

Nuevos escolios a un texto implícito (Újabb széljegyzetek egy implicit szöveghez), Bogotá, 1986

Sucesivos escolios a un texto implícito (További széljegyzetek egy implicit szöveghez), Bogotá, 1992

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Majorana imája
 4 **Mányoki Endre:** Hármás út
 9 Vers/történes
 Sós Dóra: Elnémult szirénák
 11 **Baki Júlia:** A mutatványosok búcsúja
 15 **Bárdos Bence:** Gyerekek
 18 **Jónás Tamás** versei
 22 Rajzfilmek, jelképek, kultúra egy életen át – Interjú **Jankovics Marcellel**
 32 **Zalán Tibor:** Hideg
 34 Művészetek Völgye 2011
 Völgyszűkület
 36 Völgyirodalom
 38 Völgypróba
 40 A leghosszabb nap a Völgyben
 42 Kerítésen átnyúló ágak – Interjú **Kányádi Sándorral**
 44 A kultúrpolitikától a mecenetúra felé – Beszélgetés
 Szentmártoni Jánossal, a Magyar Írószövetség elnökével
 48 Nagyon szeretném, ha mások is követnék a példánkat –
 Interjú **Snétberger Ferencsel**
 51 Völgysíkonok
 53 Völgyszőlővíz
 56 Szívvonaltól felfelé – **Boldog Zoltán** tárcája
 58 **Payer Imre:** Színváltó
 59 Kijózanodó szándékok? – A 39. Tokaji Írótaborról
 62 „Hallom, hoztál venyigét?” – **Debreczeny György** montázsversei
 73 **Sziveri János:** Zalán T. futása – Kiadatlan vers a Sziveri-hagyatékából
 76 Holt költők társasága
 A magyar avantgárd apostolai – **Palasovszky Ödön**
 90 **Závada Péter** versei
 92 **Fűzfa Balázs:** Egy lehetséges trilógia – **Markó Béla** versesköteteiről
 94 **Danyi Zoltán:** Az egyetlen madár – **Acsai Roland** verseskötetéről
 96 **Vincze Ildikó:** Irodalommal lett bűnügyek – **Ferdinand von Schirach** Bűnös? című kötetéről
 99 **Bene Zoltán:** Isten háta – **Kiss Ottó** A másik ország című regényéről
 102 **Ted Hughes** versei **Acsai Roland** fordításában és **Gömöri György** bevezetőjével
 106 Aranyhold – **Laik Eszter** tárcája
 108 **Bora:** Kivágott csemeték árnyéka
 114 **Hudy Árpád:** A modernitás remetéje. **Nicolás Gómez Dávila**
 119 **Weiner Sennyey Tibor:** Gondvána – **Weöres Sándor** és **Hamvas Béla** levelezése

2011. szeptember

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Irodalmi Jelen Kft.**
és az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Weiner Sennyey Tibor** (Esszé, Film),

Boldog Zoltán (Kritika, Interjú), **Laik Eszter** (Helyszíni tudósítás),

Szőcs Tekla (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

A borítón: **Sütő Zsolt** fotója

Böszörményi Zoltán

REGÁL

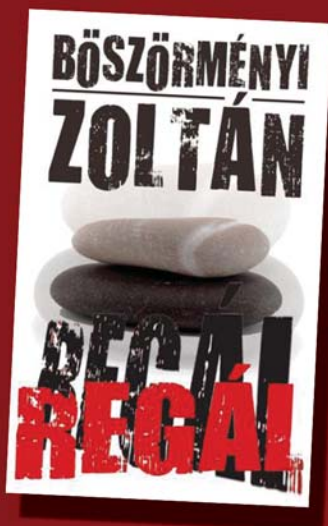
„Van-e határ? Vagy csak a képzeletem játéka az egész? Ott van a határnak nevezett valami, ott elől, a fekete puha éj selymébe öltözve. A határ, amelyet át kell lépnem. Meg kell járnom, át kell jutnom rajta. Valami különleges határ, világokat választ el.”

A menekülés mindig ugyanaz: hátunk mögött a kín, előttünk a remény. Közbul pedig az út, ami mindkettő egyszerre. Tarkovszkijnál mocsár, Babitsnál a cet gyomra. Böszörményi Zoltán Regálnak nevezi. Valóság és vízió, melynek présében a pokol és a purgatórium áthatolhatatlan masszává tömörül. Számkivetettség, fuldoklás, halál – és fel-felvillanó fények, megújuló remény, emberségfoszlányok, szeretetmorzsák...

Lebegő álomvilág és vaskos valóság, bejárható tér és emlékek, vágyak tünékeny világa: ez a Regál. Mint a délibáb, vibrál maga a szó is. „Regál” – angolul: királyi. Magyarul valami gomolygó, képlékeny, formálódó alakzat a „reál” és a „regnál” határán.

Itt él az író. Ezen a határon.
Ez az ő összetéveszthetetlen világa.

Mányoki Endre

Mandics György Róvott múltunk

Mióta használja a magyarság a rovásírást?

Mennyiben egyezik az a germán rúna-írással, van-e föniciai „elődje”, vagy azoktól teljesen független, az esetleges egybeesés vagy hasonlóság a véletlen műve?

Terjedelemre is tekintélyt parancsoló munkát vehetnek kézbe az olvasók, akik közül nem kevesen alighanem csak hallomásból tudnak a rovásírásról.

A szerző több évtizedes munkával összegyűjtött hatalmas anyag birtokában, rendkívül tekintélyes, a rovásírás-kutatás egész múltját és eredményeit összegezõ könyvészetre támaszkodva, saját kutatásait, véleményét is hozzáadva igazít el a rovásírás (a kívülálló által valószínűleg nem is sejtett mélységű) rejtelmeiben.

Készül
a III. kötet!

<http://shop.irodalmijelen.hu>
www.irodalmijelen.hu
